

Welsh
781

R. 541g.

GRAMADEG CERDDOROL,

YN GYNWYSEDIG

MEWN TAIR RHAN;

SEF

NODIANT, CYNGHANEDD, A CHYFANSODDIANT;

YN NGHYD AG

ATTODIAD,

YN CYNWYS

GWERSI ER YMARFER LLEISIO, A THONAU
MOESOL, DIFYR, AC ADDYSGIADOL.

GAN DAVID ROBERTS,

CAE'R BERLLAN, BETHESDA.

BALA;

ARGRAFFWYD DROS YR AWDWR GAN G. JONES.

—
MLCCCXLVIII,

RHAGY MADRODD.

CYMERWYD y gorchwyl o gyfansoddi y Gramadeg Cerddorawl hwn, heb un bwriad i'w gyhoeddi; ond i fod yn wersi ysgrifenedig i wahanol ddosbeirith Cantorion Bethesda; ac yn y cyflwr dywededig y bu y rhan fwyaf o'r penodau am flynyddau. Cyhoeddwyd ef ar gais Cantorion Bethesda a'r cymydogaethau, yn nghyd ag amrai o weinidogion, a chyfeillion cerddgar ac eiddgar dros leshad y genedl. Ni fwriadwyd am i'r oll fod yn wreiddiol, ond hyderir fod ein cydgenedl wedi eu llwyr berswadio bellach, nad yw cyhoeddiad o'r natur i'w ddymuno. Amcanwyd cyfleu egwyddorion Cerddoriaeth yn fyr, eglur, a chynwysfawr, mewn ffurf syml a dirodres; arferwyd y geiriau mwyaf sathredig, a gadawyd y rhan fwyaf o'r enwau perthynol i'r rhan gyntaf, yn annghyfiaith, er mwyn yr ieuengctyd. Yn yr ail ran, eglurwyd cyfansoddiad, ffurfiad, cyflead, defnyddiad, ac esiamplau a rheolau pob *cord* yn ei benod. Yn y drydedd ran, eglurwyd pynciau cywreiniad ac ardderchocaf Cerddoriaeth, y rhai na chafwyd un eglurhad arnynt yn yr iaith gymraeg o'r blaen.

OL-YSGRIF.

Ddarllenydd hynaws;—

WELE un egniad yn ychwanegol wedi ei wneud er mwyn efryddion Cerddoriaeth; galleid bod yn fanylach mae'n wir trwy chwyddo y gwaith; ond credwyf fod yr hyn a eglurwyd yn ddigon, gyd ag ymarferiad a chwaeth, i alluogi y Cymro uniaith i gyfansoddi cyfansoddiant syml a dyblyg, yn nghyd a dilyniant, ehediant, ac ehediant dyblyg, gyda rhwyddineb.

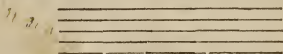
Cynghorem gyfansoddwyr ieuainge i beidio ymwneud dim a chyfansoddiant caeth, cyn bod yn gyfarwydd iawn mewn cyfansoddiant syml.

R H A N I .

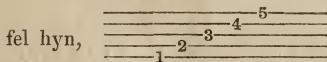
PENNOD I.

Am y Nodau (Notes), a'u gwasanaeth.

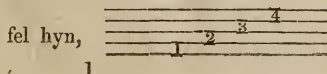
ARDDANGOSIR pob seiniau cerddorawl, yn nghyd a'u parhad, drwy arwyddion priodol, y rhai a elwir nodau (*notes*); ac ysgriffenir y nodau hynny ar bump o linellau cyfochrog, y rhai a elwir *staff*; fel hyn,

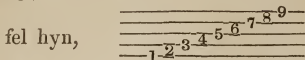
Gelwir yr isaf o'r llinellau hyn yn gyntaf, a'r nesaf yn ail, &c.,

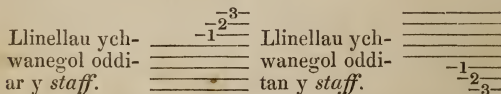
Gelwir y gwagle sydd rhwng y llinellau yn gyfryngau, a'r cyfrwng isaf a elwir y cyntaf, a'r nesaf yn ail, &c.;

Gosodir penau y nodau yn y cyfryngau yn gystal ag ar y llinellau, a gelwir hwynt yn raddau; felly y mae naw o raddau yn y *staff*; sef pum llinell a phedwar cyfrwng;

Pan fo angen am ychwaneg o leoedd i nodau na'r naw uchod, paratoir hyny drwy ychwanegu llinellau byrion oddiar, neu odditan y *staff*, y rhai a elwir, llinellau ychwanegol.

Cyfrifir y llinellau ychwanegol oddiar y *staff* i fynu, a'r llinellau ychwanegol odditan y *staff* i lawr, fel y dengys y ffigyrau. Cyfrifir y cyfryngau ychwanegol yn ol yr un drefn.

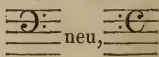
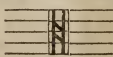
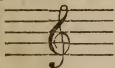
Enwir y llinellau a'r cyfryngau, â'r saith lythyren, A, B, C, D, E, F, G. Y mae eu lleoedd ar y *staff* yn ymddibynu ar y *clef* a ddefnyddir yn nechreu y *staff*.

PENNOD II.

Am y Clefs a'u gwasanaeth.

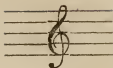
Y MAE tri math o *glefs*, sef G, C, F; fel hyn,

Clef y G, neu'r *treble*. *Clef* y C, neu'r *tenor*. *Clef* F, neu'r *bass*.

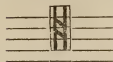

Gosodir *clef* y G, neu'r *treble*, ar yr ail linell;

fel hyn,

Gosodir *clef* y C, neu'r *tenor*, ar y bedwaredd linell,

fel hyn,

Gosodir *clef* F, neu'r *bass*, ar y bedwaredd linell ;

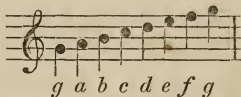
fel hyn,

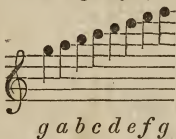
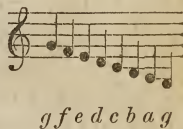
neu,

Enwir y nodau gyda *clef* y *treble* ;

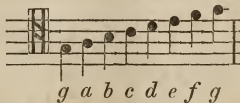
fel hyn,

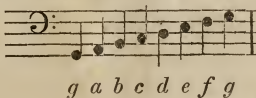
Ni ddefnyddir ond saith lythyren ; ond ail ddefnyddir hwy yn y drefn a ganlyn ;

i fynu
fel hyn,i lawr
fel hyn,Enwir y nodau gyda *clef* y *tenor* ;

fel hyn,

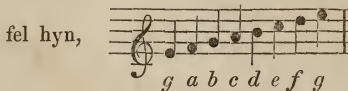
Enwir y nodau gyda *clef* y *bass* ;

fel hyn,

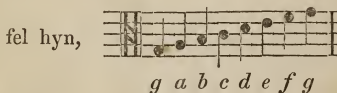

Am y *clefs* anarferedig yn Brydain, pa rai a ddefnyddir gan wahanol gerddorion, mewn gwahanol oesoedd, a theyrnasoedd.

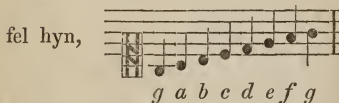
Arferwyd *clef* y *treble* amser yn ol, yn Ffrainc ar y llinell isaf;

Arferir *clef* y *tenor* ar bedwar o wahanol leoedd. 1. Ar y drydedd linell;

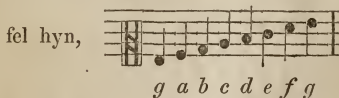

2. Ar y llinell isaf;

Arferir y *clef* uchod yn *Italy*, a *Germany*, yn lle *clef* y *treble*, a galwant ef *Soprano*.

3. Ar yr ail linell;

Arferir y *clef* uchod yn *Italy* a *Germany*, fel cydymaith i'r ail, galwant ef *Mezzo Soprano*.

4. Arferir ef ar y trydydd cyfrwng mewn amryw fanau, gan wahanol awdwyr;

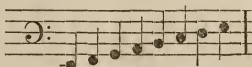
fel hyn,

g a b c d e f g

Arferir *clef* y *bass* yn *Italy*, ar y drydedd linell, a galwant ef *Baritono*;

fel hyn,

g a b c d e f g

PENNOD III.

Am y Nodau, (notes).

Y MAE hyd, neu barhad seiniau cerddorawl yn ymddibynu ar ddull, neu lun y gwahanol nodau, o ba rai y mae chwech mewn arferiad cyffredin.

Y cyntaf yw y *Semibreve*, yr hwn sydd debyg i'r llythyren O wedi ei throi ar ei hochr, fel hyn O.

Ystyrir y nod hwn, megis safon i'r holl nodau.

Yr ail yw *Minim*, yr hwn sydd debyg i *Semibreve* wedi tynu llinell o'i hochr, fel hyn ̣ neu ̣. Ei amser sydd haner cyhyd a *Semibreve*.

Y trydydd yw *Crotchet*, yr hwn sydd nod du, a llinell wedi ei thynu o'i ochr, fel hyn ̣ neu ̣. Ei amser sydd ½ cyhyd a *Minim*, ¼ *Semibreve*.

Y pedwerydd yw *Quaver*, yr hwn sydd debyg i'r *Crotchet*, a bach wrth y llinell,

fel hyn, ̣ neu ̣ neu ̣ neu ̣

Ei amser sydd ½ *Crotchet*, ¼ *Minim*, ⅛ *Semibreve*.

Y pumed yw *Semiquaver*, yr hwn sydd debyg i *Quaver*, a dau fach wrth y llinell,

fel hyn, neu neu neu

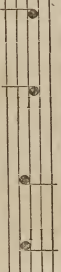
Ei amser sydd $\frac{1}{2}$ Quaver, $\frac{1}{4}$ Crotchet, $\frac{1}{8}$ Minim, $\frac{1}{16}$ Semibreve.

Y chweched yw *Demisemiquaver*, yr hwn sydd debyg i'r Quaver, a thri bach wrth y llinell,

fel hyn, neu neu neu

Ei amser sydd $\frac{1}{2}$ Semiquaver, $\frac{1}{4}$ Quaver, $\frac{1}{8}$ Crotchet, $\frac{1}{16}$ Minim, $\frac{1}{32}$ Semibreve.

Ni a ychwanegwn daflen er egluro cyfartaledd y nodau.

	Cyfartal.	$\frac{1}{16}$ Semibreve
	Cyfartal.	$\frac{2}{32}$ Minim.
	Cyfartal.	$\frac{4}{128}$ Crotchet.
	Cyfartal.	$\frac{8}{256}$ Quaver.
	Cyfartal.	$\frac{16}{4096}$ Semi-quaver.
	Cyfartal.	$\frac{32}{8192}$ Demisemi-quaver.

Defnyddia rhai awdwyr, nod cyflymach na *Demisemiquaver*, o'r enw *Semidemisemiquaver*, yr hwn sydd a phedwar bach wrth y llinell, fel hyn, Ei amser yw $\frac{1}{64}$ *Semibreve*.

Arferai yr hynafiaid dri math o nodau hwy eu parhad na'r *Semibreve*.

Y cyntaf yw *Maxima*, yr hwn sydd fel hyn, Ei amser sydd gyfartal i 8 *Semibreve*.

Yr ail yw *Long*, yr hwn sydd fel hyn, Ei amser sydd gyfartal i 4 *Semibreve*.

Y trydydd yw *Breve*, yr hwn sydd fel hyn, Ei amser sydd gyfartal i 2 *Semibreve*.

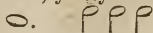
PENNOD IV.

Am y Dot.

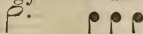
PAN ychwanegir *dot* . ar ol unrhyw nod, y mae yn ychwanegu at y nod hwnw, haner ei amser priodol.

ESIAMPLAU.

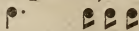
Y mae *semibreve* a *dot*, yn gyfartal i dri *minim* ;—

Minim a *dot*, sydd gyfartal i dri *crotchet* ;—

Crotchet a *dot*, i dri *quaver* ;—

Quaver a *dot*, i dri *semiquaver* ;—

Semiquaver a *dot*, i dri *demisemiquaver* ;—

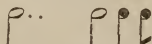

DOTS DWBL.

Pan ychwanegir *dots* dwbl ar ol unrhyw nod, y mae yn ychwanegu at y nod, haner a chwarter amser y nod, h.y. tair rhan o bedair o amser priodol y nod.

ESIAMPLAU.

Y mae *minim* a *dot* dwbl, yn gyfartal a *minim*, *crotchet*, a *quaver* ;—

Y mae *crotchet* a *dot* dwbl, yn gyfartal i *crotchet*, *quaver*, a *semiquaver* ;—

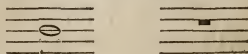
PENNOD V.

Am y Gorphwysnodau (rests), a'r Bars.

Y MAE gorphwysnod priodol yn perthyn i bob nod, a dylid aros mewn distawrwydd, pan gyfarfyddom a gorphwysnod, cyhyd ag amser y nod perthynol iddo.

ESIAMPLAU.

Semibreve a'i Orphwysnod.

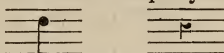
Defnyddir y gorphwysnod hwn er llanw *bar* yn mhob amser a modd.

Minim a'i Orphwysnod.

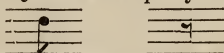

Yr unig wahaniaeth sydd rhwng gorphwysnod *semi-breve* a gorphwysnod *minim*, yw, fod y naill odditan y llinell, a'r llall oddiar y llinell.

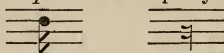
Crotchet a'i Orphwysnod.

Quaver a'i Orphwysnod.

Semiquaver a'i Orphwysnod.

Demisemiquaver a'i Orphwysnod.

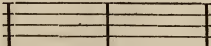

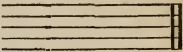
Weithiau defnyddir *dot* gyda'r gorphwysnodau. Yr un yw egwyddor y *dot* yn mhob lle.

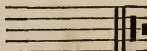
Am y Bar a'r Bar-linellau.

Y mae tri math o'r rhai hyn, sef sengl, dwbl, a thriphlyg.

Dyben y *bar*-linell sengl, yw rhanu y beroriaeth yn rhanau cyfartal, er cadw amser a threfn;

fel hyn,

Bar-linell dwbl sydd fel hyn, a ddefnyddir ar ddiwedd rhan gyflawn o'r geiriau. Y mae o'r un dyben mewn cerddoriaeth, ag yw diwedd nod mewn darlennyddiaeth.

Bar-linell triphlyg sydd fel hyn, ac a ddefnyddir ar ddiwedd y beroriaeth.

Y *bar* ydyw yr hyn a fo rhwng y naill *bar*-linell a'r *bar*-linell nesaf.

PENNOD VI.

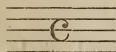
Am Amser.

AMSER yw mesuriad, neu barhad seiniau y nodau. Dosberthir amser i bump o ddosbarthiadau, sef cyffredin, triphlyg, cyfansawdd cyffredin, cyfansawdd triphlyg, a'r cyfansawdd cyffredin dwbl. Sylwn yn

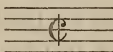
1. Ar yr *amser cyffredin*. Cynwysa yr amser hwn, 1 *semibreve*, 2 *minim*, 4 *crotchet*, 8 *quaver*, 16 *semiquaver*, 32 *demisemiquaver* (neu nodau cyfartal) yn y *bar*.

Dosrenir yr amser cyffredin i dri modd; sef, araf, cyffredin, a chyflym. Y mae arwyddnod priodol i bob modd.

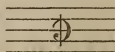
Arwyddnod y modd
arafaf.

Arwyddnod y modd
cyffredin.

Arwyddnod y modd
cyflym.

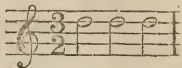
Y mae amser priodol yn perthyn i bob un o'r moddau hyn. Cenir *bar* o'r modd araf yn ysbaid pedwar *tip clock*. Cenir *bar* o'r modd cyffredin yn ysbaid tri *tip clock*. Cenir *bar* o'r modd cyflym yn yspaid dau *tip clock*.

Pan y mae $\frac{2}{4}$ wedi ei ddodi yn nechreu peroriaeth, un *minim* (neu $\frac{2}{4}$ nodau cyfartal) sydd yn y *bar*, a dylid rhoddi amser *semibreve* o'r modd cyflym, ar *minim* o'r modd hwn.

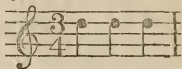
Y mae eithriadau i'r rheolau uchod o amser. Y mae *style* tonau, a natur geiriau, weithiau yn peri cyflymder, dro arall, arafwch.

2. *Amser triphlyg.* Amser triphlyg a fesurir a'r ffigyr 3. Dosrenir yr amser hwn i dri modd, ac adnabyddir hwynt wrth y ffigyrau $\frac{3}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{8}$.

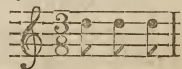
Y cyntaf yw $\frac{3}{2}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn dri *minim* (neu nodau cyfartal), fel hyn, Cenir *bar* yn y modd hwn mewn ysbaid pedwar *tip clock*.

Yr ail yw $\frac{3}{4}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn dri *crotchet* (neu nodau cyfartal), fel hyn, Cenir *bar* yn y modd hwn mewn ysbaid tri *tip clock*.

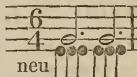
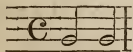
Y trydydd yw $\frac{3}{8}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn dri *quaver* (neu nodau cyfartal), fel hyn, Cenir *bar* o'r modd hwn mewn ysbaid dau *tip clock*.

3. *Amser cyfansawdd.* Ffurfir yr amserau cyfansawdd o'r amserau a enwyd. Deillia yr amser cyfansawdd cyffredin o'r amser cyffredin, â'r amser cyfansawdd triphlyg, o'r amser triphlyg. Yr amser cyffredin cyfansawdd a fesurir a'r ffigyr 6. Dosrenir yr amser hwn i ddau fodd, ac adnabyddir hwynt wrth y ffigyrau $\frac{6}{4}$, $\frac{6}{8}$.

Y cyntaf yw $\frac{6}{4}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn chwe' *crotchet* (neu nodau cyfartal). Ffurfir y modd hwn o'r amser cyffredin, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O'r Cyffredin y ffurfir y Cyfansawdd.

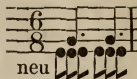
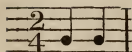

Yr ail yw $\frac{6}{8}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn chwe' *quaver* (neu nodau cyfartal). Ffurfir y modd hwn o'r amser $\frac{3}{4}$, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O hwn

y ffurfir

hwn.

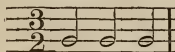
4. *Amser cyfansawdd triphlyg.* Amser cyfansawdd triphlyg a fesurir â'r ffigyr 9. Dosrenir yr amser hwn i dri modd, ac adnabyddir hwynt wrth y ffigyrau $\frac{9}{4}$, $\frac{9}{8}$, $\frac{9}{16}$.

Y cyntaf yw $\frac{9}{4}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn naw *crotchet* (neu nodau cyfartal). Ffurfir y modd hwn o'r amser triphlyg $\frac{3}{2}$, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O hwn

y ffurfir

hwn.

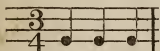

Yr ail yw $\frac{9}{8}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn naw *quaver* (neu nodau cyfartal). Ffurfir y modd hwn o'r amser triphlyg $\frac{3}{4}$, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O hwn

y ffurfir

hwn.

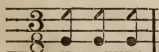

Y trydydd yw $\frac{9}{16}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn naw *semiquaver* (neu nodau cyfartal). Ffurfir y modd hwn o'r amser triphlyg $\frac{3}{8}$, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O hwn

y ffurfir

hwn.

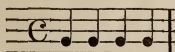
5. *Amser cyfansawdd cyffredin dwbl.* Amser cyfansawdd cyffredin dwbl a fesurir â'r ffigyr 12. Dosrenir yr amser i ddau fodd, ac adnabyddir hwynt wrth y ffigyrau $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{6}$.

Y cyntaf yw $\frac{1}{8}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn ddeuddeg *quaver* (neu nodau cyfartal). Ffurfir y modd hwn o'r amser cyffredin, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O hwn

y ffurfir

hwn.

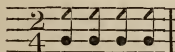

Yr ail yw $\frac{1}{6}$. Cynwysa *bar* yn y modd hwn ddeuddeg *semiquaver*. Ffurfir y modd hwn o'r amser $\frac{2}{4}$, drwy ychwanegu *dots* at y nodau; fel hyn,

O hwn

y ffurfir

hwn.

PEN. VII.

Am gadw Amser.

UN o bethau pwysicaf cerddoriaeth yw cadw amser cywir a rheolaidd; ac fel cymorth i ddysgu cadw yr amser, dylid ysgogi y llaw, neu'r troed, i fynu ac i lawr drwy symudiadau cyfartal. Nid yw o bwys pa ddull a gymerir i gadw amser; y pwnc yw cael symudiadau cymesur. Ond dylid gochel pob math o ystumiau anwedus, am fod yr ysgogiad lleiaf yn ddigon. Y drefn

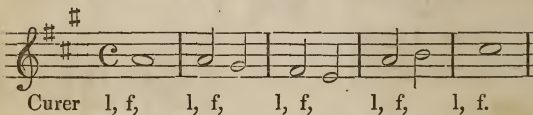
oreu, wedi dyfod yn gyfarwydd yn yr amser, yw, ei gadw, neu ei guro yn y meddwl, ac yna ni raid wrth ysgogiad llaw na throed. Dyben curo, neu gyfrif amser ydyw, rhanu y *bar* yn rhanau cyfartal.

Rhenir yr amser cyffredin i ddwy, neu bedair rhan gyfartal, a'r amser triphlyg i dair rhan gyfartal. Arwydda y llythyren L ysgogiad y llaw neu'r troed i lawr, a'r llythyren F i fynu.

ESIAMPLAU.

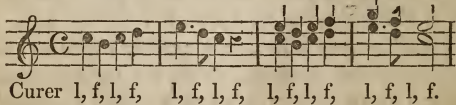
Pan y byddo yr amser cyffredin yn cynwys dau *minim* yn y *bar*, y dull mwyaf manteisiol yw ysgogi y llaw neu'r troed unwaith i lawr, ac unwaith i fynu; sef disgyn ar y rhan gyntaf o'r *bar*, ac esgyn ar yr ail. Dengys y ffigyrau y drefn o gyfrif yr amser.

Rhif. 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4

Pan y mae yr amser cyffredin yn cynwys pedwar *crotchet* yn y *bar*, y dull mwyaf manteisiol yw ysgogi y llaw neu'r troed ddwywaith i lawr, a dwywaith i fynu; sef i lawr ar y *crotchet* cyntaf, i fynu ar yr ail, i lawr ar y trydydd, ac i fynu ar y pedwarydd; fel hyn,

Rhif. 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4

Perthyna y sylwadau hyn i bob llais yn ddiwahaniaeth yn yr amser cyffredin, ond yr amser $\frac{2}{4}$, ac y mae hwn yn

gwbl o'r un natur, ond yn unig nad yw cynwysiad y *bar* o'r un faint. Pan y mae yr amser $\frac{2}{4}$, yn cynwys dau *crotchet* yn y *bar*, y dull mwyaf manteisiol yw ysgogi y llaw neu'r troed unwaith i lawr, ac unwaith i fynu; sef i lawr ar y rhan gyntaf, ac i fynu ar yr ail; fel hyn,

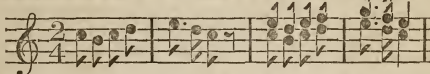
Rhif. 1 2 1 2 1 2 1 2 1 2 1 2 1 2 1 2

Curer 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f.

Pan y mae yr amser $\frac{2}{4}$ yn cynwys pedwar *quaver* yn y *bar*, y dull mwyaf manteisiol yw ysgogi y llaw neu'r troed ddwywaith i lawr, a dwywaith i fynu; sef i lawr ar y *quaver* cyntaf, i fynu ar yr ail, i lawr ar y trydydd, ac i fynu ar y pedwarydd; fel hyn,

Rhif. 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4 1 2 3 4

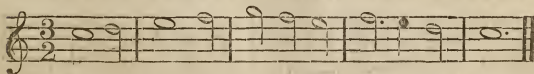

Curer 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f, 1, f.

ESIAMPLAU YN YR AMSER TRIPHLYG.

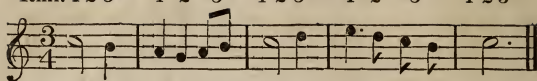
Rhenir yr amser triphlyg i dair rhan gyfartal. Wrth guro yr amser, y mae'r llaw, neu'r troed yn disgyn ar y rhanau cyntaf, a'r ail, ac yn esgyn ar y drydedd ran.

Rhif. 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

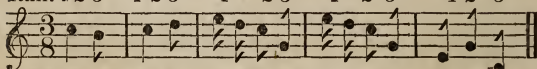
Curer 1, 1, f, 1, 1, f, 1, 1, f, 1, 1, f, 1, 1, f.

Rhif. 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

Curer l, l, f, l, l, f, l, l, f, l, l, f, l, l, f.

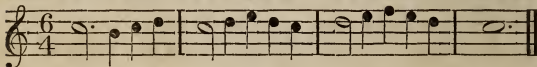
Rhif. 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3

Curer l, l, f, l, l, f, l, l, f, l, l, f, l, l, f.

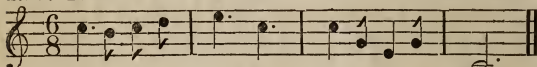
ESIAMPLAU YN YR AMSER CYFANSAWDD CYFFREDIN.

Rhif. 1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6 1 2 3 4 5 6

Curer l, f, l, f, l, f, l, f.

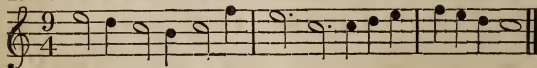
Rhif. 1 2 3 4 5 6 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 4 5 6

Curer l, f, l, f, l, f, l, f.

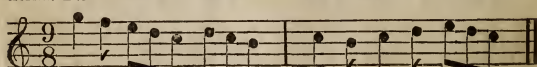
ESIAMPLAU YN YR AMSER CYFANSAWDD TRIPHLYG.

Rhif. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 1 2 3 4 5 6 7 8 9 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Curer l, l, f, l, l, f, l, l, f.

Rhif. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Curer l, l, f, l, l, f.

Rhif. 12 3 456 789 12 3 456 789

Curer l, l, f, l, l, f.

ESIAMPLAU YN YR AMSER CYFANSAWDD CYFFREDIN
DWBL.

Rhif. 123 456 789 10 11 12 123 456 789 10 11 12

Curer l, f, l, f, l, f, l, f, f.

Rhif. 123 456 789 10 11 12 123 456 789 10 11 12

Curer l, f, l, f, l, f, l, f.

Perthyna y sylwadau hyn i bob llais yn ddiwahaniaeth. Wrth gadw amser, dylid gochel gormod cyflymder, a gormod arafwch; o blegid y mae y naill eithafnod mor feius a'r llall.

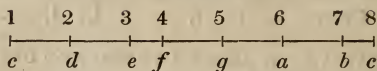
PEN. VIII.

Am Don, Haner ton, Sharp, Flat, Naturiol, yn nghyd a'r Arwyddnodau.

GELWIR y nodau a ddynodir â'r llythyrenau A, B, C, D, E, F, G, yn nodau naturiol, er eu gwahaniaethu oddiwrth y nodau a ddynodir gyda *Sharp*, neu *Flat*, megis A $\sharp$, D $\flat$, &c.

Tôn a haner tôn, yw y pellder (*distance*) sydd rhwng y nodau a'u gilydd.

ESIAMPL.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn nad yw y pellder sydd rhwng y 3 a'r 4, y 7 a'r 8, ond haner cymaint ag eraill: gelwir y rhai lleiaf haner tonau, a'r rhai mwyaf a elwir, tonau; felly gwelwn fod pump o donau, a dwy o haner tonau naturiol.

Sharp ♯.

Gwasanaeth y ♯ yw codi y nôd haner tôn yn uwch na'i sefyllfa naturiol. Pan ddefnyddir ef ar ddechreu peroriaeth, y mae yn codi haner tôn ar yr holl nodau a fo ar yr un llinell, neu gyfrwng ag ef. Ond pan ddefnyddir ef mewn unrhyw le arall ar y beroriaeth, gelwir ef, ♯ damweiniol, ac nid yw yn effeithio ond yn y *bar* hwnw yn unig.

Flat ♭.

Gwasanaeth y ♭ yw gostwng haner tôn ar y nôd yn is na'i sefyllfa naturiol. Pan ddefnyddir ef yn nechreu peroriaeth, y mae yn gostwng haner tôn ar yr holl nodau a fyddo ar yr un llinell, neu gyfrwng ag ef. Ond pan ddefnyddir ef mewn lle arall yn y beroriaeth, gelwir ef ♭ damweiniol, ac nid yw yn effeithio ond o fewn y *bar* hwnw yn unig.

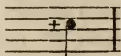
Naturiol ♮.

Gwasanaeth y ♮ yw tynu effaith y *Sharp* a'r *Flat*, a thrwy hynny, adferu y nôd, neu y nodau, i'w sefyllfa naturiol.

Sharp dwbl +.

Gwasanaeth y + yw codi y nôd ddwy haner tôn.

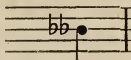
C sharp ddwbl.

Flat dwbl bb.

Gwasanaeth y bb yw gostwng y nôd ddwy haner tôn.

B flat ddwbl.

Pause ^.

Pan ddefnyddir y ^ uwchben unrhyw nôd, neu orphwysnod, dylid aros mwy na'r amser priodol arnynt; gellir gorphwys yn y lle ar amgylchiadau, os bydd hyny i'w ddymuno.

Repeat ://:

Arwydda y ://: y dylid ail ganu rhyw air neu eiriau.

Slur

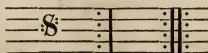
Arwydda y y dylid canu y nodau a fyddo odditano ar un sill.

ESIAMPL.

Mae'r Iachawd....wr....iaeth fel y mor.

Repeats Cerddorawl.

Y mae y naill a'r llall o'r arwyddion hyn yn arwyddo y dylid ail ganu.

PEN. IX.

Am y Graddfaïu (Scales), a'r Cyfryngau.

WRTH raddfa y meddylir esgyniad neu ddisgyniad graddol drwy y seiniau, o unrhyw nôd i'w wythfed. Y mae tair math o *scales*; sef y *diatonic*, *chromatic*, a'r *enharmonic*.

Wrth raddfa *diatonic* y meddylir y raddfa naturiol. Gelwir hi yn naturiol, am fod y llais dynol yn seinio y tonau a'r haner tonau yn eu lleoedd, yn naturiol.

Cynwysa y raddfa hon, saith o wahanol seiniau; sef pump o donau a dwy o haner tonau.

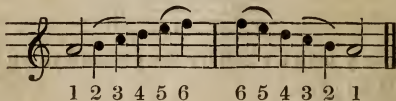
ESIAMPL.

Gwelwn mai yn y cywair mwyaf y mae y raddfa naturiol; gan hyny, nid ellir gyda phriodoldeb, alw y cywair lleiaf yn naturiol, am na ellir ei chyflawni na'i chwblhau heb gynhorthwy celfyddyd.

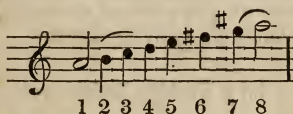
Y mae y gwahaniaeth sydd rhwng y cywair mwyaf a'r cywair lleiaf yn ddirfawr. Ond yr hyn sydd yn ei achosi yw y gwahaniaeth sydd yn sefyllfa yr haner tonau. Y mae yr haner tonau yn y cywair mwyaf bob amser, rhwng y 3 a'r 4, a rhwng y 7 a'r 8. Y maent rhwng yr 2 a'r 3, a rhwng y 5 a'r 6, yn y cywair lleiaf.

ESIAMPL.

Ond pan fyddom yn esgyn drwy y seithfed i'r wythfed, rhaid symud yr haner tôn o fod rhwng y 5 a'r 6, a'i gosod rhwng y 7 a'r 8; o blegid na dderbynia y glust yr 8fed megis cyweirnod, heb i'r 7fed fod o fewn haner tôn i'r 8fed, neu'r cyweirnod.

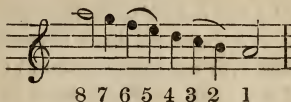
ESIAMPL.

1 2 3 4 5 6 7 8

Dyben y # ar y 6ed, yw ffurfio tôn gyfan rhwng y 5ed a'r 6ed; drwy hyn y mae yn dyfod yn raddfa reolaidd, sef pump o donau, a dwy haner tôn. Oddiwrth yr esiampl uchod, gwelwn fod yr haner tonau wrth esgyn, rhwng yr 2il a'r 3ydd, a rhwng y 7fed a'r 8fed. Ond wrth ddisgyn, y mae yr haner tonau rhwng y 6ed a'r 5ed, a rhwng y 3ydd a'r 2il. Derbynia y glust y cywair wrth ddisgyn, heb *sharp* na *flat*.

ESIAMPL.

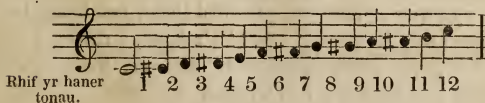

8 7 6 5 4 3 2 1

Am y Raddfa Chromatic.

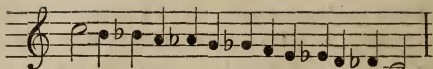
Weithiau gelwir y raddfa hon yn raddfa gelfyddydawl, am ei bod yn cael ei ffurfio trwy rym celfyddyd. Gelwir hi hefyd yn raddfa haner tonawl, am ei bod yn gynwysedig o haner tonau yn unig.

ESIAMPLAU.

Rhif yr haner tonau.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Rhif yr haner tonau. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Ni arferir y raddfa hon wrthi ei hun fel y raddfa naturiol; ond y mae o'r pwys mwyaf eu deall, er paratoi at ddeall trawsddodiad a thrawsgyweiriad.

Am y Raddfa Enharmonic.

Gelwir hon yn raddfa chwartertonawl. Nid yw'r y raddfa hon yn arferedig mewn peroriaethau cysegredig, ac nid all yr organ wahaniaethu yn y cyfryngau D # ac E $\flat$; ond pan ymafflo llaw y cywrain yn y *Bass of Violin*; ceir fod y gwahaniaeth sydd rhyngddynt yn agos i chwarter ton.

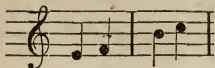
Am y Cyfryngau (Intervals).

Y mae o'r pwys mwyaf i ddeall y cyfryngau yn dda, yn neillduol cyn ymwneud dim a chynghanedd. Wrth gyfrwng y meddylir y pelllder (*distance*) a fo rhwng dau nod, neu ddwy sain. Wrth fesur cyfrwng, rhaid cymeryd y ddau eithafnod i mewn, sef y nod cyntaf a'r diweddaf; er esiampl, y mae y cyfrwng sydd o C i E, yn gyfrwng tri, felly gwelwn fod raid cyfrif C yn gyntaf, D yn ail, ac E yn drydydd. Y mae deuddeg o wahanol gyfryngau i'w cael yn naturiol, hyny yw, heb gymorth *sharp* na *flat*.

Y cyfrwng cyntaf yw yr eilfed lleiaf, neu haner t $\acute{o}$ n; y mae ei sefyllfa rhwng y 3ydd a'r 4ydd, a rhwng y 7fed a'r 8fed, yn mhob cyweirnod. Sylwer, yn y cywair mwyaf yr ymdrinir a'r cyfryngau

ESIAMPL.

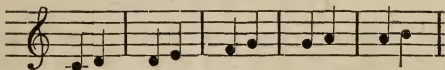
Un haner tôn.

Yr ail gyfrwng yw yr eilfed mwyaf, tôn. Cynwysa y cyfrwng hwn ddwy haner tôn; y mae ei sefyllfa mewn pump o wahanol leoedd; sef rhwng y 1af a'r 2il, rhwng yr 2il a'r 3ydd, rhwng y 4ydd a'r 5ed, rhwng y 5ed a'r 6ed, a rhwng y 6ed a'r 7fed.

ESIAMPL.

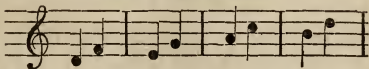
Dwy o haner tonau.

Y trydydd cyfrwng yw y trydydd lleiaf, tôn a haner tôn. Cynwysa y cyfrwng hwn dair haner tôn. Y mae ei sefyllfa mewn pedwar o wahanol leoedd; sef rhwng yr 2il a'r 4ydd, rhwng y 3ydd a'r 5ed, rhwng y 6ed a'r 8fed, a rhwng y 7fed a'r 2fed uwchlaw.*

ESIAMPL.

Tair o haner tonau.

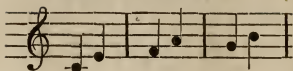

Y pedwarydd cyfrwng yw y trydydd mwyaf; cynwysa hwn bedair o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn tri o wahanol leoedd; sef rhwng y 1af a'r 3ydd, rhwng y 4ydd a'r 6ed, a rhwng y 5ed a'r 7fed.

* Ystyrir y 9fed fel yr 2fed uwchlaw, a'r 10fed fel y 3ydd uwchlaw, &c., ni chyfrifir yr wython.

ESIAMPL.

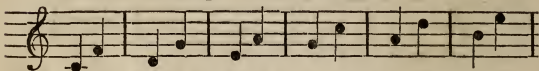
Pedair o haner tonau.

Y pumed cyfrwng yw y pedwarydd perffaith; cynwysa hwn bump o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn chwech o wahanol leoedd; sef rhwng y 1af a'r 4ydd, rhwng yr 2fed a'r 5ed, rhwng y 3ydd a'r 6ed, rhwng y 5ed a'r 8fed, rhwng y 6ed a'r 2fed uwchlaw, a rhwng y 7fed a'r 3ydd uwchlaw.

ESIAMPL.

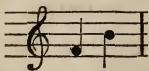
Pump o haner tonau.

Y chweched cyfrwng yw y pedwarydd mwyaf; cynwysa chwech o haner tonau. Y mae ei sefyllfa rhwng y 4ydd a'r 7fed.

ESIAMPL.

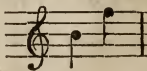
Chwech o haner tonau.

Y seithfed cyfrwng yw y pumed lleiaf; cynwysa y cyfrwng hwn chwech o haner tonau. Y mae ei sefyllfa rhwng y 7fed a'r 4ydd.

ESIAMPL.

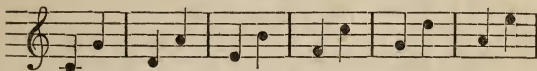
Chwech o haner tonau.

Yr wythfed cyfrwng yw y pumed perffaith; cynwysa saith o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn chwech o wahanol leoedd; sef rhwng y 1af a'r 5ed, rhwng yr 2fed a'r 6ed, rhwng y 3ydd a'r 7fed, rhwng y 4ydd a'r 8fed, rhwng y 5ed a'r 2fed uwchlaw, a rhwng y 6ed a'r 3ydd uwchlaw.

ESIAMPL.

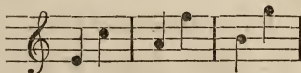
Saith o haner tonau.

Y nawfed cyfrwng yw y chweched lleiaf; cynwysa wyth o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn tri o wahanol leoedd; sef rhwng y 3ydd a'r 8fed, rhwng y 6ed a'r 4ydd uwchlaw, a rhwng y 7fed a'r 5ed uwchlaw.

ESIAMPL.

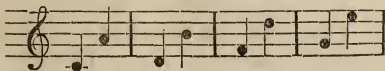
Wyth o haner tonau.

Y degfed cyfrwng yw y chweched mwyaf; cynwysa naw o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn pedwar o wahanol leoedd; sef rhwng y 1af a'r 6ed, rhwng yr 2fed a'r 7fed, rhwng y 4ydd a'r 2fed uwchlaw, a rhwng y 5ed a'r 3ydd uwchlaw.

ESIAMPL.

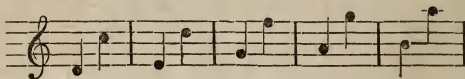
Naw o haner tonau.

Yr unfed cyfrwng ar ddeg yw y seithfed lleiaf; cynwysa ddeg o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn pump o wahanol leoedd; sef rhwng yr 2fed a'r 8fed, rhwng y 3ydd a'r 2fed uwchlaw, rhwng y 5ed a'r 4ydd uwchlaw, rhwng y 6ed a'r 5ed uwchlaw, a rhwng y 7fed a'r 6ed uwchlaw.

ESIAMPL.

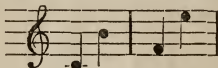
Deg o haner tonau.

Y deuddegfed cyfrwng yw y seithfed mwyaf, neu'r nôd arweiniol; cynwysa un ar ddeg o haner tonau. Y mae ei sefyllfa mewn dau o wahanol leoedd; sef rhwng y 1af a'r 7fed, a rhwng y 4ydd a'r 3ydd uwchlaw.

ESIAMPL.

Un ar ddeg a haner tonau.

Cynwysa yr wython (*octave*) ddeuddeg o haner tonau. Ond mewn gwirionedd, nid yw yr wythfed amgen nag ailadroddiad o'r cyntaf.

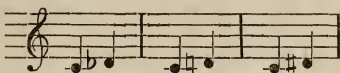
Am y Cyfryngau annaturiol.

Ffurfir y rhai hyn wrth ranu tonau yn haner tonau, drwy gymorth *sharp* neu *flat*. Rhoddwn ychydig

esiampilau er egluro natur y cyfryngau hyn ; gan hyderu, os sylwer arnynt gyda manylrydd, y bydd i'r darllenydd eu hahnabod yn mhob lle y digwyddont.

1. Y gwahanol eiliau (*seconds*).

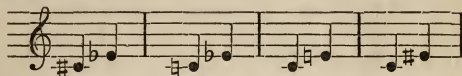
Rhif yr haner tonau, 1 2 3

2fed lleiaf, 2fed mwyaf, 2fed gorfwyaf.*

2. Y gwahanol drydyddau (*thirds*).

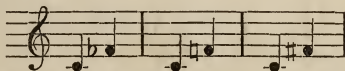
Rhif yr $\frac{1}{2}$ tonau, 2 3 4 5

3ydd gorleiaf, 3ydd lleiaf, 3ydd mwyaf, 3ydd gorfwyaf.

3. Y gwahanol bedwaryddau (*fourths*).

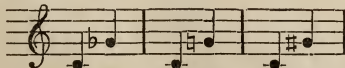
Rhif yr haner tonau, 4 5 6

4ydd gorleiaf, 4ydd perffaith, 4ydd gorfwyaf

4. Y gwahanol bumpau (*fifths*).

Rhif yr haner tonau, 6 7 8

5ed lleiaf, 5ed perffaith, 5ed gorfwyaf.

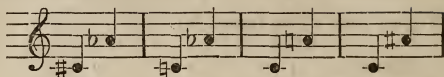
*Gor *extreme*, gorfwyaf, hyny yw, mwy na'r mwyaf; gorleiaf, llai na'r lleiaf.

5. Y gwahanol chwechau (*sixths*).Rhif yr $\frac{1}{2}$ tonau, 7

8

9

10

6ed gorleiaf,

6ed lleiaf,

6ed mwyaf,

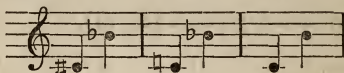
6ed gorfwyaf.

6. Y gwahanol seithau (*sevenths*).

Rhif yr haner tonau, 9

10

11

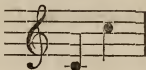
7fed gorleiaf,

7fed lleiaf,

7fed mwyaf.

7. Yr wython (*octave*).

Rhif yr haner tonau, 12.

Sylwer, nid yw yr holl gyfryngau sydd yn cynwys yr un nifer o haner tonau, i'w hystyried yr unrhyw sain ; er esiamp, nid yw yr 2fed gorfwyaf a'r 3ydd lleiaf, i'w hystyried yr un sain, er eu bod yn cynwysa yr un nifer o haner tonau. Mewn cynghanedd, ystyrir y 3ydd lleiaf yn gydsain, ond cyfrifir yr 2fed gorfwyaf yn annghydsain.

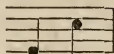
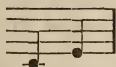
Am y Gwrthddull (Inversion).

Gwrthddullio unrhyw gyfrwng yw codi y nód isaf wyth yn uwch. Trwy wrthddull y mae

Pob 2fed yn dod yn 7fed,
 Pob 3ydd yn dod yn 6ed,
 Pob 4ydd yn dod yn 5ed,
 Pob 5ed yn dod yn 4ydd,
 Pob 6ed yn dod yn 3ydd,
 Pob 7fed yn dod yn 2fed,
 A'r 8fed, *octave*, yn unsain.

ESIAMPL.

Cyfrwng y 3ydd, trwy wrthddull, yn dod yn 6ed.

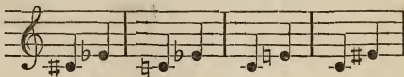

Trwy wrthddull hefyd y mae

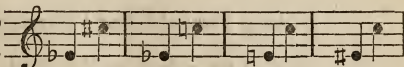
Pob cyfrwng gorleiaf yn dod yn orfwyaf,
 Pob cyfrwng lleiaf yn dod yn fwyaf,
 Pob cyfrwng mwyaf yn dod yn lleiaf,
 Pob cyfrwng gorfwyaf yn dod yn orleiaf,
 Ond pob cyfrwng perffaith yn parhau yn berffaith.

3ydd gorleiaf, 3ydd lleiaf, 3ydd mwyaf, 3ydd gorfwyaf.

Trydyddau
 yn cael eu

Gwrthddullio
 yn chwechau.

6ed gorfwyaf, 6ed mwyaf, 6ed lleiaf, 6ed gorleiaf.

PEN. IX.

Am y Cyweirnodau (keynotes), a'r Trawsddodiad.

CYWEIRNOD yw y nôd sylfaenol, neu y brif sain ag sydd yn rheoli pob sain arall. Rhaid i bob peroriaeth gael sain benodol i reoli ei holl seiniau, onid ê, ni bydd yr holl gyfansoddiad ond cymysgedd afreolaidd; fel y mae penau y bregeth yn ymddibynu ar y testyn, felly y mae pob sain mewn peroriaeth yn ymddibynu ar y cyweirnod.

Sylwn yn gyntaf, dylem bob amser ymdrechgu i gofio sain y cyweirnod wrth ganu.

Yn ail, nid oes ond un cyweirnod naturiol, sef y cywair mwyaf; ac y mae i'r cyweirnod hwnw, ei gyweirnod perthynasol, sef y cywair lleiaf.

Yn drydydd, C yw y cyweirnod naturiol, ac A yw cyweirnod perthynasol y cyweirnod naturiol.

Yn bedwarydd, y mae cyweirnod perthynasol y cywair mwyaf bob amser yn y cywair lleiaf, ac y mae cyweirnod perthynasol y cywair lleiaf bob amser yn y cywair mwyaf.

ESIAMPL.

Cyweirnod { mwyaf
 { lleiaf

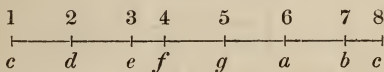
Am y Trawsddodiad (Transition).

Trawsddodiad yw y drefn sydd er ffurfio y llythyrenau *d, e, f, g, b*, yn wahanol gyweirnodau; yr hyn a effeithir drwy ddefnyddiad y *sharps, flats, &c.*

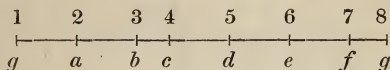
Pa lythyren bynag a ddewiser yn gyweirnod, rhaid i'r haner tonau gael eu priodol lleoedd, sef rhwng y 3ydd a'r 4ydd, a rhwng y 7fed a'r 8fed, yn y cywair mwyaf; a rhwng yr 2il a'r 3ydd, a rhwng y 5ed a'r 6ed yn y cywair lleiaf.

Ni a ychwanegwn esiamplau er dangos y drefn y mae yr haner tonau yn symud wrth newid y cyweirnod.

Cyweirnod C.

Cyweirnod G.

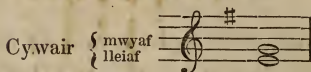
Oddiwrth yr esiamplau uchod, gwelwn fod yr haner tonau, yn y cyweirnod C, rhwng yr E a'r F, a rhwng y B a'r C. Ond yn y cyweirnod G, y maent rhwng y B a'r C, a rhwng yr F a'r G. Ond wrth sylwi ar y ffigyrau, canfyddwn fod yr haner tonau rhwng y 3ydd a'r 4ydd, a rhwng y 7fed a'r wythfed, yn y ddau gyweirnod, ac felly yn mhob cyweirnod yn y cywair mwyaf. Gan hynny, doethach yw arfer gyda'r ffigyrau, rhag dyrswch, felly ni raid i'r cantor ond deall sefyllfa y cyweirnod, a bydd yr haner tonau i'w cael yn eu lleoedd priodol.

Adnabyddir sefyllfa y cyweirnod wrth y *sharps* a'r *flats* a fo yn nechreu y beroriaeth. Y mae y *sharps* bob amser i fod yn y drefn a ganlyn,—y *sharp* cyntaf ar F, yr ail ar C, y trydydd ar G, y pedwarydd ar D, y pumed ar A, y chweched ar E, a'r seithfed ar B. Y mae sefyllfa y *sharps* i'w cael yn hawdd wrth esgyn pum; oddiar F, a disgyn pedwar, a hynny bob yn ail.

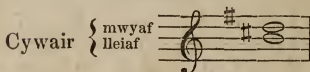
ESIAMPLAU,

Er dangos trefn trawsddodiad trwy *sharps*.

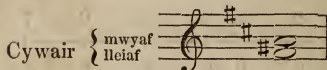
Cyweirnodau G ac E.

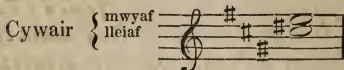
Cyweirnodau D a B.

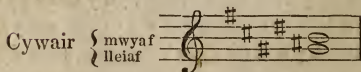
Cyweirnodau A ac F#

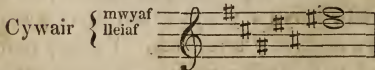
Cyweirnodau E a C#

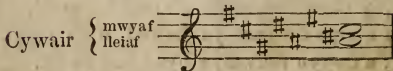
Cyweirnodau B a G#

Cyweirnodau F# a D#

Cyweirnodau C# ac A#

Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn yn gyntaf, fod sefyllfa y cyweirnod yn y cywair mwyaf, bob amser, un haner tòn uwchlaw y *sharp* diweddaf; er esiampl, pan y mae pedwar *sharp* o flaen peroriaeth, yr olaf yw $D\sharp$; gan hyny, E yw y cyweirnod. Yn ail, y mae sefyllfa y cyweirnod yn y cywair lleiaf, bob amser, un dôn islaw y *sharp* diweddaf; er esiampl, pan y mae dau *sharp* o flaen peroriaeth, yr olaf yw $C\sharp$; gan hyny, B yw y cyweirnod.

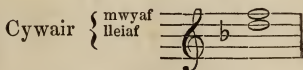
Trawsddodiad trwy flats.

Y mae y *flats*, bob amser, i fod yn y drefn a ganlyn, —y *flat* cyntaf ar y B, yr ail ar E, y trydydd ar A, y pedwarydd ar D, y pumed ar G, y chweched ar C, a'r seithfed ar F. Wrth ddechreu gyda B, gellir cael sefyllfaoedd y *flat*, wrth esgyn pedwar, a disgyn pump. Mewn trawsddodiad, nid yw yn rheolaidd defnyddio yr ail *flat* heb y cyntaf, na'r trydydd heb yr ail, &c. Perthyna y sylw hwn yr un modd gyda'r *sharps*.

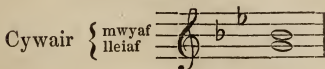
ESIAMPLAU,

Er dangos trawsddodiad trwy *flats*.

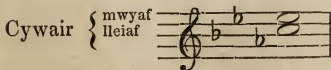
Cyweirnodau F a D.

Cyweirnodau B $\flat$ a G.

Cyweirnodau E $\flat$ a C.

Cyweirnodau A b ac F.

Cywair { mwyaf
lleiaf

Cyweirnodau D $\flat$ a B $\flat$.

Cywair { mwyaf
lleiaf

Cyweirnodau Gb ac Eb.

Cywair { mwyaf
lleiaf

Cyweirnodau Cb ac Ab.

Cywair { mwyaf
lleiaf

Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn yn gyntaf, mai sefyllfa y cyweirnod yn y cywair mwyaf, yw y *flat* diweddaſ ond un, neu'r *flat* nesaf i'r olaf. Pan na byddo ond un *flat* o flaen peroriaeth, y cyweirnodau ydynt F a D. Pan y byddo pedwar *flat* o flaen peroriaeth, y drydedd, neu y nesaf i'r olaf, yw Ab, gan hyny, Ab yw y cyweirnod. Yn ail, mai sefyllfa y cyweirnod yn y cywair lleiaf, ydyw, dwy dôn oddiar y *flat* diweddaſ. Pan y byddo pedwar *flat* o flaen peroriaeth, yr olaf yw Db, gan hyny, F yw y cyweirnod.

Arferir dysgedigion wahanol enwau ar nodau y raddfa (*scale*).

Y cyweirnod a elwir, TONYDD. Eilfed y cyweirnod, ARDONYDD, am ei fod un radd oddiar y Tonydd. Y trydydd a elwir, CANOLYDD, am ei fod yn y canol, rhwng y Tonydd a'r Llywydd. Y pedwarydd a elwir, ISLYWYDD, am ei fod un radd islaw y Llywydd. Y pumed a elwir, LLYWYDD. Y chweched a elwir, ARLYWYDD, am ei

fod un radd oddiar y Llywydd. Y seithfed a elwir, NOD ARWEINIOL, am ei fod yn arwain y glust i'r cyweirnod.

Taer ddymunem ar i'r myfyriwr argraffu yr enwau ar ei gôf, a hyderwn y bydd iddo eu canfod yn rhwydd a syml.

PEN. XI.

Am Drawsgyweiriad, ac adferiad o Drawsgyweiriad.

TRAWSGYWEIRIAD yw y drefn sydd i fyned o'r naill gywair i gywair arall, ac o'r naill gyweirnod i gyweirnod arall, yn yr un beroriaeth. Trwy drawsgyweirio, y mae y cyfansoddydd yn gallu lluosogi llawer ar ei ddrychfeddyliau, a thrwy hyn yn peri amrywiaethau er boddhad i'r glust ac hyfrydwch i'r teimlad. Hefyd canfyddwn weithiau mewn un penill, ran o hono yn destyn llawenydd a gorfoledd, a'r rhan arall yn destyn galar a thristwch: trwy gymhorth trawsgyweiriad, gallwn fod yn orfoleddus gyda'r rhan orfoleddus o'r geiriau, ac yn yr un beroriaeth, gallwn ddilyn y rhan alarus o'r geiriau gyda drychfeddyliau a dueddai y y meddwl i alar a thristwch. Dosberthir trawsgyweiriad i ddau ddosbarth, sef trawsgyweiriad o'r cywair mwyaf, a thrawsgyweiriad o'r cywair lleiaf. Sylwn yn

I. Ar drawsgyweiriad o'r cywair mwyaf. Dosrenir y trawsgyweiriad hwn i bump o ddosranau; sef, dau drawsgyweiriad i'r cywair mwyaf, a thri i'r cywair lleiaf. Y cyntaf yw trawsgyweiriad o'r tonydd i'r llywydd, sef o'r cyweirnod i'w bumed, yn yr un cywair. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn, drwy ddyrchafu haner tôn ar bedwarydd y cyweirnod.

ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o C i G, ei phumed yn y cywair mwyaf.

Ni a ychwanegwn yr un esiampl yn y cyweirnod F, er dangos y drefn o ddefnyddio y naturiol i drawsgyweirio.

Trawsgyweiriad o F i C, ei phumed.

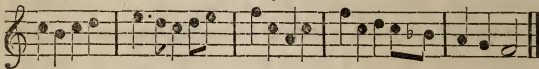

Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn ein bod trwy ddych-afu haner tôn ar bedwarydd y cyweirnod, yn ffurfio nod arweiniol i'r cyweirnod newydd, ac ar yr un pryd yn ffurfio y trawsgyweiriad.

Yr 2il yw trawsgyweiriad o'r tonydd i'r islywydd. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn drwy ostwng haner tôn ar seithfed y cyweirnod.

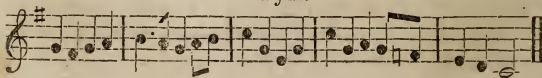
ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o C i F, ei phedwarydd yn y cywair mwyaf.

Ni a ychwanegwn yr un esiampl yn nghyweirnod G, er dangos y drefn o ddefnyddio naturiol mewn trawsgyweiriad.

Trawsgyweiriad o G i C, ei phedwarydd yn y cywair mwyaf.

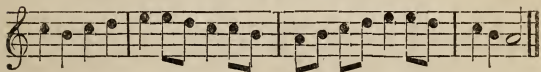

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn ein bod drwy ostwng haner tôn ar seithfed y cyweirnod, yn ffurfio pedwarydd y cyweirnod dechreuol yn gyweirnod newydd, a bod trydydd y cyweirnod dechreuol, yn ffurfio nôd arweiniol y cyweirnod newydd.

Y 3ydd yw trawsgyweiriad o'r tonydd i'w gyweirnod perthynasol. Sylwn yn gyntaf, mai sefyllfa cyweirnod perthynasol y cywair mwyaf, yw trydydd islaw y cyweirnod, fel y mae A yn drydydd islaw C. Yn ail, fod cyweirnod perthynasol y cywair mwyaf, bob amser, yn y cywair lleiaf. Ac yn drydydd, fod y trydydd islaw y llywydd, a'r trydydd islaw yr islywydd, yn gyweirnodau perthynasol iddynt, yr un modd ag y mae y trydydd islaw y tonydd yn gyweirnod perthynasol i'r tonydd.

ESIAMPL O'R 3YDD TRAWSGYWEIRIAD.

Trawsgyweiriad o C i A, cyweirnod perthynasol y tonydd yn y cywair lleiaf.

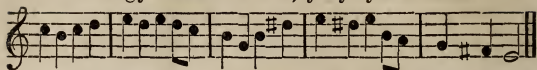

Oddiwrth yr esiampl gwelwn nad oes angen am un cywnewidiad er ffurfio trawsgyweiriad o'r tonydd i'w gyweirnod perthynasol, am fod yr haner tonau mewn sefyllfa briodol i'r ddau gyweirnod: ond rhaid ffurfio nôd arweiniol i bob cyweirnod yn y cywair lleiaf, os byddwn yn esgyn drwy y seithfed i'r cyweirnod.

Y 4ydd, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i gyweirnod perthynasol y llywydd, sef y canolydd. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn ar yr un egwyddor a'r trawsgyweiriad i'r llywydd, sef trwy ddyrchafu haner tôn ar bedwarydd y cyweirnod.

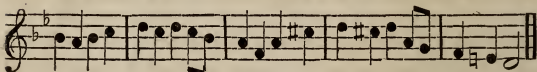
ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o C i E, yn y cywair lleiaf.

Mynychwn yr esiampl yn nghyweirnod B *flat*.

Trawsgyweiriad o B i D, yn y cywair lleiaf.

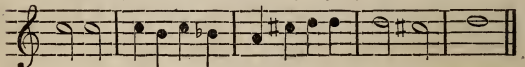

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn ein bod yn ffurfio y nôd arweiniol drwy ddefnyddio *sharp* ar eilfed y cyweirnod dechreuol.

Y 5ed, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i gyweirnod perthynasol yr islywydd, sef yr ardonydd. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn ar yr un egwyddor a'r islywydd, sef trwy ostwng haner tòn ar seithfed y cyweirnod.

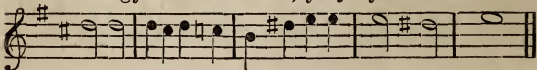
ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o C i D, yn y cywair lleiaf.

Mynychwn yr esiampl yn y cyweirnod D, er dangos effaith y naturiol ♮ mewn trawsgyweiriad.

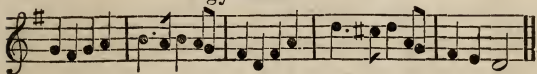
Trawsgyweiriad o D i E, yn y cywair lleiaf.

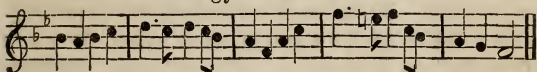
Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn ein bod yn ffurfio y nôd arweiniol drwy ddefnyddio *sharp* ar y cyweirnod dechreuol. Er mwyn gochel meithder, nyni a adawn yr esiamplau ar y trawsgyweiriad, heb eu trawsddodi i'r gwahanol gyweirnodau, gan ddymuno ar y myfyriwr eu

trawsddodi wrth ei hamdden; a thrwy hyny, bydd yn sier o hyrwyddo ei hun mewn trawsddodiad, a thrawsgyweiriad; ac fel engraffit iddo, rhoddwn yr esiampl gyntaf wedi ei thrawsddodi i G a Bb.

Trawsgyweiriad o G i D.

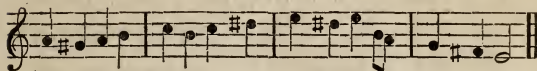
Trawsgyweiriad o B i F.

Sylwn yn II. Ar drawsgyweiriad o'r cywair lleiaf. Dosrenir y trawsgyweiriad hwn i bump o wahanol drawsgyweiradau, sef dau yn y cywair lleiaf, a thri yn y cywair mwyaf.

Y 1af, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i'r llywydd yn y cywair lleiaf. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn trwy ddrychafu haner tôn ar chweched y cyweirnod.

ESIAMPL.

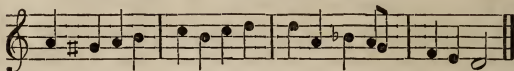
Oddiwrth yr esiampl, gwelwn ein bod yn y *bar* cyntaf yn defnyddio *sharp* ar y G, er ffurfio nôd arweiniol i'r cyweirnod dechreuol; yn yr ail a'r trydydd *bar* yn defnyddio *sharp* ar D, er ffurfio nôd arweiniol i E, sef y cyweirnod newydd; ac yn y *bar* olaf yn defnyddio *sharp* ar F, er ffurfio y trawsgyweiriad, yn nghyd a ffurfio eilfed priodol i'r cyweirnod newydd.

Yr 2il, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i'r islywydd yn y cywair lleiaf. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn trwy ostwng haner tôn ar eilfed y cyweirnod; a thrwy yr un

gostyngiad y ffurfir chweched priodol i'r cyweirnod newydd.

ESIAMPL.

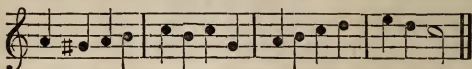
Trawsgyweiriad o A i D, ei phedwarydd yn y cywair lleiaf.

Y 3ydd, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i'w gyweirnod perthynasol. Sylwn yn gyntaf, mai cyweirnod perthynasol y cywair lleiaf, yw y trydydd uwchlaw, fel y mae C y drydedd uwchlaw A. Yn ail, mae cyweirnod perthynasol y cywair lleiaf, bob amser, yn y cywair mwyaf. Yn drydydd, mae y trydydd uwchlaw y llywydd, a'r trydydd uwchlaw yr islywydd, yn gyweirnodau perthynasol iddynt, yr un modd ac y mae C yn gyweirnod perthynasol i A.

ESIAMPL O'R TRYDYDD TRAWSGYWEIRIAD.

Trawsgyweiriad o A i C, yn y cywair mwyaf.

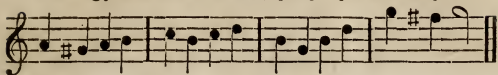

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y *sharp* ar y G, yn ffurfio nôd arweiniol i'r cyweirnod dechreuol. Nid oes un cyfnewidiad yn angenrheidiol er trawsgyweirio o A i C, am fod yr haner tonau mewn sefyllfa briodol i'r ddau gywair.

Y 4ydd, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i gyweirnod perthynasol y llywydd, sef seithfed y cyweirnod. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn ar yr un egwyddor a'r llywydd, sef trwy ddrychafu haner tòn ar chweched y cyweirnod.

ESIAMPL.

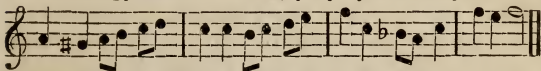
Trawsgyweiriad o A i G, yn y cywair mwyaf.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y *sharp* ar F, yn y bar olaf, yn ffurfio nod arweiniol i'r cyweirnod newydd.

Y 5ed, yw trawsgyweiriad o'r tonydd i gyweirnod perthynasol yr islywydd, sef chweched y cyweirnod. Ffurfir y trawsgyweiriad hwn, ar yr un egwyddor a'r islywydd, sef trwy ostwng haner tôn ar eilfed y cyweirnod.

Trawsgyweiriad o A i E, yn y cywair mwyaf.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y *sharp* ar y G yn ffurfio nod arweiniol i'r cyweirnod dechreuol, a'r B *flat* yn ffurfio y trawsgyweiriad, ac yn ffurfio pedwarydd priodol i'r cyweirnod newydd; ac y mae pumed y cyweirnod dechreuol yn ffurfio nod arweiniol i'r cyweirnod newydd yn naturiol.

Am Adferiad Trawsgyweiriad.

Wedi i ni ddangos pa fodd, ac i ba le y gellir trawsgyweirio yn rheolaidd, un o'r gofyniadau mwyaf naturiol a ellir eu gofyn yw, pa fodd y gellir adferu y beroriaeth o'r trawsgyweiriad i'r cyweirnod dechreuol?

Ymdrechwn egluro y pwnc mor eglur ag a allwn, mewn pedwar o osodiadau.

1. Pan y byddom yn trawsgyweirio o unrhyw gyweirnod i'w gyweirnod perthynasol, nid oes angen am un cyfnewidiad er trawsgyweirio; felly, gan nad oes angen

am un cyfnewidiad i drawsgyweirio, gan hyny, nid oes angen am un cyfnewidiad pan yn adferyd y trawsgyweiriad.

2. Pan fyddom yn defnyddio *sharp* neu *flat* i drawsgyweirio, y drefn i adferyd o'r trawsgyweiriad hwnw, yw defnyddio y naturiol, i dynu ymaith effaith y *sharp* neu'r *flat*, a barodd i'r trawsgyweiriad gymeryd lle.

3. Pan fyddom yn defnyddio y naturiol i dynu effaith y *sharp* neu'r *flat*, a thrwy hyny, peri i drawsgyweiriad gymeryd lle, y drefn i adferyd y trawsgyweiriad hwnw, yw ail ddefnyddio y *sharp* neu'r *flat*.

4. Pan y mae un llais yn trawsgyweirio neu yn adferyd o drawsgyweiriad, rhaid i'r holl leisiau gyduno.

PEN. XII.

Am y Corfanau a'r Aceniadau.

CORFANAU ydynt adraniadau bychain a wneir ar llinell o farddoniaeth; er esiempl, defnyddiwn y llinell, *Dym-a | geid-wad | i'r coll- | ed-ig, |* gwelwn fod y llinell yn cynwys pedwar corfan; felly gwelwn mai yr hyn sydd o'r naill sill acenedig i'r llall ydyw corfan. Acen ydyw y pwyslais a roddir ar ran benodol o'r corfan, megis y sillau argraffedig mewn llythyrenau italaidd.

Y mae y corfanau a arferir gan ein Beirdd, yn amryw-iol a lluosog; ond cynwysir y rhai a arferir mewn salmau a hymnau, &c., mewn tri dosparth, sef corfan rhywiog, talgrwn, a chrychddisgynedig. Sylwn yn gyntaf, ar y corfan rhywiog. Ffurfir y corfan hwn yn fwyaf neillduol a gair deusill, yr hwn sydd a'r acen ar y sill gyntaf, megis *Dym-a | geid-wad | &c. ;* gellir defnyddio gair un sill a gair tri sill er ffurfio dau gorfán, megis *| i'r coll- | ed-ig ; |* gellir defnyddio gair pedwar sill er ffurfio dau gorfán, megis *Gor-fol- | edd-wn ; |* neu gellir defnyddio dau air unsill

er ffurfio corfan, ond cofier y rhaid i'r sill gyntaf dderbyn yr acen yn y corfan rhywiog.

Er cynorthwyo y myfyriwr i ddeall y pwnc yn berffeithiach, nodwn esiamplau o wahanol benillion yn y corfan rhywiog. Y penillion sydd ar y corfan rhywiog ydynt y mesurau a rifnodir, 7, 8, 10, 21, 25, 39, 42, 49, 51, 54, 72, &c. Y mae yr acen, yn y corfan hwn, i fod ar y sillau 1, 3, 5, 7, &c., yn y llinell.

MESUR 7.

Dym-a | geid-wad | i'r coll- | ed-ig,
Medd-yg | i'r gwyw- | ed-ig | rai;
Dym-a | un sy'n | car-u | madd-eu
(I) bech-ad | ur-iaid | mawr eu | bai:
Di-olch | idd-o, &c.,
Byth am | gof-io | llwch y | llawr.

MESUR 21.

Mae rhyw | dorf ddi | rif o | seint-iau,
'Nawr yn | chwara-eu | eu tel- | yn-au;
Ac yn | sein-io | ha-le- | lu-ia,
Dech-reu | An-them | pen Cal- | far-ia.

MESUR 51.

Fry es- | gyn-odd | mab y | dyn,
Trwy ei | werth-fawr | waed ei | hun;
Dwyn tyst- | iol-aeth | wnaeth y | nef,
I fawr | werth ei | a-berth | ef.

Sylwn yn ail, ar y corfan talgrwn. Gellir ffurfio y corfan hwn hefyd a geiriau deusill, ond rhaid i'r acen ddisgyn ar y sill olaf, megis deff-rown, nes-awn, &c.; gellir defnyddio geiriau unsill, deusill, trisill, &c., yr un fel yn y corfan rhywiog; ond gofaler am i'r acen ddisgyn ar yr 2, 4, 6, 8 sill o'r llinell. Penillion y corfan hwn

ydynt y mesurau a rifnodir 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 26, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 38, 41, 43, 46, 52, 56, 57, a 58.

MESUR 1.

Llais | *mwyn* y | *bu-gail* | *da*
 A | *rydd* i'm | *hedd* di- | *lyth*;
 'Does | *de-lyn* | *yn* y | *nef* all | *wneud*
 Per- | *or-iaeth* | *cys-tal* | *byth*.

MESUR 5.

Wrth | *droi* fy | *ngo-lwg* | *ym-a'i* | *lawr*,
 I | *gyr-au'r* | *gre-a* | *dig-aeth* | *fawr*,
 Gwrth- | *rych* ni | *wel* fy | *e-naid* | *gwân*,
 Ond | *Ies-u* i | *bwys-o* | *ar-no'n* | *rhan*.

MESUR 58.

Ar | *lan* Ior- | *ddo-nen* | *ddofn*,
 'Rwyn | *oed-i'n* | *nych-lyd*;
 Mewn | *blys* myn'd | *trwy*, ac | *ofn*
 Ei | *storm-ydd* | *en-byd* :
 O | *na* f'ai | *modd* i | *mi*
 Ys- | *goi* ei | *hym-chwydd* | *hi*,
 A | *hed-fan* | *uwch* ei | *lli*,
 I'r | *Gan-aan* | *hyf-ryd*.

Sylwn yn drydydd, ar y corfan crychddisgynedig. Nid ydym yn gwybod am air unigol yn ein hiaith, all ffurfio y corfan hwn, o ganlyniad, rhaid ei gyfansoddi a geiriau, megis gair deusill ac unsill, &c. ; er esiamp, defnyddiwn y llinell,

Sein-iwch y | *dym-pan* dros | *for* yr Aipht | *brudd*, &c.
 Oddiwrth yr esiamp, gwelwn fod y corfan crychddisgynedig, yn gyfansoddedig o dair sill, y gyntaf yn acenol, yr ail a'r drydedd sill yn ddiaceniad. Rhoddwn esiamp o'r corfan hwn. Y penillion sydd ar y corfan hwn, ydynt

y mesurau a rifnodir 11, 12, 20, 22, 23, 45, 47, a 59.
Y mae yr acen yn y corfan hwn, i fod ar y sillau 2, 5,
8, &c., o'r llinell.

MESUR 11.

O | *a*-gor fy | *lly*-gaid i | *wel*-ed
Try- | *sor*-au dy | *ar*-faeth a'th | *air*;
Mae'n | *well* i mi | *gyf*-raith dy | *e*-nau
Na | *mil*-oedd o | *ar*-ian nac | *aur*:
Y | *ddae*-ar â'n | *dân* a'i thry- | *sor*-au,
Ond | *geir*-iau fy | *Nuw* saif yr | *un* ;
A'r | *byw*-yd tra- | *gwydd*-ol yw | 'na-bod
Fy | *mhryn*-wr yn | *Dduw* ac yn | *ddyn*.

MESUR 47.

E- | *feng*-yl yr | *Oen*,
Am | *dan*-i bydd | *son*
Trwy'r | *bro*-ydd a'r | *bryn*-iau o'r | *bron* ;
Hen | *Jer*-ri-co | *fawr*,
Yn | *llwyr* ddaw i'r | *llawr*,
Mae'r | *ud*-gyrn yn | *bloedd*-io wrth | *hon*.

Y mae rhai penillion heb fod yn perthynu i un corfan neillduol, ond y maent yn gyfansoddedig o wahanol gorfau : mÿn rhai o'n beirdd, nad yw yn rheolaidd i un penill fod yn gyfansoddedig o fwy nac un corfan, mÿn eraill ei fod ; nid y'm yn cymeryd arnom dori y ddadl ; ond dywedwn y gall cerddoriaeth wneud y diffyg i fynu trwy newid ysgogiad y beroriaeth. Nodwn esiampl o'r cyfryw.

MESUR 24.

Os caf | *es*-gyn | *i'r* hardd | *drig*-fa
(I) *wel'd* go- | *gon*-iant | *y* Mes- | *sî*-a ;
Pa fath | *o*-lwg | *nef*-ol | *hyf*-ryd
Fydd ar | *D'wys*-og | *mawr* y | *byw*-yd !

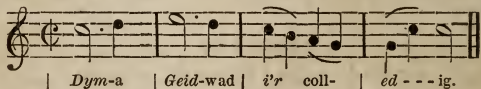
A fydd | ôl yr | hoel-ion | yn-o,
Yn ei | draed ac | yn ei | ddwy-lo ;
Ni | hol-a'i'n | hwy, caf | wel-ed | mwy.
Go- | gon-iant 'rwy'n | cred-u,
Yn y | Drin-dod | i'w ryf- | edd-u,
Nag all | ca-lon | dyn ddych- | 'my-gu.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y llinellau 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, yn perthyn i'r corfan rhywiog, y 7 linell i'r corfan talgrwn, a'r 8 i'r corfan crychddisgynedig.

Wedi sylwi ar y corfanau a'r aceniad, yn nghyd a nodi esiamplau o'r penillion, deawn yn awr i sylwi yn fwy uniongyrchol arnynt, yn eu perthynas a cherddoriaeth. Wrth ganu unrhyw beroriaeth dylem seinio y rhan acenawl o'r *bar* yn ychydig eglurach a mwy nerthol na'r rhan diacen; ond dylem ochelyd hynodrwydd gormodol gyd a'r peth hwn, gan ddilyn gweddeidd-dra a symylrwydd.

1. Nodwn esiampl, er dangos y modd y mae acen y farddoniaeth yn nghyd ag acen y gerddoriaeth yn cyddaro a'u gilydd yn y corfan rhywiog. Dywedwyd o'r blaen fod yr acen yn y corfan hwn, bob amser, ar y sillau 1, 3, 5, a'r 7, &c.; gan hyny, y sillau diacen, ydynt yr 2, 4, 6, &c. Pan y bo'r beroriaeth yn cynwys dau symudiad yn y *bar*, y mae yr acen, bob amser, i ddisgyn ar y rhan gyntaf o'r *bar*, a'r ail ran yn ddiacen.

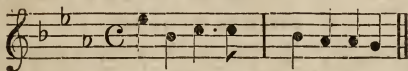
ESIAMPL.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod corfan o'r farddoniaeth yn cyfateb i'r *bar* mewn cerddoriaeth.

Pan y byddo'r beroriaeth yn cynwys pedwar symudiad yn y *bar*, y mae yr acen yn disgyn ar y rhanau 1, a'r 3, a'r 2, a'r 4 yn ddiacen.

ESIAMPL.

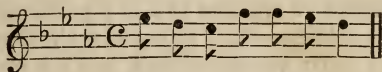

| *Dym-a* | *Geid-wad* | *i'r* coll- | *ed*-ig.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod *bar* o'r beroriaeth yn cynwys dau gorfan o'r farddoniaeth.

Pan y bo'r beroriaeth yn cynwys saith neu wyth symudiad yn y *bar*, y mae yr acen yn disgyn ar y rhanau 1, 3, 5, a'r 7.

ESIAMPL.

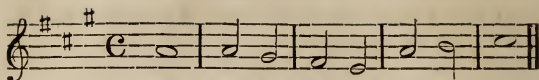

| *Byth* am | *gof*-io | *llwch* y | *llawr*.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod *bar* o'r beroriaeth yn cynwys pedwar corfan o'r farddoniaeth.

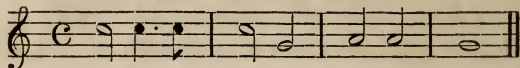
2. Nodwn esiampl, er dangos y modd y mae acen y farddoniaeth yn cyd-daro ag acen y gerddoriaeth, yn y corfan talgrwn. Dywedwyd o'r blaen fod yr acen yn y corfan hwn, bob amser, ar y sillau 2, 4, 6, a'r 8 o'r llinell, a'r sillau 1, 3, 5, a'r 7 yn ddiacen. Sylwer, rhaid i'r acen ddisgyn ar y rhanau 1, 3, 5, a'r 7 o'r *bar*. Perthyna y gwahanol symudiadau, sef dau, pedwar, neu wyth, symudiad yn y *bar*, yr un modd yn y corfan hwn a'r corfan rhywiog. Ond gan nad oes acen ar y sill gyntaf yn y corfan hwn, rhaid i'r symudiad cyntaf fod yn wahanol.

ESIAMPLAU.

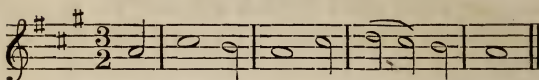
Wrth | *droi* fy | *ngol*--wg | *ym*--a'i | *lan*rr.

ESIAMPL WAHANOL.

Wrth | *droi* fy | *ngol*--wg | *ym*---a'i | *lan*rr.

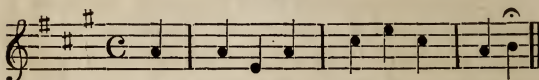
ESIAMPL YN YR AMSER TRIPHLYG.

Wrth | *droi* fy | *ngol*--wg | *ym*-----a'i | *lan*rr.

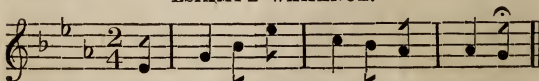
3. Nodwn esiamplau, er dangos y modd y mae acen y farddoniaeth yn cyd-daro ag acen y gerddoriaeth yn y corfan crychddisgynedig. Dywedwyd o'r blaen fod yr acen yn y corfan hwn ar y sillau 2, 5, a'r 8 o'r llinell. Rhaid i'r *bar* gynwys tri symudiad gyda'r corfan hwn, a rhaid i'r acen ddisgyn ar y rhan gyntaf o'r *bar*, a'r ail, yn nghyd a'r drydedd yn ddiacen.

ESIAMPL.

O | *a--gor* fy | *lly*--gaid i | *wel*--ed.

ESIAMPL WAHANOL.

O | *a--gor* fy | *lly*--gaid i | *wel*--ed.

Oddiwrth y gwahanol esiamplau, gwelwn mai y gamp ydyw deall sefyllfa briodol acen y farddoniaeth, yn nghyd

a sefyllfa briodol yr acen yn y *bar* ; a swm y cwbl yw gosod acen y farddoniaeth i gyd-daro ag acen y beroriaeth.

PEN. XIII.

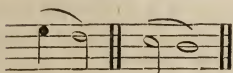
Am y Nodau Addurnawl, (Notes of Embellishment.)

NODAU addurnawl a arferir er prydferthwch a lled-neisrwydd yn y beroriaeth.

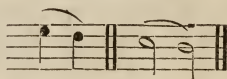
Y laf yw y Gogwyddnod, (*Appogiatura.*) Gogwyddnod sydd nod bychan a arferir er addurno y nod dilynol. Yn gyffredin, caniateir haner y nod perthynol iddo.

ESIAMPLAU.

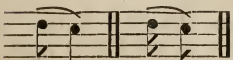
Ysgrifenedig fel hyn.

I'w canu fel hyn.

Ysgrifenedig fel hyn.

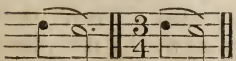
I'w canu fel hyn.

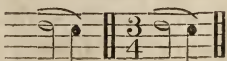
Pan ddefnyddir y gogwyddnod o flaen nod a *dot*, y mae yn cymeryd dwy ran o dair o amser y nod.

ESIAMPL.

Ysgrifenedig fel hyn.

I'w canu fel hyn.

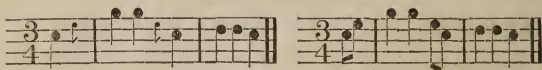

Arferir y gogwyddnod hefyd, er rhwyddhau ac esmwythau y neidiadau.

ESIAMPL.

Ysgrifenedig fel hyn.

I'w canu fel hyn.

Sylwer, y mae yr amser a roddir ar y gogwyddnod i'w gymeryd o amser y nod perthynol iddo.

Yr 2il yw y Siglnod, (*Shake or Trill.*) Arwydda y siglnod y dylid seinio y nod yn gyflym ac ystwyth, bob yn ail a'r cyfrwng, neu y llinell nesaf uwchlaw.

Ysgrifenedig fel hyn.

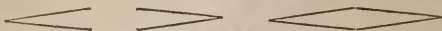
I'w canu fel hyn

Gwell peidio ymwneud ag un addurnod, os na ellir ei gyflawni yn briodol, os amgen, bydd yn anaddurno y beroriaeth.

Y 3ydd yw y Chwyddnodau, (*Swells.*) Y mae arwyddluniau y chwyddnodau yn wahanol, a dylid cryfhau a lleihau y swn yn ol arwyddlun y chwyddnod.

ESIAMPLAU.

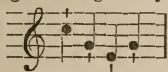
Dylid dechreu gyda'r arwyddlun cyntaf yn isel a gwan, a diweddu yn gryf a nerthol. Dylid dechreu gyd a'r ail yn gryf a nerthol, a diweddu yn isel a gwan. Dylid dechreu gyd a'r trydydd yn isel a gwan, a chynyddu y swn yn raddol hyd haner amser y nod perthynol iddo, a

diweddu trwy leihad graddol. Pa chwyddnod bynag a ddichon ein cyfarfod, dylem ychwanegu, neu leihau y swn, yn ol yr arwyddlun.

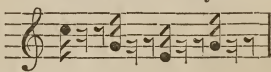
Y 4ydd yw y Byrseiniau, (*Staccatto*). Dylid canu y nodau y bo'r byrseiniau ||| oddiarnynt neu odditanynt, yn fyr ac eglur, a chadw y gweddill o'r amser trwy orphwys.

ESIAMPL.

Ysgrifenedig fel hyn.

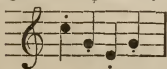

I'w canu fel hyn.

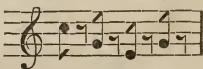

ESIAMPL ARALL O FYRSEINIAU

Ysgrifenedig fel hyn.

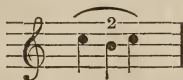

I'w canu fel hyn.

Y 5ed yw y Ffigyrau Addurnawl, $\frown_2$ $\frown_4$ &c.

ESIAMPL.

Pan y byddo $\frown_2$ wedi ei ddodi uwchben tri o nodau, dylid eu canu yn amser dau o'r cyfryw heb y ffigyrau; a'r un egwyddor pan fyddo $\frown_4$ wedi ei ddodi uwchben chwech o nodau.

ESIAMPL.

Arferir amrai o ffigyrau addurnawl heblaw yr esiamplau a nodwyd, ond hyderwn fod yr hyn a nodwyd yn ddi-gonol er amlygu yr egwyddor yn mhob amgylchiad.

Arfera rhai awduron y ffigyr 3 yn lle 2, a'r 6 yn lle 4. Sylwer, yr arferiad sydd yn gwahaniaethu ac nid yr egwyddor.

RHAN II.

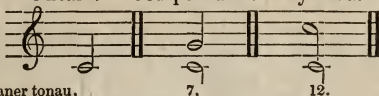
PENNOD I.

Am Gynghanedd, (Harmony.)

CYNGHANEDD ydyw dau, neu ychwaneg o seiniau cerddorawl wedi uno a'u gilydd, a'u seinio ar yr un pryd. Cyn myned yn mhellach, y mae yn angenrheidiol i ni wneud sylwadau eglurhaol ar seiniau cerddoriaeth. Dosberthir seiniau cerddoriaeth i ddau ddosbarth, sef cydseiniaid ac annghydseiniaid. Sylwn yn

1. Ar y cydseiniaid. Y cydseiniaid yw y seiniau sydd yn effeithio er peri hyfrydwch i'r glust, wrth eu seinio ar yr un pryd. Dosberthir cydseiniaid i ddau ddosbarth, sef cydseiniaid perffaith, a chydseiniaid amherffaith. Y cydseiniaid perffaith ydynt yr unsain, y pumed perffaith, a'r wythfed.

Unsain. 5ed perffaith. Wythfed.

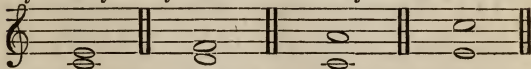
Rhif yr haner tonau,

7,

12.

Y cydseiniaid amherffaith ydynt y trydydd mwyaf a'r trydydd lleiaf, yn nghyd a'r chweched mwyaf a'r chweched lleiaf.

3ydd mwyaf. 3ydd lleiaf. 6ed mwyaf. 6ed lleiaf.

Rhif yr $\frac{1}{2}$ tonau.

3,

9,

8.

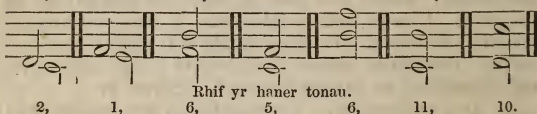
Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn y gellir ychwanegu haner ton at y trydydd lleiaf, a'r chweched lleiaf, a'u ffurfio yn drydydd ac yn chweched mwyaf; neu gellir tynu haner ton oddiwrth y trydydd neu y chweched

mwyaf, a'u ffurfio yn drydydd neu yn chweched lleiaf, ac iddynt barhau yn gydseiniaid amherffaith. Ond y cydseiniaid perffaith ydynt bob amser yr un; h.y. nis gellir ychwanegu haner ton atynt, na thynu haner ton oddiwrthynt. Sylwn yn

2. Ar yr annghydseiniaid. Annghydseiniaid ydynt y seiniau sydd yn effeithio er peri anhyfrydwch i'r glust, wrth eu seinio ar yr un pryd; sef y ddau eilfed, y ddau bedwarydd, y pumed lleiaf, yn nghyd a'r ddau seithfed.

ESIAMPL.

2 mwyaf. 2 lleiaf. 4 mwyaf. 4 lleiaf. 5 lleiaf. 7 mwyaf. 7 lleiaf.

Wedi i ni sylwi ar seiniau cerddoriaeth, arweinir ni yn nesaf i wneuthur sylwadau eglurhaol ar y drefn o uno y gwahanol seiniau er ffurfio *cords*.

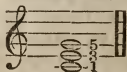
PEN. II.

Am y Cord Cyffredin, (Common Cord.)

Hwn yw y pwysicaf o'r holl *gords*, ac ystyrir ef megis gwreiddyn iddynt. Y mae bob peroriaeth, i.e. bron bob brawddeg reolaidd o gerddoriaeth, yn diweddu trwy y *cord* hwn, ac yn gyffredin yn dechreu trwyddo. Ni a sylwn ar y *cord* cyffredin yn y drefn a ganlyn:—1. Ei gyfansoddiad. 2. Ei gyflëad. 3. Ei ddefnyddiad. 4. Ei symudiad. 5. Yr arferiad a wneir ag ef. 6. Sylwadau ar y *cord* cyffredin amherffaith.

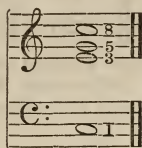
Yn 1. Ei gyfansoddiad. Wrth gyfansoddiad *cord* y deallir, y defnyddiad a wneir o seiniau er ffurfio *cord*. Cyfansoddir y *cord* cyffredin o dair o wahanol seiniau, megis sain y cyweirnod, yn nghyd a'i drydydd a'i bumfed perffaith.

ESIAMPL.

Er ffurfio pedwar o leisiau, gellir ychwanegu yr wythfed; sylwyd o'r blaen nad oes ond saith o wahanol seiniau mewn cerddoriaeth, felly, gwelwn nad yw yr wythfed sain amgen nag ail adroddiad o'r sain gyntaf. Y drefn fwyaf syml o ddefnyddio y *cord* cyffredin, yw yr un a ganlyn:—

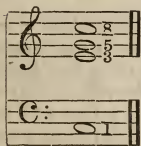
ESIAMPL.

Rhifnodir y *cord* hwn weithiau a $\frac{8}{3}$, ond yn fwyaf mynych, gadewir ef heb yr un rhifnod.

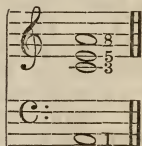
Dosberthir y *cord* cyffredin i ddau ddsbarth, sef *cord* cyffredin mwyaf, yn nghyd a'r *cord* cyffredin lleiaf. Sylwer, pan fyddo trydydd y *cord* hwn yn drydydd mwyaf, bydd y *cord* hefyd yn fwyaf.

ESIAMPL.

Pan fyddo trydydd y *cord* yn drydydd lleiaf, bydd y *cord* hefyd yn lleiaf.

ESIAMPL.

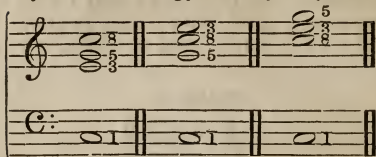

Sylwer, pa un bynag ai mwyaf neu ynte lleiaf fyddo trydydd y *cord*, rhaid i'r pumed, bob amser, fod yn bumed perffaith.

Yn 2. Ei gyflëad. Wrth gyflëad *cord*, y deallir sefyllfa y seiniau oddiwrth y *bass*. Pan ddoder y *cord* yn drydydd, pumed, ac wythfed oddiwrth y *bass*, gelwir ef, cyflëad cyntaf. Pan ddoder y *cord* yn bumed, wythfed, a'r trydydd yn uwchaf, gelwir ef, ail gyflëad. Pan ddoder y *cord* yn wythfed, trydydd a'r pumed yn uwchaf, gelwir ef, trydydd cyflëad.

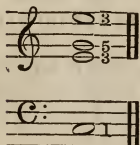
ESIAMPL.

Cyflead 1af. 2il gyflead. 3ydd cyflead.

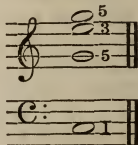
Dywedwyd nad yw yr wythfed amgen nac ail adroddiad o'r sain gyntaf. Gellir peidio defnyddio yr wythfed, os dewisir, a dyblu y trydydd, er ffurfio pedwar o leisiau.

ESIAMPL.

Neu os dewiser, gellir dyblu y pumed, er ffurfio pedwar o leisiau.

ESIAMPL.

Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn mai yr un yw y *bass* yn mhob cyflead.

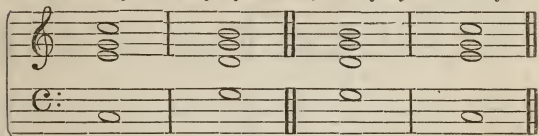
Yn 3. Ei ddefnyddiad. Wrth ddefnyddiad *cord*, y deallir y defnydd a wneir a'r *cord* mewn peroriaeth. Defnyddir y *cord* cyffredin mewn tri o brif leoedd yn y ddau gywair, sef ar y tonydd, y llywydd, a'r islywydd. Sylwer, rhaid i'r *cord* cyffredin ar y llywydd bob amser, fod yn fwyaf, i.e. yn y cywair lleiaf; ond y mae *cord* cyffredin ar y tonydd a'r islywydd yn fwyaf, neu leiaf, yn ol fel y bo cywair y beroriaeth; h. y. os bydd y cywair yn fwyaf, bydd y *cord* hefyd yn fwyaf; ond os bydd y cywair yn lleiaf, bydd y *cord* yr un modd yn lleiaf.

Yn 4. Ei symudiad. Wedi i ni hysbysu am y prif leoedd y gwasanaetha y *cord* cyffredin ynddynt, rhoddwn yn awr esiamplau er dangos ei wahanol symudiadau yn ei brif leoedd. Ei symudiad cyntaf yw o'r tonydd i'r llywydd. Yr ail, o'r llywydd i'r tonydd. Y trydydd, o'r tonydd i'r islywydd. Y pedwarydd, o'r islywydd i'r

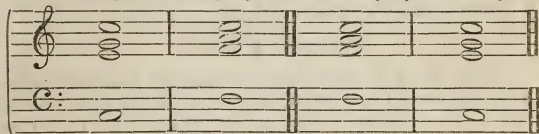
tonydd. Y pumed, o'r islywydd i'r llywydd. A'r chweched, o'r llywydd i'r islywydd. Sylwer; nid yw y symudiad o'r llywydd i'r islywydd yn rheolaidd, ond yn unig pan fyddo *cord* y llywydd yn diweddu brawddeg gerddorawl, a *cord* yr islywydd yn dechreu brawddeg newydd.

ESIAMPL O'R SYMUDIADAU YN Y CYWAIR MWYAF.

1af, o'r tonydd i'r llywydd. 2il, o'r llywydd i'r tonydd.

3, o'r tonydd i'r islywydd. 4, o'r islywydd i'r tonydd.

5, o'r islywydd i'r llywydd. 6, o'r llywydd i'r islywydd.

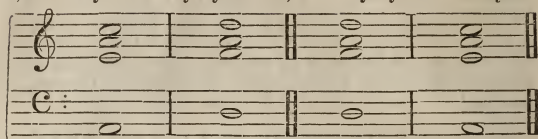

ESIAMPL O'R SYMUDIADAU YN Y CYWAIR LLEIAF.

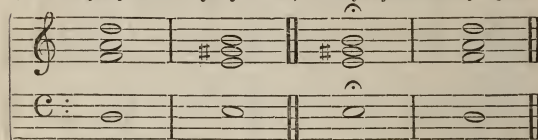
1af, o'r tonydd i'r llywydd. 2il, o'r llywydd i'r tonydd.

3, o'r tonydd i'r islywydd. 4, o'r islywydd i'r tonydd.

5, o'r islywydd i'r llywydd. 6, o'r llywydd i'r islywydd.

Perthyna yr un sylwadau i'r chweched symudiad yn y cywair lleiaf a'r cywair mwyaf.

Symudiad y lleisiau.

Wrth sylwi ar wahanol symudiadau y gerddoriaeth, a'u cydmaru a'u gilydd, cawn eu bod yn gynwysedig mewn tri o wahanol foddau; sef cydsymudawl, gwrthsymudawl, gŵysymudawl. Sylwn yn iaf. Ar y modd cydsymudawl (*similar motion*). Pan y byddo dau lais yn cydsymud trwy esgyn, neu trwy ddisgyn, gelwir y cyfryw symudiadau y modd cydsymudawl.

ESIAMPL.

Sylwn yn 2il. Ar y modd gwrthsymudawl (*contrary motion*). Pan y byddo dau lais yn symud yn groes i'w gilydd; h. y. y naill yn esgyn, a'r llais arall yn disgyn, gelwir y cyfryw symudiad, y modd gwrthsymudawl.

ESIAMPL.

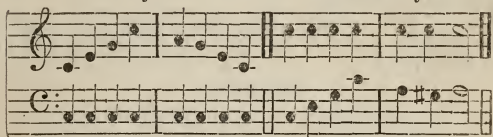

Sylwn yn 3ydd. Ar y modd gŵysymudawl (*oblique motion*). Pan y mae un llais yn sefydlog ar un sain, a'r llais arall yn symud trwy esgyn neu ddisgyn, gelwir y cyfryw symudiad y modd gŵysymudawl.

ESIAMPLAU.

Fel hyn.

Neu fel hyn.

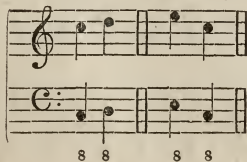
Symudiad y cydseiniad.

Wrth ddefnyddio y cydseiniad, naill ar ol y llall, dylid sylwi ar, ac astudio y rheolau a ganlyn gyda manylrwydd.

Rheol 1af. Y mae yn afreolaidd defnyddio wythau yn y modd cydsymudawl; gan hyny, y mae yr esiempl isod yn feius ac i'w gochelyd:—

ESIAMPL.

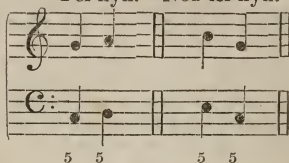
Fel hyn. Neu fel hyn.

Rheol 2il. Y mae yn afreolaidd defnyddio pumpau perffaith yn y modd cydsymudawl, gan hyny y mae yr esiampl hon hefyd yn feius, ac i'w gochelyd:—

ESIAMPL.

Fel hyn. Neu fel hyn.

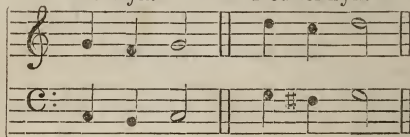

Gelwir yr wythau a'r pumpau uchod, yn wythau a phumpau amlwg, er eu gwahaniaethu oddiwrth wythau a phumpau cuddiedig.

Rheol 3ydd. Gellir defnyddio pumpau yn y modd cydsymudawl pan fo y naill yn bumed perffaith, a'r llall yn bumed lleiaf.

ESIAMPL.

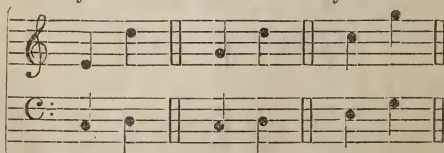
Fel hyn. Neu fel hyn.

Rheol 4ydd. Y mae yn afreolaidd symud o unrhyw sain i gydsain berffaith yn y modd cydsymudawl, gan hyny y mae yr esiamplau isod yn feius, ac i'w gochelyd:—

ESIAMPL.

Symudiadau afreolaidd i'r wythfed.

Fel hyn, 3, 8, neu 5, 8, neu 6, 8.

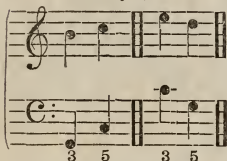
phumpau amlwg, ac y mae hyny yn ddigon o reswm er profi nad yw y cyfryw symudiadau yn rheolaidd.

Dylid sylwi ar y rheol uchod gyda manylrwydd yn y prif leisiau, sef yr *air* a'r *bass*. Ond goddefir troseddiadau yn fwy rhwydd gyda'r *counter* a'r *tenor*, yn enwedig pan fyddont yn cydsymud mewn modd gwrthsymudawl i'r *air* a'r *bass*.

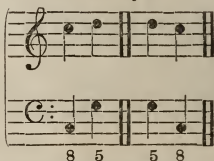
Rheol 5ed. Pan fyddo y *bass* yn neidio pedwar; a'r llais uwchaf yn symud trwy raddau, y mae yn oddefol symud i gydsain berffaith yn y modd cydsymudol.

ESIAMPLAU.

Fel hyn,

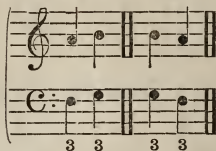

Neu fel hyn.

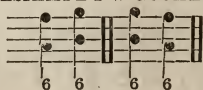
Rheol 6ed. Na ddefnyddier dau o drydydd mwyaf yn y modd cydsymudawl, oddieithr mewn diweddeb, neu pan na aller eu hebgor.

ESIAMPL I'W GOCHELYD.

Rheol 7fed. Nid yw dau neu ychwaneg o'r chwechau lleiaf, yn gymeradwy yn y modd cydsymudawl, yn neillduol mewn cynganedd syml.

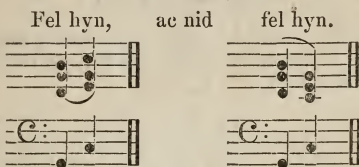
ESIAMPL I'W GOCHEL.

Gellir defnyddio y trydyddau mwyaf a'r chwechau lleiaf bob yn ail a'r trydyddau lleiaf a'r chwechau mwyaf: gellir defnyddio chwechau mwyaf yn nghyd a thrydyddau lleiaf, drwy neidiau a symudiadau graddol.

Rheol 8fed. Dylai y trydydd mwyaf, pan yn ffurfio nod arweiniol, esgyn un radd wrth symud i'r *cord* dilynol.

ESIAMPL.

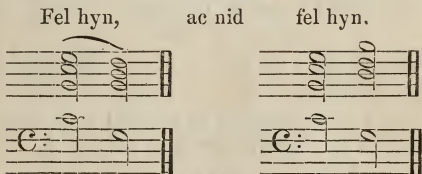

Rheol 9fed. Nid yw yn oddefol dyblu y nôd arweiniol, yn enwedig ar y rhan bwysleisiol o'r *bar*.

Rheol 10fed. Pan ddefnyddier *cords* gwahanol, ac un nôd yn cael ei ddefnyddio ar yr un llinell neu gyfrwng yn y ddau, gelwir y nôd hwnw, yn nôd cysylltiadol.

Dylid defnyddio y nôd cysylltiadol yn yr un llais yn y *cords*, ac nid mewn lleisiau gwahanol.

ESIAMPL.

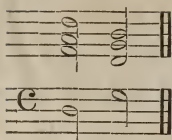

Sylwer, y nôd cysylltiadol yw G.

Yn 5ed. Yr arferiadau a wneir a'r *cord* cyffredin.

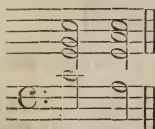
Arferir y *cord* cyffredin ar eilfed, a thrydydd, a chweched y cyweirnod; ond anfyndych iawn, mewn cydmariaeth i'r *cord* cyffredin ar y tonydd, y llywydd, a'r islywydd, yn enwedig gan gyfansoddwyr diweddar. Yr ychydig arferiad a wneir ag ef ar achosion neillduol ydynt, yn 1af. Arferir y *cord* cyffredin ar eilfed y cywirnod, pan ddilynir ef ar y llywydd.

ESIAMPL.

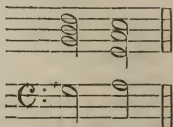
2il. Ar y chweched. Arferir y *cord* cyffredin ar y chweched, mewn pedwar amgylchiad; yn laf, Pan ragflaenir ef ar y tonydd.

ESIAMPL.

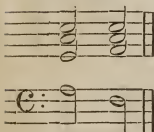
2il, Pan ragflaenir ef ar y llywydd.

ESIAMPL.

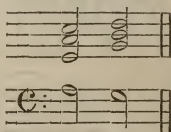
3ydd, Pan ddilynnir ef ar yr islywydd.

ESIAMPL.

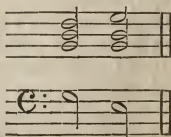
4ydd, Pan ddilynnir ef ar y llywydd.

ESIAMPL.

Arferir y *cord* cyffredin ar drydydd y cyweirnod pan ragflaenir ef ar y *cord* cyffredin ar y llywydd.

ESIAMPL.

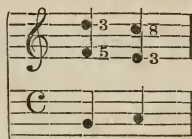

Caniateir defnyddio y *cords* blaenorol mewn amgylchiad caeth, ac mewn ehdiant (*fuges*). Ond gwneuthur

arferiad diangen o honynt mewn achosion cyffredin, nid yw amgen na throedd o'r rheol a phrawf o anwybodaeth.

6. Am y *cord* cyffredin anmherffaith. Ffurfir y *cord* hwn, pan ddefnyddir *cord* cyffredin ar y nod arweiniol yn y ddau gywair, yn nghyd ac ar eilfed y cywair lleiaf. Cyfansoddir ef drwy ychwanegu y trydydd lleiaf, yn nghyd a'r pumed lleiaf at ei nod sylfaenol. Pan ddefnyddir y *cord* hwn ar y nod arweiniol, dylai y *bass* symud trwy esgyn i'r cyweirnod, a rhaid i'r pumed wrthsymud trwy ddisgyn un radd.

ESIAMPL.

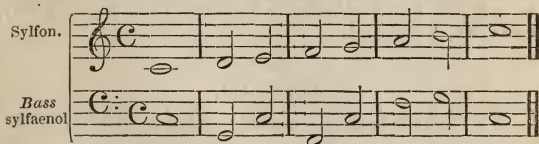

Fe allai mai nid anfuddiol fyddai i ni wneud ychydig sylwadau ychwanegol ar ddefnyddiad a symudiad y *cord* cyffredin.

Fe wel y darlennydd yn yr esiamplau o'r *cord* cyffredin, mai *bass* sylfaenol y trydydd, y pumed, a'r wythfed yw y tonydd; *bass* sylfaenol yr eilfed a'r seithfed yw y llywydd; ac mai *bass* sylfaenol y pedwarydd a'r chweched yw yr islywydd.

Ein gorchwyl nesaf fydd cyfleu y raddfa naturiol ar ddull sylfon* (*subject*); yna dodwn y *bass* sylfaenol perthynol i bob nod o'r raddfa yn gyferbyniol.

ESIAMPL.

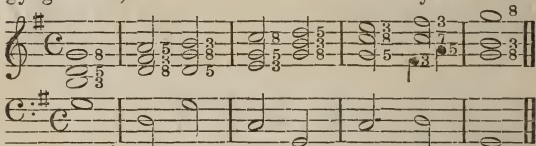
Tonydd, llyw. ton. islyw. ton. islyw. llyw. ton.

Ein gorchwyl nesaf yw llanw'r gynghanedd, yr hyn a gyflawnir drwy ychwanegu y trydydd, y pumed, neu'r

* Sylfon yw *groundwork*.

wythfed, at y nod sylfaenol. Dylid cymeryd y rhyddid mwyaf gyda'r gorchwyl hwn. Dewiser yr un a fyner o'r tri chyflëad, gellir dyblu y trydydd, y pumed, neu ychwanegu yr wythfed. Cofier rhoddi cymaint o beroriaeth (*melody*) yn mhob llais ag a fo yn ddichonadwy.

Ail ddefnyddiwn yr esiampyl flaenorol wedi llanw'r gynghanedd, ac wedi ei thrawsddodi i'r cyweirnod G.

Tonydd, llywydd, tonydd, islyw. tonydd, islywydd, llywydd, tonydd.

Ffurfiwyd y cyfnewidiad, sef *cord* y seithfed, &c., yn y pedwarydd *bar*, er gochel 8au a 5au dilynol, ac hefyd, er ffurfio diweddeb (*cadence*).

Da fyddai i'r myfyriwr drawsddodi yr esiampyl uchod i'r gwahanol gyweirnodau.

Nid ydym yn rhoddi yr esiampyl uchod fel un i'w harfer bob amser, ond yn hollol i'r gwrthwyneb. Canfyddir y rhesymoldeb o'i defnyddio, pan ystyrir mai am y *cord* cyffredin yr ymdrinir ar hyn o bryd. Dywedwyd mai o'r *cord* cyffredin y tardda y *cords* oll: gellir dywedyd mai o'r esiampyl uchod y tardda gwir sylfaen cynghanedd. Nid ydym wrth ddywedyd hyn yn dibrisio y *cords* tarddiedig mewn un radd, ond dywedwn eu bod yn peri amrywiaeth, hyfrydwch, a boddhad neillduol i'r glust, ac yn peri i symudiadau y beroriaeth fod yn ystwyth, esmwyth, a naturiol.

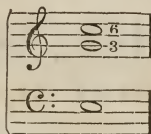
PEN. III.

Cord y chweched, sef gwrthddull cyntaf y cord cyffredin.

DEFNYDDIR y *cord* hwn yn fynych iawn, ac efe yw y *cord* nesaf ei berthynas i'r *cord* cyffredin. Nynia sylwn ar y *cord* yn y drefn a ganlyn;—1. Ei gyfansoddiad 2. Ei ffurfiad. 3. Ei chyflëad. 4. Ei ddefnyddiad. 5. Yr arferiad a wneir ag ef. Sylwn yn

1. Ei gyfansoddiad. Y mae *cord* y chweched yn gyfansoddedig o dair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd, a'i chweched. Rhifnodir y *cord* hwn weithiau â $\frac{6}{3}$, ond yn fwyaf mynych â'r rhifnod 6 yn unig:—

ESIAMPL.

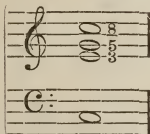
6

Wrth gyfrif cyfryngau *cords*, dylid dechreu bob amser yn y *bass*.

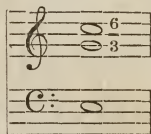
2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn trwy ddefnyddio trydydd y *cord* cyffredin yn y *bass*, yn lle y nôd gwreiddiol:—

ESIAMPLAU.

Y *cord* gwreiddiol, sef y *cord* cyffredin.

Cord y chweched, sef gwrth-ddull cyntaf *cord* cyffredin.

6

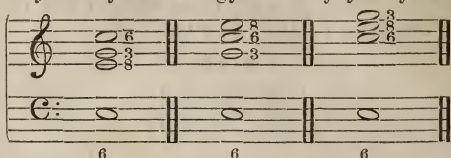
Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod *cord* y chweched yn tarddu o'r *cord* cyffredin, ac mai trwy ddefnyddio trydydd y *cord* cyffredin yn y *bass*, yn lle y nod gwreiddiol, y ffurfir *cord* y chweched; gan hyny, gwelwn yn amlwg mai gwreiddyn *cord* y chweched, yw y *cord* cyffredin.

3. Ei gyflëad. Dywedwyd fod y *cord* hwn yn gyfansoddedig o dair o wahanol seiniau. Gellir ffurfio pedwaredd sain mewn tri o wahanol ddulliau.—Yn 1. Trwy ychwanegu yr wythfed. Yn 2. Trwy ddyblu y chweched. Yn 3. Trwy ddyblu y trydydd.

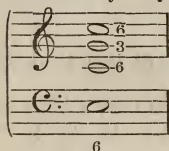
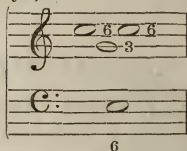
1. Gellir ychwanegu yr wythfed mewn tri o wahanol gyflëadau.

ESIAMPLAU.

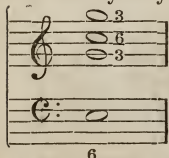
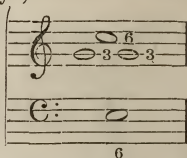
Cyflead cyntaf. Ail gyflead. Trydydd cyflead.

2. Geilir dyblu y chweched fel hyn,—

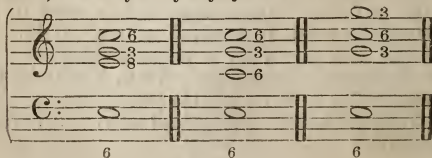
Neu
fel hyn,—

3. Gellir dyblu y trydydd fel hyn,—

Neu
fel hyn,—

Wrth ffurfio pedwaredd sain i'r *cord* hwn, gall y cyfansoddwr ddewis yr un a fyno o'r esiamplau blaenorol, yn ol fel y bo'r gynghanedd yn caniatáu oreu; ond dylid manwl sylwi ar y rheolau a ganlyn.

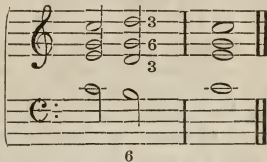
Rheol 1. Pan ddefnyddir y chweched lleiaf, yn nghyd a'r trydydd lleiaf, gellir dewis yr un a fyner o'r tri dull; sef naill ai ychwanegu yr wythfed, dyblu y chweched, neu ddyblu y trydydd:—

Gellir defnyddio yr un rhyddid pan fyddo y chweched a'r trydydd eill dau yn fwyaf.

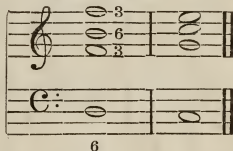
Rheol 2. Nid yw yn oddefol ychwanegu yr wythfed at *cord* y chweched, pan ddefnyddir ef ar y nôd arweiniol : yn y cyfryw amgylchiad, gellir dyblu y trydydd, neu y chweched.

ESIAMPL.

Rheol 3. Nid yw yn oddefol dyblu y chweched pan ddefnyddir ef ar eilfed y cyweirnod, o blegid fod y chweched yn nôd arweiniol: yn y cyfryw amgylchiad, gellir dyblu y trydydd, neu ychwanegu yr wythfed.

ESIAMPL.

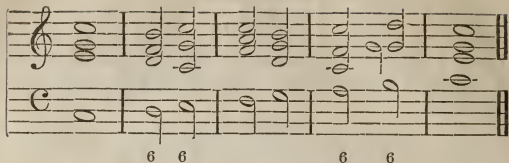

Sylwer, gwrthddull cyntaf *cord* cyffredin anmherffaith, yw y *cord* uchod.

4. Ei ddefnyddiad. Dywedwyd fod y *cord* cyffredin i'w ddefnyddio ar y tonydd, y llywydd, a'r islywydd.

Dangoswyd y modd y mae *cord* y chweched yn tarddu o'r *cord* cyffredin, a bod sefyllfa *cord* y chweched ar y trydydd uwchlaw y *cord* cyffredin; felly, gwelwn yn amlwg fod sefyllfa *cord* y chweched ar y trydydd uwchlaw y tonydd, y llywydd, a'r islywydd. Trwy ddefnyddioldeb *cord* y chweched a'r *cord* cyffredin, yn nghyd a gwrthddull cyntaf y *cord* cyffredin anmherffaith, galluogir ni i gynghaneddu holl nodau y raddfa, gyda chynghanedd briodol ar bob nôd.

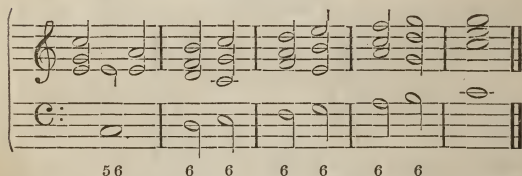
ESIAMPL.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y *cord* cyffredin yn cael ei ddefnyddio yn ei dair brif sefyllfa; sef ar y tonydd, y llywydd, a'r islywydd: hefyd, gwelwn fod *cord* y chweched yn cael ei ddefnyddio yn ei dair brif sefyllfa; sef ar y trydydd uwchlaw y tonydd, y llywydd, a'r islywydd; yn nghyd a gwrthddull cyntaf *cord* cyffredin amherffaith ar D.

5. Yr arferiad a wneir a *cord* y chweched. Arferir *cord* y chweched ar bob nod o'r raddfa.

ESIAMPL.

Na ddefnyddier *cords* amhriodol mewn achosion cyffredin, am eu bod heb wreiddiau priodol; ond goddefir hwy ar amgylchiadau caeth, ac mewn ehediant.

PEN. IV.

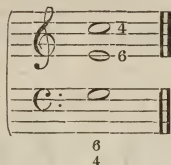
Cord y chweched ar pedwarydd, sef ail wrthddull y cord cyffredin.

NYNÍ a sylwn ar y *cord* yn y drefn a ganlyn:—Yn 1. Ei gyfansoddiad. 2. Ei ffurfiad. 3. Ei gyflëad. 4. Ei ddefnyddiad. Sylwn yn

1. Ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyf-

ansoddedig o dair sain, sef nod y *bass*, ei chweched, a'i bedwarydd. Rhifnodir y *cord* a $\frac{6}{4}$.

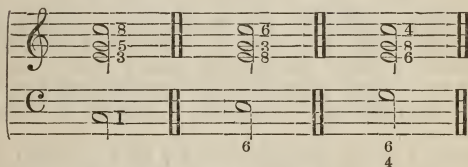
ESIAMPL.

2. Ei ffurfiad. Ffurfir *cord* $\frac{6}{4}$ drwy ddefnyddio pumed y *cord* cyffredin yn y *bass*, yn lle y nod gwreiddiol.

ESIAMPL.

Y *cord* gwreiddiol. Gwrthddull cyntaf. Ail wrthddull.

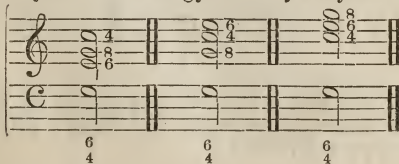

Ychwanegwyd yr wythfed yn yr esiampl, er ffurfio pedwar o leisiau. Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod *cord* $\frac{6}{4}$ yn tarddu o'r *cord* cyffredin, ac mai trwy ddefnyddio pumed y *cord* cyffredin yn y *bass* y ffurfir *cord* $\frac{6}{4}$.

3. Ei gyflëad. Cyflëir *cord* $\frac{6}{4}$ i dri o wahanol gyflëadau.

ESIAMPL.

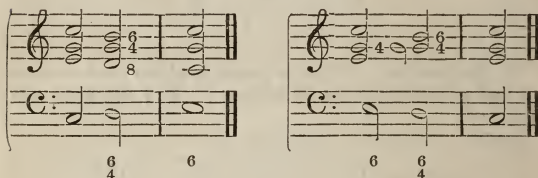
Cyflëad 1af. 2il gyflëad. 3ydd cyflëad.

Rheol 1. Pan ddefnyddir y *cord* $\frac{6}{4}$ ar y tonydd, a'r llywydd, gellir dyblu y chweched, neu y pedwarydd, os bydd hyny yn fwy dewisol na ychwanegu yr wythfed.

Rheol 2. Nid yw yn oddefol dyblu y chweched pan ddefnyddir *cord* $\frac{6}{4}$ ar eilfed y cyweirnod, gellir dyblu y pedwarydd, neu ychwanegu yr wythfed yn y cyfryw amgylchiad.

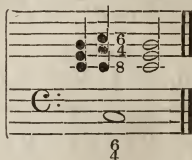
ESIAMPLAU.

4. Ei ddefnyddiad. Dywedwyd fod y *cord* cyffredin i'w ddefnyddio ar y tonydd, y llywydd, a'r islywydd. Dywedwyd hefyd fod sefyllfa *cord* y $\frac{6}{4}$ ar y pumed uwchlaw y *cord* cyffredin; felly gwelwn fod y *cord* $\frac{6}{4}$ i'w ddefnyddio ar y llywydd, y tonydd, ac eilfed y cyweirnod.

Rheol 1. Pan ddefnyddir *cord* $\frac{6}{4}$ pryd y byddo nod y *bass* yn parhau, dylid ei ragflaenu a'i ddilyn a'r *cord* cyffredin o'r unrhyw nôd.

ESIAMPL.

Rheol 2. Pan ddefnyddir *cord* $\frac{6}{4}$ pryd na byddo y *bass* yn parhau, dylid paratoi ac adteryd y pedwarydd, yn y cyfryw amgylchiad.

ESIAMPLAU.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y nod sydd yn ffurfio y pedwarydd, yn cael ei ddefnyddio yn y *cord* blaenorol tan y llythyren P, sef paratoad. Hefyd, gwelwn ei fod ar ol ffurfio y pedwerydd tan y llythyren T, sef tarawiad, yn disgyn un radd i'r *cord* nesaf dan y llythyren A, sef adferiad.

Nyni a ychwanegwn esiampl, er dangos defnyddiad *cords* $\frac{6}{4}$ ar y raddfa.

Anfynych y defnyddir *cord* $\frac{6}{4}$ ar eilfed y cyweirnod, o blegid fod y *cord* $\frac{6}{3}$ yn fwy dewisol yn y cyfryw sefyllfa.

Rheol 3. Os bydd y nod a fo yn ffurfio pedwarydd yn parhau ar yr un sefyllfa; h. y. heb ei adferyd, yn y cyfryw amgylchiad ni ddylai y *bass* fyned i, na dyfod o'r *cord* $\frac{6}{4}$ trwy neidiau, ond trwy symudiadau graddol.

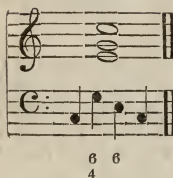
Fel hyn,

Neu fel hyn.

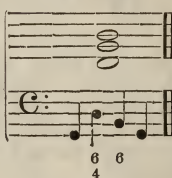
Rheol 4. Pan fyddo y *bass* yn symud o'r naill wrthddull i'r llall yn yr un *cord* gwreiddiol, gellir myned i, a dyfod o'r *cord* $\frac{6}{4}$ trwy neidiau, ac heb adferiad.

ESIAMPLAU.

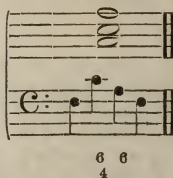
Tonydd.

Llywydd.

Islywydd.

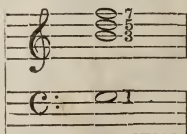
PEN. V.

Cord y seithfed a'i Wrthddulliau.

Y *cord* nesaf ei berthynas i'r *cord* cyffredin a'i wrthddulliau, yw *cord* y seithfed. Nyni a sylwn ar y *cord* hwn yn y drefn a ganlyn;—Yn 1. Ei gyfansoddiad. 2. Ei ffurfiad. 3. Ei gyflead. 4. Ei baratoad a'i adferiad. 5. Ei ddefnyddiad.

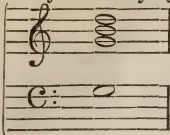
1. Ei gyfansoddiad. Y mae *cord* y seithfed yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd mwyaf, ei bumed perffaith, yn nghyd a'i seithfed lleiaf.

ESIAMPL.

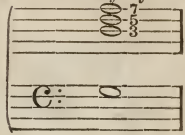
Rhifnodir y *cord* â 7.

2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ychwanegu annghydsain y seithfed at y *cord* cyffredin llywyddawl.

ESIAMPLAU.

Cord cyffredin llywyddol.o hwn y
ffurfir hwn

Y seithfed llywyddol.

Rhaid i'r *cord* hwn fod yn fwyaf hyd yn oed yn y cywair lleiaf, mewn trefn i ffurfio y nôd arweiniol.

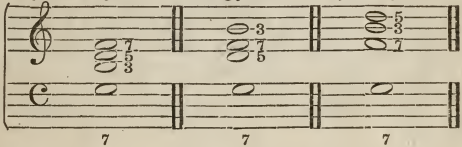
3. Ei gyflead. Y mae i'r *cord* hwn dri o wahanol gyfleadau.

ESIAMPL.

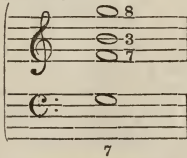
Cyflead cyntaf.

2il gyflead.

3ydd cyflead.

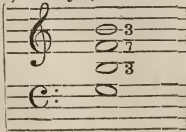

Nid yw yn angenrheidiol i'r *cord* fod bob amser fel un o'r cyfleadau uchod; gadewir weithiau y pumed, a defnyddir yr wythfed; fel hyn,—

7

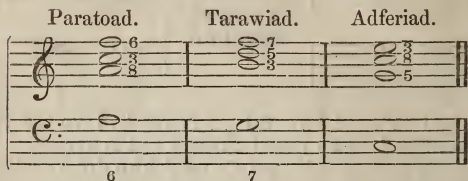
Nid Gellir gadael y pumed a'r wythfed heb eu defnyddio, a dyblu y trydydd; fel hyn,—

7

4. Ei baratoad a'i adferiad. Gellir defnyddio unrhyw un o'r cydseiniaid er paratoi ac adferyd annglydsain.

ESIAMPL.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn mai F seithfed y llywydd yw'r annglydsain; gwelwn hefyd ein bod wedi defnyddio F yn y *cord* blaenorol, hynny yw, paratoad yr annglydsain; gwelwn hefyd mai adferiad o annglydsain yw disgyn un radd, tŏn, neu haner ton, megis o F i E.

Sylwer, rhaid i'r paratoad, y tarawiad, a'r adferiad gymeryd lle yn yr un llais.

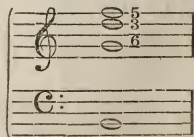
5. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar y llywydd.

Cord y pumed a'r chweched, sef gwthddull cyntaf cord y seithfed.

Nyni a sylwn ar y *cord* hwn yn yr un drefn a'r *cord* gwreiddiol, sef *cord* y seithfed.

1. Ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd lleiaf, ei bumed lleiaf, yn nghyd a'i chweched lleiaf.

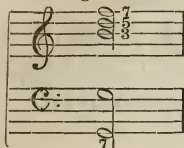
ESIAMPL.

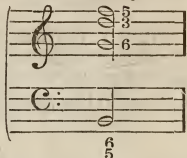
Rhifnodir y *cord* a 6

2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn trwy ddefnyddio trydydd y *cord* gwreiddiol yn y *bass*.

ESIAMPL.

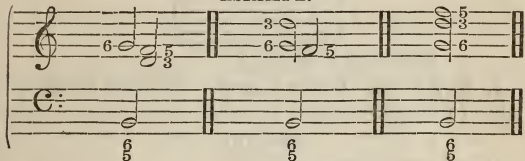
Y *cord* gwreiddiol.o hwn y
ffurfir hwn

Gwrthddull cyntaf.

3. Ei gyflead. Y mae i'r *cord* hwn dri o wahanol gyfleadau.

ESIAMPL.

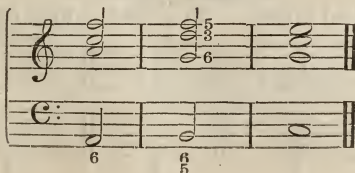
Gocheler ychwanegu wythfed y *cord* hwn am ei fod yn nod arweiniol; hefyd y rheol gyffredin yw peidio ychwanegu yr wythfed mewn un gwrthddull *cord* y seithfed, am nad yw yn angenrheidiol er ffurfio pedwar o leisiau.

4. Ei baratoad a'i adferiad. Pumed y *cord* hwn yw yr annghydsain, gan hyny rhaid paratoi y pumed a'i adferyd.

ESIAMPL.

Paratoad.

Adferiad.

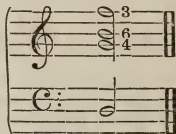

5. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar y nod arweiniol.

Cord y pedwarydd a'r trydydd, sef ail wrthddull cord y seithfed.

Nyni a sylwn ar y *cord* hwn yn yr un drefn, sef yn 1. Ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd lleiaf, ei bedwarydd mwyaf, yn nghyd a'i chweched mwyaf.

ESIAMPL.

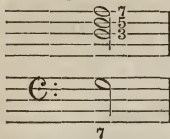

Rhifnodir y *cord* a $\frac{4}{3}$

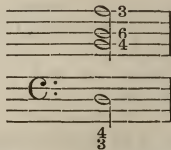
2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ddefnyddio pumed y *cord* gwreiddiol yn y *bass*.

ESIAMPL.

Cord gwreiddiol.

o hwn y
ffurfir hwn

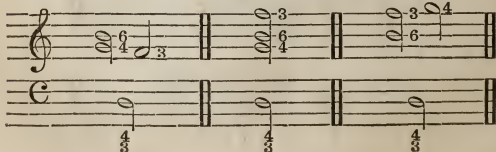
3. Ei gyflead. Y mae i'r *cord* hwn dri o wahanol gyfleadau.

ESIAMPL.

Cyflead cyntaf.

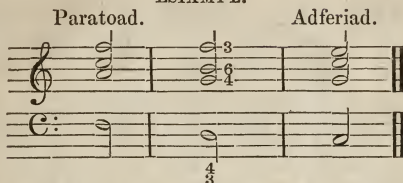
2il gyflead.

3ydd cyflead.

4. Ei baratoad a'i adferiad. Yn y *cord* hwn y trydydd yw yr annglydsain, gan hyny rhaid paratoi y trydydd a'i adferyd.

ESIAMPL.

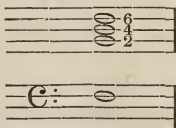

5. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar eilfed y cyweirnod.

Cord y pedwarydd a'r eilfed, sef trydydd gwrthddull cord y seithfed.

Nyni a sylwn ar y *cord* hwn eto yn yr un drefn.
1. Ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei eilfed mwyaf, ei bedwarydd mwyaf, yn nghyd a'i chweched mwyaf.

ESIAMPL.

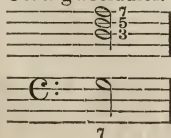

Rhifnodir y *cord* a $\frac{4}{2}$

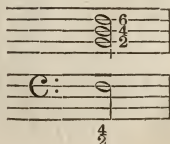
2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ddefnyddio seithfed y *cord* gwreiddiol yn y *bass*.

ESIAMPLAU.

Cord gwreiddiol.

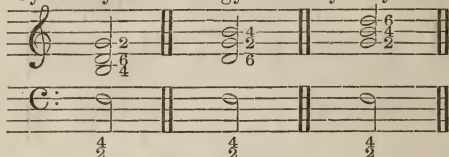
o hwn y
ffurfir hwn

3. Ei gyflead. Y mae i'r *cord* hwn eto dri o wahanol gyfleadau.

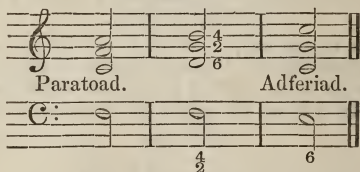
ESIAMPL.

Cyflead cyntaf. 2il gyflead. 3ydd cyflead.

4. Ei baratoad a'i adferiad. Yn y *cord* hwn, nod y *bass* sydd yn ffurfio yr anghydsain, gan hyny, rhaid i'r paratoad a'r adferiad gymeryd lle yn y *bass*.

ESIAMPL.

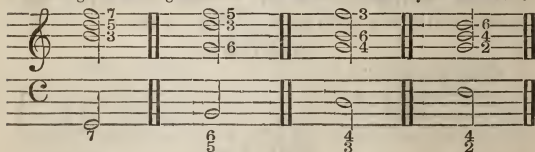

5. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar yr islywydd.

Adsylwadau.

Nyni a ychwanegwn esiampl, er dangos tarddiad gwrthddulliau y seithfed *cord* ar un olwg:—

Y *cord* gwreiddiol. gwrthddull 1af. 2il wrthddull. 3ydd wrthddull.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn yn 1af, Fod y *cord* gwreiddiol yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nôd y *bass*, ei drydydd, ei bumed, yn nghyd a'i seithfed.

2. Gwelwn mai trwy ddefnyddio trydydd y *cord* gwreiddiol yn y *bass*, y ffurfir y *cord* $\frac{6}{5}$.

3. Mai trwy ddefnyddio pumed y *cord* gwreiddiol yn y *bass*, y ffurfir y *cord* $\frac{4}{3}$.

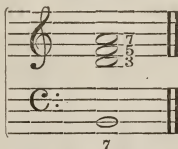
4. Mai trwy ddefnyddio seithfed y *cord* gwreiddiol yn y *bass*, y ffurfir y *cord* $\frac{4}{2}$.

Cord seithfed y nod arweiniol.

Dosberthir y *cord* hwn i ddau ddosbarth, sef *cord* seithfed nod arweiniol y cywair mwyaf, a *chord* seithfed nod arweiniol y cywair lleiaf. Sylwn ar *cord* seithfed nod arweiniol y cywair mwyaf. Yn 1. Ei gyfansoddiad. 2. Ei ffurfiad. 3. Ei adferiad. 4. Ei ddefnyddiad.

1. Ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd lleiaf, ei bumed lleiaf, yn nghyd a'i seithfed lleiaf.

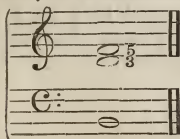
ESIAMPL.

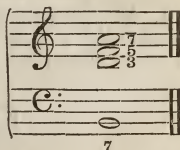
2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ychwanegu y seithfed at y *cord* cyffredin amherffaith.

ESIAMPLAU.

Cord cyffredin amherffaith.

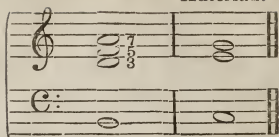
o hwn y
ffurfir hwn

3. Ei adferiad. Nid yw yn angenrheidiol paratoi anghydsain y *cord* hwn, na'i wrthddulliau; ond rhaid eu hadferyd drwy ddisgyn i un o seiniau *cord* cyffredin y tonydd.

ESIAMPL.

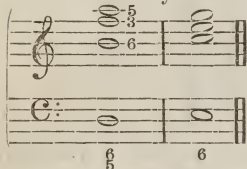
Adferiad.

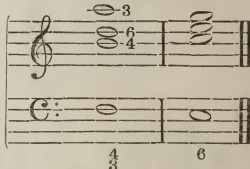
Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y *cord* uchod yn cynwys dwy annghydsain, sef y seithfed lleiaf, a'r pumed lleiaf; gwelwn hefyd ein bod wedi eu hadferyd.

4. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar y nod arweiniol yn y cywair mwyaf. Anfynych y defnyddir gwrthddulliau y *cord* hwn, o herwydd eu hanmhereidd-dra, yn neillduol y *cord* $\frac{4}{2}$. Y drefn fwyaf llafar yw cyfleu yr annghydsain yn y rhan uwchaf o'r gynghanedd, a'r nod arweiniol yn y rhan isaf.

Gwrthddull cyntaf.

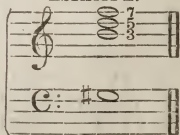
Yr ail wrthddull.

Cord y seithfed a ddefnyddir ar y nod arweiniol yn y cywair lleiaf, sef y seithfed gorleiaf.

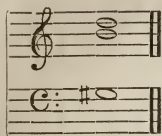
1. Ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd lleiaf, ei bumed lleiaf, a'i seithfed gorleiaf.

ESIAMPL.

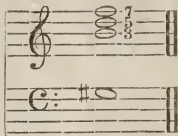

2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ychwanegu y seithfed at y *cord* cyffredin amherffaith yn y cywair lleiaf.

ESIAMPLAU.

o hwn y
ffurfir hwn

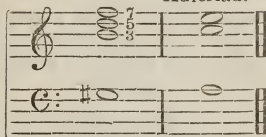

7

3. Ei adferiad. Nid yw yn angenrheidiol paratoi anghydseiniau y *cord* hwn, na'i wrthddulliau; ond rhaid eu hadferyd.

ESIAMPL.

Adferiad.

7

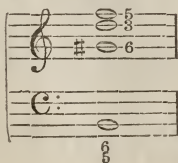
Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod dwy anghydsain yn y *cord* hwn, sef y seithfed gorleiaf, a'r pumed lleiaf; gwelwn hefyd ein bod wedi eu hadferyd.

4. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar y nod arweiniol yn y cywair lleiaf.

I. *Cord* y chweched a'r pumed, sef gwrthddull cyntaf *cord* hwn. Sylwn yn

1. Ar ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd lleiaf, ei bumed lleiaf, yn nghyd a'i chweched.

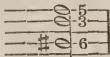
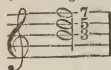
ESIAMPL.

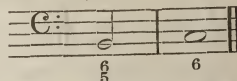
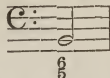
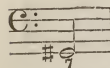
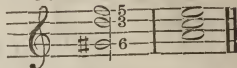
6

2. Ei ffurfiad.* Ffurfir y *cord* hwn drwy ddefnyddio trydydd y *cord* gwreiddiol yn y *bass*.

ESIAMPLAU.

O'r *cord* gwreiddiol y ffurfir hwn.

Yn 3. Ei adferiad.

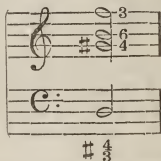

4. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar eilfed y tonydd yn y cywair lleiaf.

II. *Cord* y pedwarydd a'r trydydd, sef ail wrthddull y *cord* hwn. Sylwn yn

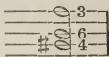
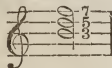
1. Ar ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei drydydd lleiaf, ei bedwarydd *sharp*, yn nghyd a'i chweched.

ESIAMPL.

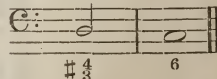
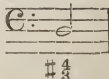
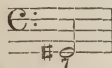
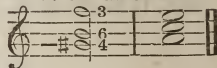

2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ddefnyddio pumed y *cord* gwreiddiol yn y *bass*.

ESIAMPLAU.

O'r *cord* gwreiddiol y ffurfir hwn.

3. Ei adferiad.

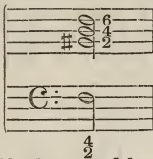

4. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar yr islywydd yn y cywair lleiaf.

III. *Cord* y pedwarydd a'r eilfed, sef trydydd gwrthddull y *cord* hwn. Sylwn yn

1. Ar ei gyfansoddiad. Y mae y *cord* hwn yn gyfansoddedig o bedair sain, sef nod y *bass*, ei eilfed gorlawn, ei bedwarydd gorlawn, yn nghyd a'i chweched.

ESIAMPL.

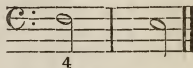
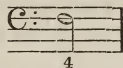
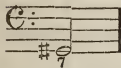
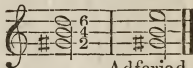
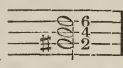
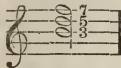
2. Ei ffurfiad. Ffurfir y *cord* hwn drwy ddefnyddio seithfed y *cord* gwreiddiol yn y *bass*.

ESIAMPLAU.

O'r *cord* gwreiddiol

y ffurfir hwn.

Yn 3. Ei adferiad.

Adferiad.

Sylwer mai yn y *bass* y mae adferiad y *cord* hwn.

4. Ei ddefnyddiad. Defnyddir y *cord* hwn ar yr arlywydd.

Adsylwad.

Sylwer, prif leoedd *cord* y seithfed ydynt ar y llywydd, ac ar y nod arweiniol yn y cywair mwyaf, yn nghyd ac ar y nod arweiniol yn y cywair lleiaf; ond arferir ef yn fynych ar eilfed y cyweirnod.

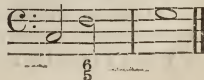
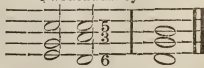
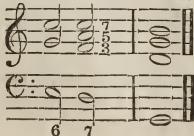
Sylwer, y mae yn angenrheidiol paratoi ac adferyd annghydsain y *cord* hwn, megis y seithfed llywyddawl.

Paratoad.

Adferiad.

Gwrthddull cyntaf.

Y *cord* gwreiddiol.

Anfynych y defnyddir ail a thrydydd gwrthddull i'r *cord* hwn.

Y mae mathau eraill o seithiau, pa rai a elwir seithiau syml. Ffurfir y seithiau hyn drwy ychwanegu y seithfed at y *cord* cyffredin yn ei wahanol sefyllfaoedd; sef ar y tonydd, y llywydd, a'r islywydd.

Rheol 1. Nid yw yn oddefol defnyddio y seithiau syml, ond yn unig ar y rhan bwysleisiol o'r *bar*.

Rheol 2. Dylid paratoi ac adferyd y seithfed syml fel y seithfed llywyddawl.

PEN. VI.

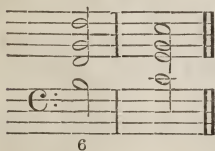
Am y Cords Cydbwysol, (Suspensions.)

FFURFIR y *cords* cydbwysol trwy barhau nod perthynol i un *cord*, a'i ddefnyddio mewn *cord* arall. Y seiniau a ddefnyddir fynychaf mewn cydbwysiaid ydynt y nawfed, yr hwn sydd yn cydbwyso i'r wythfed, y pedwarydd, yr hwn sydd yn cydbwyso i'r trydydd, yn nghyd a'r seithfed, yr hwn sydd yn cydbwyso i'r chweched. Dosberthir y cydbwysiaid i dri dosparth, sef unigol, dwbl, a thriphlyg. Sylwn yn

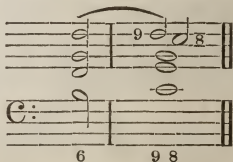
1. Ar y cydbwysiaid unigol; h.y. cydbwysiad mewn un llais. Y cydbwysiaid unigol ydynt y 9fed a'r 8fed, y 4ydd a'r 3ydd, yn nghyd a'r 7fed a'r 6ed.

Er amlygu y modd y ffurfir y cydbwysiaid, defnyddiwn yr esiampl a ganlyn;—

Cynghanedd syml.

Cynghanedd gydbwysol.

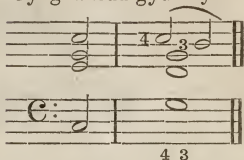
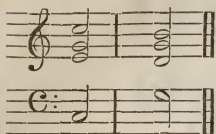

Oddiwrth yr esiampl gwelwn mai trwy barhau D, trydydd *cord* y chweched, a'i defnyddio yn yr ail *cord*, y ffurfir nawfed y *cord* cydbwysol.

Esiampl o gydbwysiad y pedwarydd i'r trydydd:—

Cynghanedd syml.

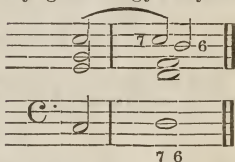
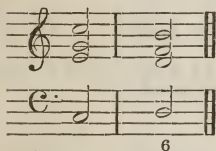
Cynghanedd gydbwysol.

Esiampl o gydbwysiad y seithfed i'r chweched:—

Cynghanedd syml.

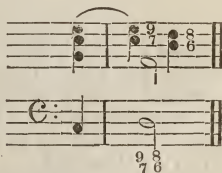
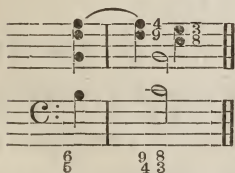
Cynghanedd gydbwysol.

Am y cydbwysiaid dwbl.

Ffurfir cydbwysiaid dwbl drwy ddefnyddio y cydbwysiaid mewn dau lais ar yr un pryd. Y seiniau a ddefnyddir fynychaf mewn cydbwysiad dwbl ydynt y $\frac{9}{4}$ $\frac{8}{3}$ yn nghyd a $\frac{9}{7}$ $\frac{8}{6}$.

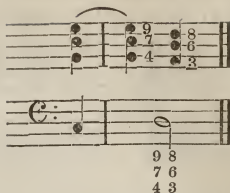
ESIAMPLAU.

Am y cydbwysiaid triphlyg.

Ffurfir cydbwysiad triphlyg trwy ddefnyddio cydbwysiad mewn tri llais. Y seiniau a ddefnyddir fynychaf ydynt, $\frac{9}{7}$ $\frac{8}{6}$ $\frac{8}{4}$ $\frac{3}{3}$.

ESIAMPL.

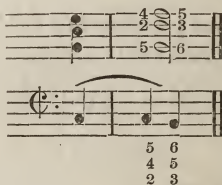

Oddiwrth yr esiampl gwelwn ein bod wedi paratoi ac adferyd y tri chyd bwysiad.

Am gydbwysiad yn y bass

Pan ddefnyddir cydbwysiad yn y *bass*, rhaid i'r paratoad a'r adferiad gymeryd lle yn y *bass*.

ESIAMPL.

Rheol 1. Rhaid i bob cydbwysiad gael ei baratoi a'i adferyd trwy ddisgyn un radd.

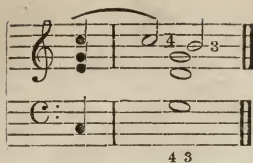
Rheol 2. Nid yw yn oddefol defnyddio y cydbwysiad, ond yn unig ar y rhan bwysleisiol y *bar*.

Rheol 3. Nid yw yn oddefol dyblu y nod a fyddo yn ffurfio y cydbwysiad.

Rheol 4. Nid yw yn oddefol defnyddio nod myned-awl (*passing note*) fel paratoad, nac adferiad cydbwysiad.

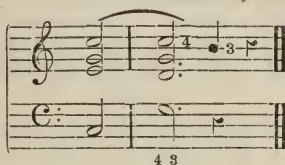
Rheol 5. Rhaid i'r nod a fyddo yn ffurfio paratoad fod o leiaf yn ogyhyd ei barhad â nod y cydbwysiad; oddieithr ar rai achlysuron yn yr amser triphlyg; gan hyny y mae yr esiampl ganlynol yn feius ac i'w gochel.

ESIAMPL.

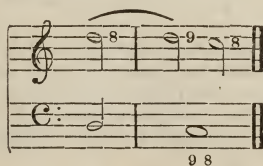

Gall cydbwysiad fod yn hŵy ei barhad na'i adferiad.

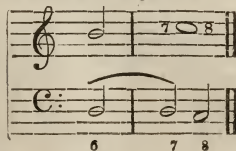
ESIAMPL.

Rheol 6. Nid yw yn oddefol defnyddio yr wythfed fel paratoad i'r nawfed, gan hyny y mae yr esiampl isod yn feius ac i'w gochel:—

Rheol 7. Nid yw yn oddefol defnyddio y seithfed a'r wythfed mewn cydbwysiad yn y *bass*, gan hyny y mae yr esiampl isod yn feius ac i'w gochel:—

PEN. VII.

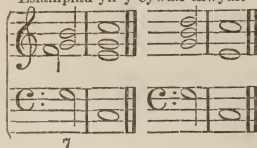
Am y Diweddebau, (Cadences.)

WRTH ddiweddeb y meddylir y *cords*, pa rai a ddefnyddir i derfynu meddylddrychau cerddorawl.

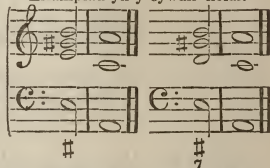
Dosberthir y diweddebau i bedwar dosbarth: sef perffaith, amherffaith, ffugiol, a *plagal*. Sylwn yn

1. Ar y diweddebau perffaith. Y *cords* a ddefnyddir fynychaf mewn diweddebau perffaith ydynt *cord* y seithfed, ynghyd a'r *cord* cyffredin. Mewn diweddeb berffaith y mae y *cord* diweddaf ond un, bob amser ar y llywydd, a'r *cord* diweddaf bob amser ar y tonydd.

Esiamlau yn y cywair mwyaf.

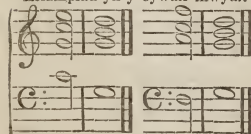
Esiamlau yn y cywair lleiaf.

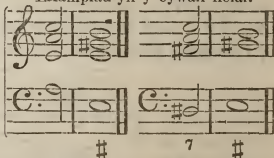
Defnyddir y diweddebau perffaith i derfynu meddylddrychau a chyfansoddiadau cyflawn. Nid yw yn oddefol defnyddio *cords* gwrthddulliawl mewn diweddebau perffaith.

2. Ar y diweddebau amherffaith. Y mae y diweddebau amherffaith bob amser yn terfynu ar y llywydd, a'u heffaith yn peri disgwyliad am ryw ychwanegiad. Defnyddir hwynt i derfynu adranau, a dosranau cerddorawl. Rhaid i'r diweddebau amherffaith fod yn fwyaf yn y cywair lleiaf.

Esiamlau yn y cywair mwyaf.

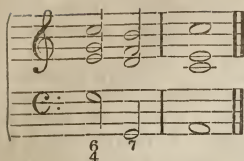
Esiamlau yn y cywair lleiaf.

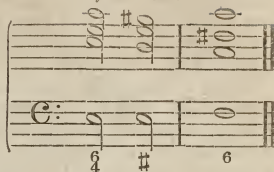
3. Ar y diweddeb ffugiol. Y mae y diweddeb ffugiol yn deilliaw o'r diweddeb perffaith. Ffurfir ef trwy ddefnyddio yr arlywydd yn lle y tonydd.

ESIAMPLAU.

Cywair mwyaf.

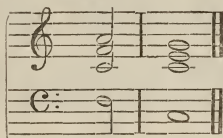
Cywair lleiaf.

Y mae cyfrwng diweddeb ffugiol yn ddwy haner ton yn y cywair mwyaf, ond un yn y cywair lleiaf.

4. Ar y diweddeb *Plagal*. Deillia diweddeb *Plagal* o'r diweddeb amherffaith, trwy ddefnyddio yr islywydd yn lle y llywydd, ac felly symud o'r islywydd i'r tonydd.

ESIAMPL.

Gwelir esiampl o'r diweddeb *Plagal*, gan Handel yn *Haleluia Chorus*. Y mae llawer o ffurfiau eraill o ddiweddebau pa rai a ystyrir yn llai eu cymeradwyaeth, eto ystyrir hwy yn ddigonol i ddynodi terfynau adranau cerddorawl. Eglurwyd egwyddor wreiddiol diweddebau, a hyderwn yr adweinir y canghenau oddiwrth y gwreiddiau.

PEN. VIII.

Trawsgyweiriant Cynghanedd, (Modulation.)

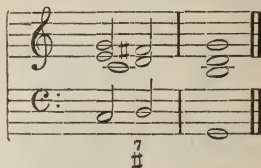
TRAWSGYWEIRIANT cynghanedd ydyw y drefn sydd i arwain y gynghanedd a'r beroriaeth (*melody*) o'r naill gyweirnod i gyweirnod arall. Pan fyddom yn trawsgyweirio, rhaid defnyddio *cord* priodol i'r cyweirnod newydd, a rhaid i'r *cord* hwnw gynwys nod a rweiniol,

yn nghyd ac islywydd y cyweirnod newydd. Y *cords* a ddefnyddir fynychaf i drawsgyweirio, ydynt y gwahanol seithiau, yn nghyd a'u gwrthddulliau. Dosberthir trawsgyweiriant i dri dosbarth, sef naturiol, annaturiol, a disymwth. Sylwn yn

I. Ar y trawsgyweiriant naturiol. Dosrenir y trawsgyweiriant hwn i ddeg dosran, sef pump o'r cywair mwyaf, a phump o'r cywair lleiaf. Y laf yw o'r tonydd i'r llywydd yn y cywair mwyaf. Y rheswm dros y berthynas naturiol sydd rhwng y tonydd a'r llywydd yw, mai un cyfnewidiad sydd yn angenrheidiol ar y raddfa, sef codi haner ton ar yr islywydd.

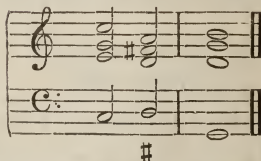
ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o C i G.

Defnyddir y *cord* cyffredin weithiau i drawsgyweirio yn y cyfryw amgylchiad; nid yw yn angenrheidiol i'r *cord* a fo yn ffurfio y trawsgyweiriad gynwys nod yr islywydd.

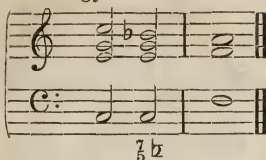
ESIAMPL.

2. O'r tonydd i'r islywydd. Y rheswm dros berthynas y tonydd a'r islywydd yw, mai un cyfnewidiad sydd yn angenrheidiol ar y raddfa, sef gostwng haner ton ar y nod arweiniol.

ESIAMPL.

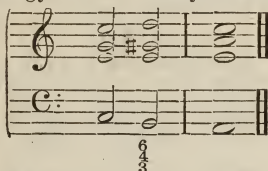
Trawsgyweiriad o C i F.

3. O'r tonydd i'w gyweirnod perthynasol. Y rheswm dros y berthynas yw, nad oes angen un cyfnewidiad yn y raddfa wrth ddisgyn.

ESIAMPL.

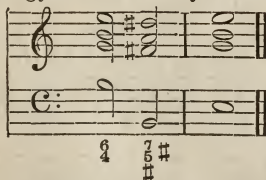
Trawsgyweiriad o C fwyaf i A leiaf.

4. O'r tonydd i gyweirnod perthynasol y llywydd, sef y canolydd, neu drydydd y cyweirnod. Yr un rheswm sydd dros berthynas y trawsgyweiriad hwn a'r trawsgyweiriad o'r tonydd i'r llywydd.

ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o C fwyaf i E leiaf.

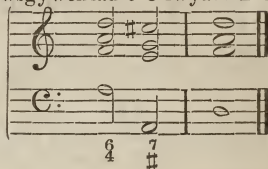

5. O'r tonydd i gyweirnod perthynasol yr islywydd, sef yr ardonydd, neu eilfed y cyweirnod. Yr un rheswm

sydd dros berthynas y trawsgyweiriad hwn a'r trawsgyweiriad o'r tonydd i'r islywydd.

ESIAMPL.

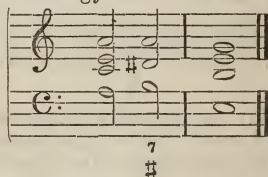
Trawsgyweiriad o C fwyaf i D leiaf.

6. O'r tonydd i'r llywydd yn y cywair lleiaf. Y rheswm dros y berthynas yw, mai un cyfnewidiad sydd yn angenrheidiol ar y raddfa, sef codi haner ton ar yr arlywydd, neu y chweched.

ESIAMPL.

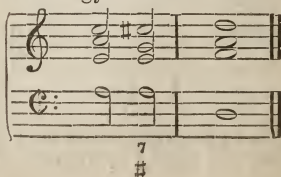
Trawsgyweiriad o A i E.

7. O'r tonydd i'r islywydd yn y cywair lleiaf. Y rheswm dros y berthynas yw, mai un cyfnewidiad sydd yn angenrheidiol ar y raddfa, sef gostwng haner ton ar yr ardonydd, neu'r eilfed.

ESIAMPL.

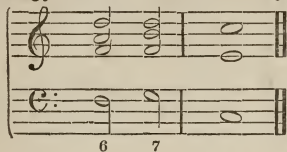
Trawsgyweiriad o A i D.

8. O'r tonydd yn y cywair lleiaf, i'w gyweirnod perthynasol yn y cywair mwyaf. Y rheswm dros y berthynas yw, nad oes angen am un cyfnewidiad ar y raddfa.

ESIAMPL.

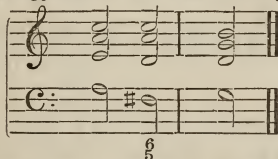
Trawsgyweiriad o A leiaf i C fwyaf.

9. O'r tonydd yn y cywair lleiaf i gyweirnod perthynasol y llywydd. Yr un yw y rheswm dros berthynas y trawsgyweiriad hwn a'r rhif 6.

ESIAMPL.

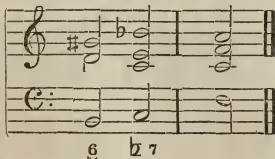
Trawsgyweiriad o A leiaf i G fwyaf.

10. O'r tonydd yn y cywair lleiaf i gyweirnod perthynasol yr islywydd. Yr un yw y rheswm dros berthynas y trawsgyweiriad hwn a'r rhif 7.

ESIAMPL.

Trawsgyweiriad o A leiaf i F fwyaf.

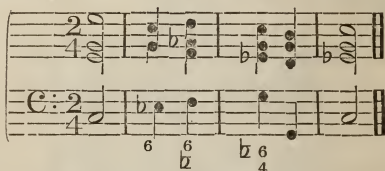

Oddiwrth yr esiamplau, gwelwn yn gyntaf, fod

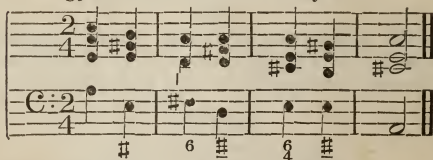
trawsgyweiriant wedi ei ddosranu yn ddeg dosran, pump o'r cywair mwyaf, a phump o'r cywair lleiaf. Yn ail, fod chwech o honynt yn gyweirnodau perthynasol, sef tri o'r cywair mwyaf, a thri o'r cywair lleiaf. Yn drydydd, fod cyweirnodau perthynasol y cywair mwyaf bob amser yn y cywair lleiaf, a chyweirnodau perthynasol y cywair lleiaf bob amser yn y cywair mwyaf.

II. Ar y trawsgyweiriant annaturiol. Trawsgyweiriant annaturiol, ydynt y trawsgyweiriadau i gyweirnodau sydd heb berthynas naturiol rhyngddynt a'r cyweirnod gwreiddiol. Y mae y trawsgyweiriadau hyn yn lluosog, ond heb fod mewn arferiad cyffredin, yn neillduol mewn cerddoriaeth eglwysig; nodwn ychydig o lawer o esiamplau.

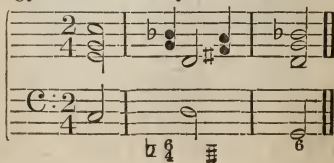
1. Trawsgyweiriad o C yn y cywair mwyaf, i C yn y cywair lleiaf:—

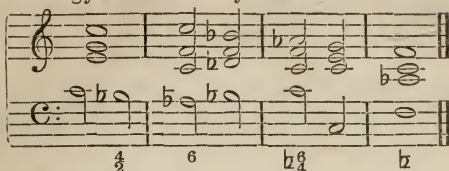
2. Trawsgyweiriad o A leiaf i A fwyaf:—

3. Trawsgyweiriad o C fwyaf i G leiaf:—

4. Trawsgyweiriad o C fwyaf i F lleiaf:—

III. Ar y trawsgyweiriad disymwth. Trawsgyweiriad disymwth, ydyw y cyfnewidiad swta a wneir ar y cywair, megis cyfnewidiad o'r cywair mwyaf i'r cywair lleiaf, neu gyfnewid o'r cywair lleiaf i'r cywair mwyaf.

ESIAMPLAU.

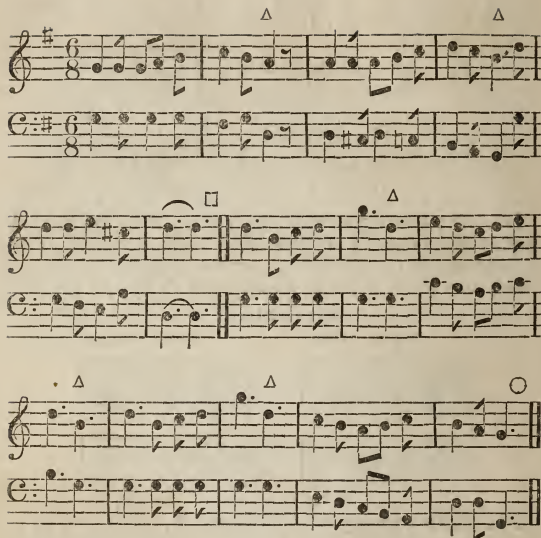

Pan ffurfir trawsgyweiriad disymwth, gellir aros yn y cywair newydd, neu gellir adferu i'r cywair dechreuol, neu gellir trawsgyweirio i unrhyw gyweirnod naturiol.

PEN. IX.

Am beroriaeth, (Melody).

WRTH sylwi ar beroriaeth unrhyw gyfansoddiad rheolaidd o gerddoriaeth, cawn ei fod yn gyfansoddedig o feddylddrychau cerddorawl; ac er gwneud y meddylddrychau yn effeithiol, cawn fod gwahanol orphwysfâau yn angenrheidiol, er eu gwneud yn ddealladwy i, a derbyniol gan y glust. Dosberthir y gorphwysfâau i dri dosbarth, sef adran, dosran, a diwedddran. Cyn myned yn mhellach, defnyddiwn y dôn "LLAWENYDD," er gwneud y pwnc yn eglurach. Dynodir terfyn yr adran â'r arwyddnod Δ ; y dosran â $\square$; a'r diwedddran â $\bigcirc$.

Oddiwrth yr esiamp, gwelwn fod yr adran yn gyfansoddedig o nifer o seiniau; y dosran yn gyfansoddedig o adranau; a'r diweddran yn gyfansoddedig o ddosranau.

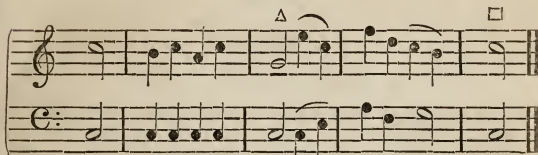
1. Ar yr adran (*phrase*). Y mae yr adran mewn cerddoriaeth yn debyg i'r rhagwahanod mewn rhyddiaith. Cynwysa ddrychfeddwl amherffaith. Gellir terfynu yr adran ar un o seiniau *cord* cyffredin y tonydd, llywydd, neu'r islywydd, oddieithr pan y bydd yr adran yn terfynu dosran, neu ddiweddran. Anfynych y terfyna dwy adran ddilynol ar yr un sain, oddieithr mewn adran ailadroddiadol.

2. Ar y dosran (*section*). Y mae y dosran mewn cerddoriaeth, yn debyg i'r gwahanod mewn rhyddiaith. Cynwysa ddrychfeddwl cyflawn, heb fod yn annibynol, ond a oddefa ychwanegu ato. Rhaid i'r dosran derfyuu trwy ddiweddeb reolaidd, ac mewn cyghanedd a pher-

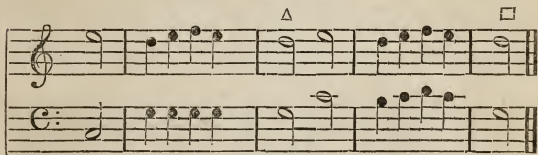
oriaeth eglur. Gellir terfynu y dosran ar y tonydd, neu y llywydd, ac mewn rhai amgylchiadau ar yr islywydd.

ESIAMPLAU.

Dosran Tonyddol.

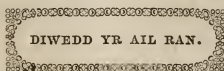

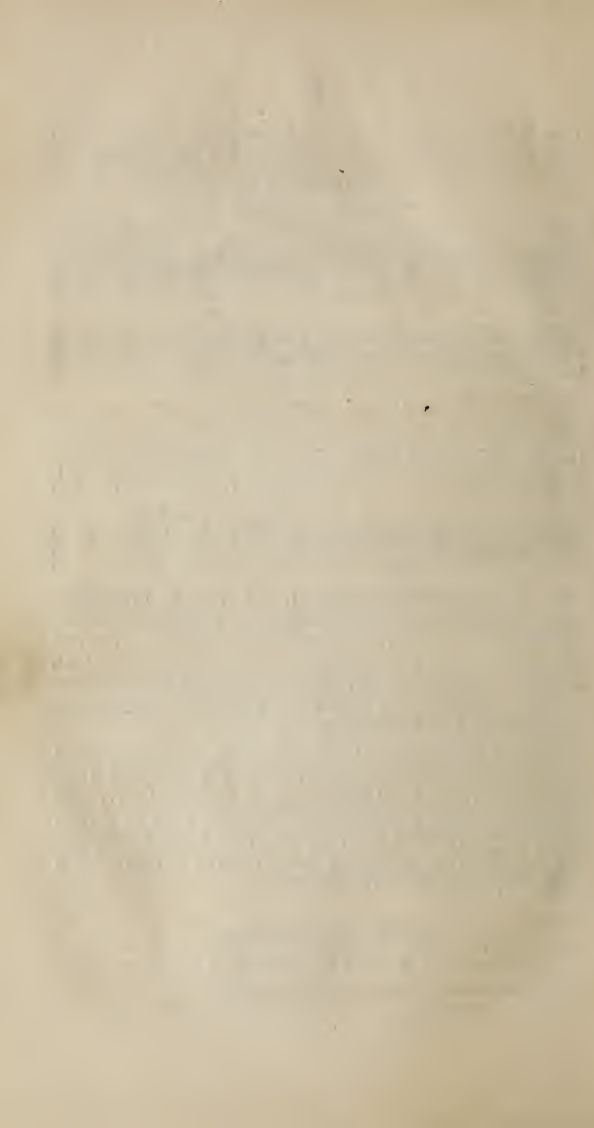
. Dosran Llywyddol.

3. Ar y diweddaran (*period*). Y mae y diweddaran mewn cerddoriaeth, yn debyg i'r diweddarnod mewn rhyddiaith. Cynwysa ddrychfeddwl cyflawn ac annibynol. Rhaid i'r diweddaran derfynu trwy ddiweddeb reolaidd. Defnyddir ef i derfynu dernyn cyflawn o beroriaeth. Terfyna ar y tonydd yn gyffredin, ond ar rai amgylchiadau ar y llywydd.

Terfyna y gwahanol feddylddrychau weithiau mewn saib (*pause*), gorphwysnod (*rest*), gogwyddnod (*appoggiatura*); dro arall mewn nod hir ei amser; terfynant weithiau ar ran bwysleisiol y *bar*, dro arall ar y rhan ddibwys. Ni oddef ein terfynau i ni roddi esiamplau, ond hyderwn yr adwaenir hwynt wrth y darluniad a roddwyd, ac wrth y diweddebau.

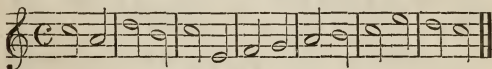

R H A N I I I.

PENNOD I.

Cyfansoddiant (Counterpoint).

At yr hyn a eglurwyd ar egwyddorion cyfansoddiant yn yr ail ran, rhoddwn ger bron yr efrydydd y cynllun (*plan*) a arferir ac a gymeradwyir, gan enwogion Italy ac Almaen. Cyfansoddiant yw y drefn o ychwanegu at unrhyw sylfon (*subject*), un, dau, tri, neu ychwaneg o leisiau. Ein gorchwyl cyntaf fydd rhoddi sylfon* i'r efrydydd o waith yr enwog Albrechstberger, yr hon sydd yn gyfansoddedig yn y ffurf fwyaf syml:—

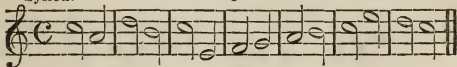
Rhaid cyfansoddi y llais nesaf mewn nodau o'r un barhad a'r sylfon.

Y *cords* a ddefnyddir yn y dosparth cyntaf, ydynt y cydseiniaid, sef yr unsain, y trydyddau, y pumed perffaith, y chwechau, a'r wythfed.

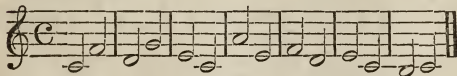
Esiamlpl o'r dosparth cyntaf mewn dau lais.

Sylfon.

3

Cyfansoddiant.

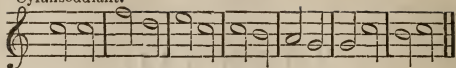
8 3 8 3 6 3 3 3 6 6 10 10 8

Gellir defnyddio y sylfon yn y *bass* os dewiser.

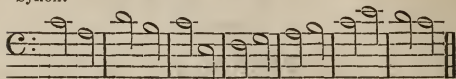
* Gwelir yr unrhyw wedi ei defnyddio gan Hamilton.

ESIAMPL.

Cyfansoddiant.

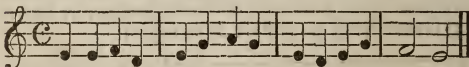
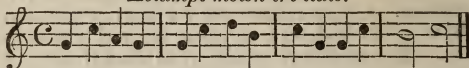

Sylfon.

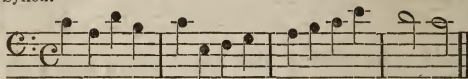

8 10 3 3 3 6 5 3 8 6 5 6 6 8

Wedi i'r efrdydd ymarfer a chyfansoddi mewn deulais, ychwaneger y trydydd llais, ac yna y pedwarydd, pa rai a wasanaethant er llanw y gynghanedd.

Esiempl mewn tri llais.

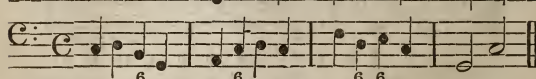
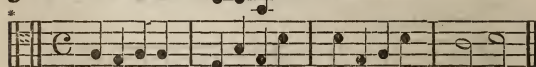
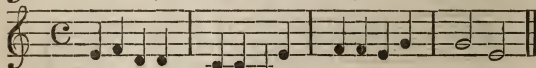
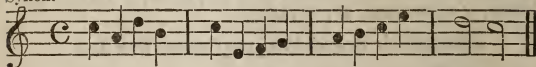
Sylfon.

6 6 6 6 6

Esiempl o'r dosparth cyntaf mewn pedwar llais.

Sylfon.

6 6 6 6

* Defnyddiwyd clef y tenor ar y trydydd cyfrwng er mwyn rhoddi sierwydd diamheuol i'r tenor o'u llais; sylwer, y mae y nodau yn gwbl fel pe defnyddid clef y treble.

Yr ail ddosparth. Yn y dosparth hwn, ysgrifeniir y cyfansoddiant mewn nodau haner cyhyd a'r sylfon; h. y. os *semibreves* fydd y sylfon, yna *minims* fydd y cyfansoddiant. Yn yr amser triphlyg, ysgrifeniir tri nod yn y cyfansoddiant, cyfartal i un nod o'r sylfon.

Rheolau.

1. Rhaid i'r nod pwysleisiol, yn y dosparth hwn, bob amser, fod yn gydsain; ond gall y nodau amhwysleisiol, fod naill ai yn gydseiniad, neu yn annghydseiniad mynedol; pa rai a ddefnyddir i lanw y cyfryngau rhwng y naill gydsain a'r llall.

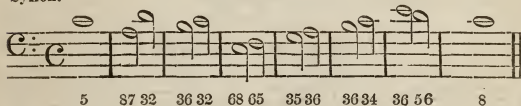
2. Ni ellir myned i, na dyfod o annghydseiniad mynedol trwy neidiau (*skips*).

ESIAMPL.

Cyfansoddiant.

Sylfon.

Pan ychwanegir y trydydd a'r pedwarydd llais, h. y. llanw y gynghanedd, rhaid i'r nodau hynny fod yn ogyhyd a'r sylfon.

Y trydydd dosparth. Yn y dosparth hwn, gellir defnyddio 4, 6, neu 8 o nodau cyfartal i un nod o'r sylfon.

Rheol.—Rhaid i'r nod cyntaf yn mhob *bar* yn y dosbarth hwn, fod yn gydsain; ond gall y nodau eraill fod naill ai yn gydseiniad, neu yn annghydseiniad mynedol.

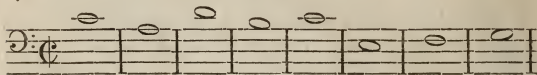
Esiampl mewn dau lais.

Cyfansoddiant.

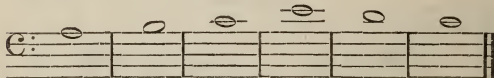
Trwydded.

Sylfon.

6

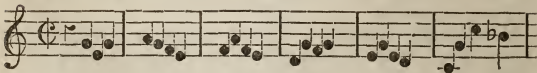
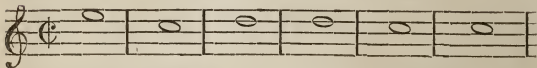

6

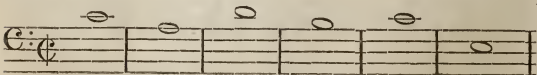
6

6

Rhaid i'r trydydd a'r pedwarydd llais fod yn gyfansoddedig o nodau ogyhyd a'r sylfon.

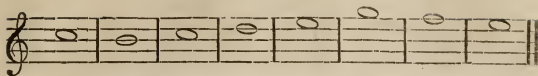
Esiampl mewn tri llais.

Sylfon.

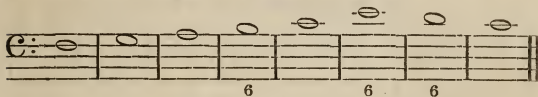

6

6

Parhad o'r esiampl flaenorol.

Trwydded.

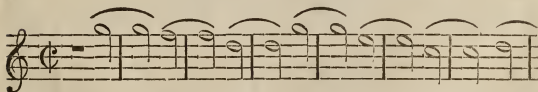

Y pedwarydd dosparth. Yn y dosparth hwn, ysgrifeni'r y cyfansoddiant mewn nodau haner cyhyd a'r sylfon. Pri'f neillduolrwydd y dosparth hwn, yw, fod y nod diwedda'f o bob *bar* yn rhwym wrth y nod cyntaf yn y *bar* dilynol.

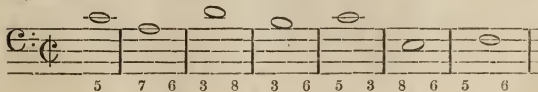
Rheolau.

1. Rhaid i'r nod anmhwysleisiol, bob amser, fod yn gydsain; ond gall y nod pwysleisiol fod, naill ai cydsain ai anngyhdsain gydbwysol.

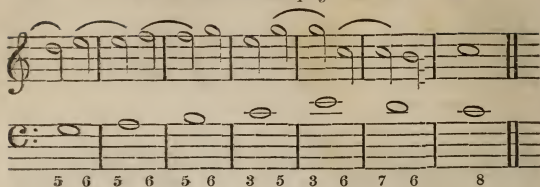
2. Rhaid i'r anngyhdsain gydbwysol gael ei hadferu trwy ddisgyn un radd.

Esiampl mewn dau lais.

Sylfon.

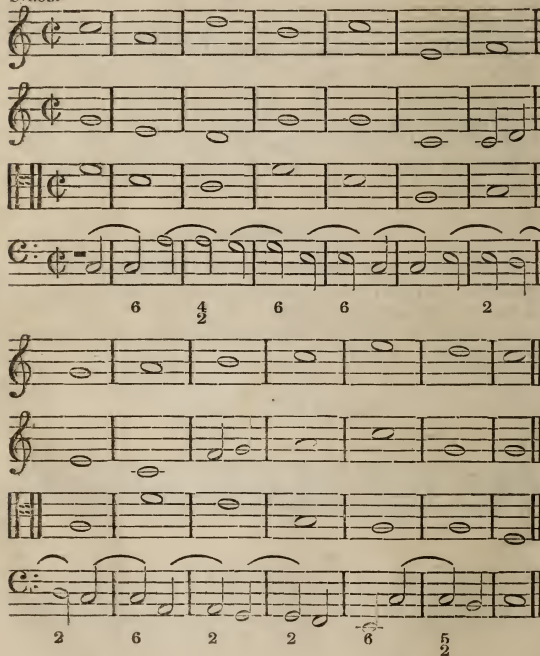

Parhad o'r esiampl flaenorol.

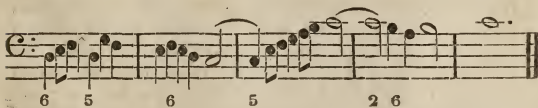
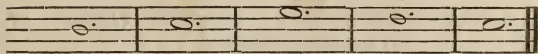
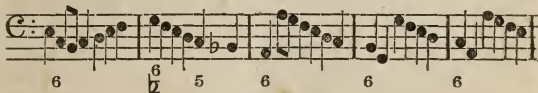
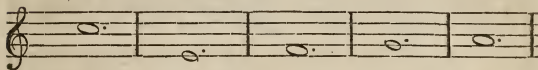
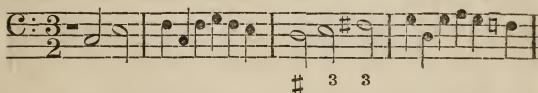
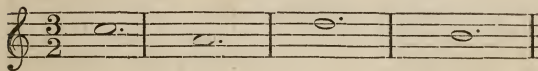
Esiaml mewn pedwar llais.

Solfon.

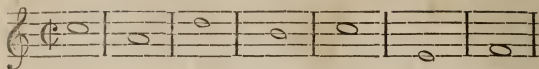
Y pumed dosparth. Y mae y pedwar dosparth blaenorol yn gynwysedig yn y dosparth hwn; felly y mae yn cynwys nodau o amrywiol barhad. Pan ysgrifenir y sylfon mewn *semibreves*, ni ddylai y cyfansoddiant gynwys nodau llai na *quavers*; i.e., ni ddylid defnyddio *quavers* ond yn achlysurol.

Esiampl mewn dau lais.

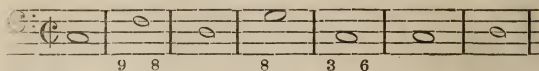

Esiampl mewn tri llais.

Sylfon.

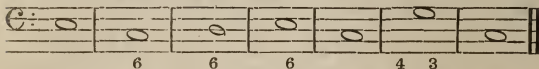
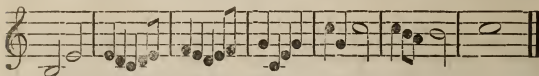
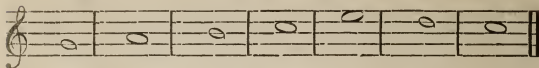
Cyfansoddiant.

9 8

8

3 6

6

6

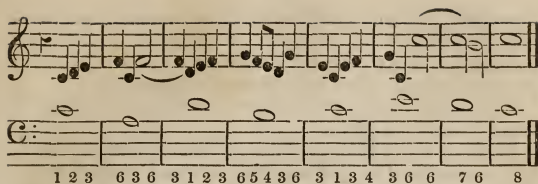
6

4 3

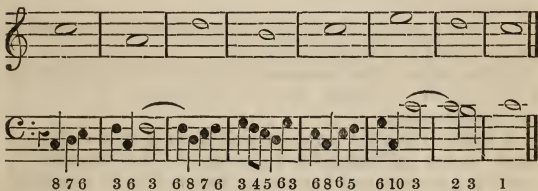
PEN. II.

Cyfansoddiant Dyblyg, neu amrywiol. (Double, or Complex Counterpoint.)

WRTH gyfansoddiant dyblyg y meddylir yn gyffredin, bob rhan o gyfansoddiad a ellir ei arfer mewn amryw foddau ; nid yn unig a gynyrcha gynghanedd reolaidd yn ei ffurf gyntefig, ond a oddefa i'r ddau brif lais wrth-ddullio ; h. y. i'r uchaf gael ei gyfleu yn isaf, a'r isaf yn uchaf, a hyny heb droseddu rheolau cynghanedd fel hyn ;—

Yr esiampl uchod wedi gwrthddullio y ddau sylfon yn yr wythawd; h. y. cyfleu y llais uchaf yn yr wythawd islaw, a'r llais isaf yn yr wythawd uwchlaw, a saf fel hyn, a'r gynghanedd yn gywir;—

Y rhywiau mwyaf arferol o gyfansoddiant dyblyg ydyw y rhai hyny a oddefant eu gwrthddullio yn yr wythawd, fel yr esiampl flaenorol, yn y degfed a'r deuddegfed; h.y. fod y llais isaf yn cael ei gyfleu ddeg neu ddeuddeg cyfrwng yn uwch, neu y llais uchaf ddeg neu ddeuddeg cyfrwng yn is; gan hyny gwnawn sylw ar bob un wrthynt eu hunain. Sylwn yn gyntaf ar

Gyfansoddiant dyblyg yn yr wythawd (Octave).

Y prif sylfon a'i gynghaneddiad, yn ei ffurf gyntefig, a elwir yn gynllun (*model*), a'i ffurf darddiadol yn wrthddull. Mae cyfryngau y cynllun wrth eu gwrthddullio, yn cyfnewid fel hyn,—

Cynllun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Gwrthddull 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1.

Wrth y rhifnodau hyn, fe welir fod yr unsain yn cyfateb i'r wythfed, yr eilfed i'r seithfed, y trydydd i'r

chweched, y pedwarydd i'r pumed, y pumed i'r pedwarydd, y chweched i'r trydydd, y seithfed i'r eilfed, a'r wythfed i'r unsain. Er cyfansoddi y cyfryw gerddoriaeth yn gywir, rhaid sylwi ar y rheolau canlynol;—

1. Ni ddylid cylchynu tu hwnt i'r wythawd, rhag i'r lleisiau groesi eu gilydd.

2. Rhaid defnyddio y pumed perffaith fel annghydsain; h. y. *os na fydd yn nod mynedawl*; rhaid ei baratoi a'i adferu yn rheolaidd; o blegid drwy wrthddulliad y mae yn dod yn bedwarydd. Paratoir ef yn fynych gan y trydydd, y chweched, a'r wythfed, neu'r unsain, ac fel yr annghydseiniau eraill yn cael ei adferu trwy ddisgyn un radd i gydsain, neu annghydsain nad rhaid iddi wrth baratoad.

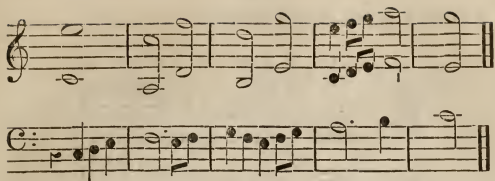
3. Rhaid gochelyd annghydsain gydbwysol y nawfed, am na oddef ei gwrthddullio.

4. Nis gellir defnyddio dau bedwarydd mewn ysgogiad cydfynedawl, o blegid trwy wrthddulliad, byddant yn bumpau dilynol.

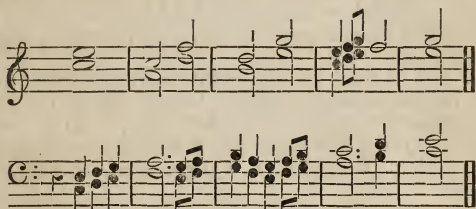
5. Rhaid i bob un o'r sylfonau fod yn meddu ar beroriaeth eglur a tharawiadol ynddynt eu hunain; a gosodir gorphwysnod byr yn gyffredin o flaen dyfodiad yr ail sylfon i mewn.

6. Pan na ddefnyddir yr annghydseiniau fel nodau mynedawl (*passing notes*), rhaid eu paratoi a'u hadferu yn rheolaidd, fel mewn cyfansoddiant cyffredin; oddieithr y pumed lleiaf, a'r pedwarydd *sharp* goslefol, pa rai a ellir eu defnyddio heb baratoad, os bydd gwir angen am danynt.

Fe oddefa y ddau sylfon yn y cyfansoddiant hwn gael eu dilyn a thrydyddau, neu ddegau, naill ai yn y cynllun ai yn y gwrthddull; ond yn unig fod yn rhaid i'r ysgogiad gwrthsymudawl, neu y gŵysymudawl, gael ei arfer rhwng y ddau sylfon yn y cynllun, a gochelyd yr holl annghydseiniau, oddieithr eu bod yn cael eu harfer fel nodau mynedawl. Rhydd yr esiampl ganlynol gynllun o'r cyfryw.

Nia ychwanegwn yr un esiampl wedi ei chynghaneddu drwy ychwanegu y trydydd uwchlaw y ddau brif lais.

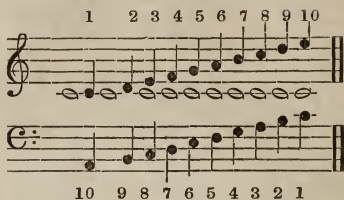
Yn lle y trydydd uwchlaw, gellir defnyddio y degfed, neu gellir defnyddio y chweched islaw, yn lle y trydydd a'r degfed uwchlaw, yn y llais uchaf. Sylw yn ail ar

Gyfansoddiant dyblyg yn y degfed, neu'r trydydd.

Rhaid i'r cyfansoddiad hwn fod, fel y gellir cyfleu y llais isaf yn y cynllun, ddeg o gyfryngau yn uwch, a'r llais uchaf yn y cynllun ddeg o gyfryngau yn is, ac felly y mae cyfnewidiadau cyfryngau y cynllun drwy eu gwrthddullio fel hyn,—

Cynllun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10.
Gwrthddull 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1.

Y cyfryw mewn nodau fel hyn,—

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn yn gyntaf, Fod yr unsain yn dyfod yn ddegfed, ac felly gellir defnyddio yr unsain hyd yn oed mewn deulais, yn y rhyw yma o gyfansoddiant.

2. Fod yr eilfed yn cyfnewid i'r nawfed, yr eilfed hwn pan yn gydbwysol ni oddef ei baratoi gyda'r trydydd, ond gyda rhyw gydsain arall, heb hyny, wrth ei wrthddullio, bydd y nawfed yn cael ei baratoi gan yr wythfed, yr hyn a gynyrcha wythau gwaharddedig, fel hyn,—

A	B	C
Sylfon.		Da mewn tri llais.

Drwg mewn dau lais.		10 10 10
3 2 3 1	8 9 8 10	6 7 6 8

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod yr eilfed yn cael ei baratoi gan y trydydd islaw y sylfon, yn yr esiampl A, ac yn dyfod yn nawfed, gan gael ei baratoi gan yr wythfed, yn yr esiampl B, drwy fod y sylfon wedi ei ostwng ddeg o gyfryngau yn is; a'r un modd y byddai, pe cyfleid ef ddeg yn uwch, yr hyn eto sydd afreolaidd. Ond y seithfed yn cael ei baratoi gan y chweched, ac yn adferyd yn yr wythfed uwchlaw y sylfon, a oddefa i'r

sylfon wrthddullio i'r degfed uwchlaw, mewn tri llais, fel y gwelir yn esiampl C.

3. Fod y trydydd yn dyfod yn wythfed, gan hyny, mewn cyfansoddiant deuleisiol yn unig, ni oddefir defnyddio y trydyddau mewn ysgogiad cydsymudawl; o blegid wedi eu gwrthddullio, byddant yn wythau dilynol. Ond os bydd y sylfon yn cael ei arfer mewn tri, neu bedwar o leisiau, fe oddefir i'r trydydd ysgogi yn y modd cydsymudawl; o herwydd fe orchuddir y trosedd gan y lleisiau eraill.

4. Fod y pedwarydd yn cyfnewid i'r seithfed, a gellir ei ddefnyddio fel nôd mynedawl yn yr holl leisiau.

5. Fod y pumed yn dyfod yn chweched. Er nad ellir defnyddio y pumed perffaith yn y modd cydsymudawl mewn cyfansoddiad caeth, eto, efe a gynyrcha gydsain y chweched drwy ei wrthddullio.

6. Fod y chweched yn dyfod yn bumed, gan hyny, nis gellir defnyddio y chwechau dilynol, gan y cynyrchant drwy eu gwrthddullio, bumpau dilynol, yr hyn sydd afreolaidd.

7. Fod y seithfed yn dyfod yn bedwarydd, a gellir ei ddefnyddio mewn deulais, fel nôd mynedawl.

8. Fod yr wythfed yn dyfod yn drydydd, y nawfed yn eilfed, a'r ddegfed yn unsain. Mae y trydydd sylw yn egluro y rhai diweddaf, gan hyny, ni raid i ni ychwanegu.

Mae yn bosibl cyfansoddi yn y degfed eto, fel yn yr wythawd, yn y fath fodd, fel y goddefa y ddau sylfon gael eu dilyn gan y trydydd, neu y degfed uwchlaw, ar yr un amser. Y ffordd fwyaf syml i gyfansoddi y cyfryw, sydd fel y canlyn;—Cymerer pedair *staff*, A, B, C, D, fel yn yr esiampl ganlynol.

1. Ysgrifener y brif sylfon ar *staff* y D, ac ysgrifener ef drachefn ddeg uwchlaw, ar *staff* B.

2. Ysgrifener yr ail sylfon ar *staff* y C, yn y fath ffurf na fyddo yn bumpau ar y brif sylfon; ac na ddefnyddier cyfryngau annghydseiniol, oddieithr fel nodau mynedawl. Efelycher yr ail sylfon drachefn ddeg uwchlaw ar *staff* A, fel hyn;—

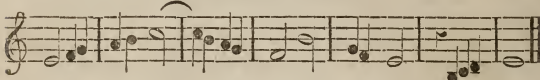
Cynllun o gyfansoddiant y ddegfed, gyda phedwar o leisiau.

A Yr ail sylfon yn y degfed.

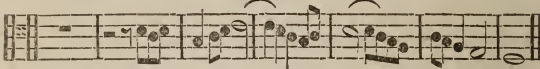

Trwydded.

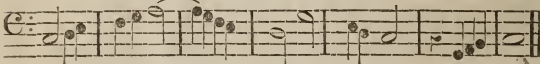
B Y brif sylfon yn y degfed.

C Yr ail sylfon.

D Y brif sylfon.

Sylwn yn drydydd ar

Gyfansoddiant dyblyg yn y deuddegfed, neu'r pumed.

Cyfansoddiant dyblyg yn y deuddegfed neu'r pumed, ydyw y cyfansoddiad hwnw, pa un, mewn deulais, a gyfansoddir fel y byddo i un llais aros heb symud, tra y byddo y llall yn esgyn neu yn disgyn ddeuddeg neu bump o gyfryngau; yr ydys wedi ei egluro eisoes yn y sylwadau blaenorol, pa fodd y mae y lleisiau yn cytuno yn y cyfnewidiad hwn; gallwn ei egluro ychydig eto fel hyn;—Os bydd y llais uchaf yn sefyll yn ei le, mae y llais isaf yn cael ei ddyrchafu ddeuddeg cyfrwng yn uwch; neu os i'r gwrthwyneb, fod i'r llais uchaf gael ei ostwng wythawd yn is, digon yw cyfodi y llais isaf bump yn uwch. Nodwn esiampl mewn rhifnodau er dangos y cyfnewidiad;—

Cynllun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
Gwrthddull 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1.

Rheolau.

1. Ni ddylid myned tros gylch y deuddegfed, rhwng cyfryngau y ddau sylfon yn y cynllun.

2. O'r deuddeg cyfrwng ag sydd yn y cyfansoddiant hwn, y trydydd a'r degfed yn unig a ellir eu hychwanegu mewn ysgogiad cydsymudawl; rhaid defnyddio y deg cyfrwng arall, naill ai yn y modd gwrthsymudawl, neu yn wrsymudawl.

3. Gan fod y chweched, trwy ei wrthddullio, yn dyfod yn seithfed, rhaid gan hyny, ei arfer fel annghydsain, os na fydd yn nod mynedawl; a rhaid ei baratoi a'i adferu yn rheolaidd, a hyny yn gyffredin, trwy symud trwy donau yn y *bass*.

4. Os dymunir cyfansoddi mewn pedwar o leisiau, gan ddilyn trwy y deuddegfed, ni ddylid arfer, ar un cyfrif, yrysgogiad cydfynedawl, na'r annghydseiniau paratoawl; ac yn y ddau lais cyfatebol, heblaw cymeryd y trydydd, y pumed, a'r wythfed yn olynol, dylid defnyddio rhyw gyfryngau eraill, yn neillduol ar nodau pwysleisiol y *bar*. Os sylwir yn fanwl ar y tri pheth yna, ni raid gwneud dim mwy nag ychwanegu dau lais at y ddau lais arall, un yn y degfed, neu y trydydd islaw y llais uchaf, a'r llall yn y degfed, neu y trydydd uwchlaw y llais isaf; yna bydd y cyfansoddiad yn bedwar o leisiau, ac yn rheolaidd.

ESIAMPL.

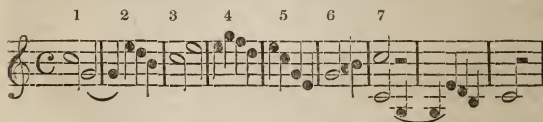

Yn yr esiamplau a nodwyd, mae eu terfyniadau yn gyffredin yn ddiffygiol, gan hyny, y mae y rhai hyn yn gofyn nodau ychwanegol er ffurfio diweddeb; ac ar rai prydiau, mae *sharps* a *flats* damweiniol yn angenrheidiol er mwyn y beroriaeth a'r gynghanedd.

PEN. III.

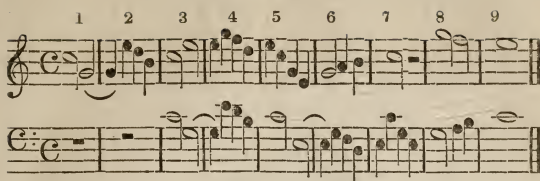
Efelychiant. (Imitation.)

WRTH efelychiad y meddylir fod un, neu lawer o'r lleisiau, yn ailadrodd rhyw ran o'r beroriaeth, yn olynol i'w gilydd; weithiau at y pellder o un *bar*, neu ddau, bryd arall yr holl amser; gellir ei wneud yn yr holl gyfryngau, o'r unsain hyd yr wythfed, pa un bynag ai uwchlaw ai islaw y beroriaeth wreiddiol, heb wahaniaeth. Golyger i'r sylfon fod mewn un llais, ac ar ei derfyniad, fod y llais arall yn ailadrodd yr un sylfon yn gyflawn, neu mewn rhan, gan ddechreu yn yr unsain, eilfed, trydydd, neu ryw gyfrwng arall, uwchlaw neu islaw y sylfon, gyda neu heb drawsgyweiriad. Y cyfryw efelychiad a elwir yn efelychiad cyffredin (*an ordinary imitation*); ond os dechreua yr ail lais ar y sylfon, cyn i'r cyntaf ei orphen, gelwir hyny yn efelychiad celfyddydol (*scientific*); gellir gwneuthur y blaenaf yn lled hawdd, ond gofynir talent a dehurwydd i gyfansoddi y rhyw olaf. Nyni a gymerwn yr esiampl ganlynol o beroriaeth fel sylfon;--

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y llais arall yn ailadrodd y sylfon wythawd islaw, gan ddechreu yn y seithfed *bar*, yn yr hwn y mae y sylfon gyntaf yn gorphen. Gelwir hyn yn efelychiad cyffredin, ond os daw y llais efelychol i mewn yn y trydydd *bar*, gelwir hyny yn efelychiad celfyddydol.

ESIAMPL.

Rhaid cael nodau ychwanegol yn fynych mewn efelychiad celfyddydol, er gwneuthur y gynghanedd yn fwy eglur a rheolaidd, fel yn yr 8fed a'r 9fed bar, yn yr esiampl uchod.

Y mae efelychiadau eraill heblaw y ddau a nodwyd, sef yn 1. Efelychiad rheolaidd (*canonical*), yr hwn a efelycha y sylfon yn gwbl oll.

2. Efelychiad rhanol (*partial*), yr hwn nad yw yn efelychu ond rhyw ran ddewisedig o'r sylfon, naill ai yn nechreu, yn niwedd, neu ryw ran arall o'r beroriaeth.

3. Efelychiad gwrthwynebol (*contrary*), yn yr hwn y mae y ddau lais yn dilyn trwy yr un cyfryngau, a chyd a nodau o'r un parhad; ond fod y beroriaeth yn y llais efelychol, bob amser, yn esgyn, pan y mae y sylfon yn disgyn; a phan y mae y llais efelychol yn disgyn, y mae y sylfon yn esgyn.

4. Efelychiad trwy ychwanegiad (*augmentation*), yn yr hwn y mae nodau y llais efelychol yn cael eu dyblu mewn hyd neu amser, i nodau y sylfon; h.y. os *crotchets* fydd nodau y sylfon, yna *minims* fydd nodau yr efelychiad.

5. Efelychiad trwy leihad (*diminution*), yn yr hwn y mae nodau y llais efelychol yn fyrach na nodau y sylfon; h.y. os *minims* fydd nodau y sylfon, yna *crotchets* fydd nodau yr efelychiad.

Gallasem roddi esiamplau o'r gwahanol efelychiadau, ond ni oddef ein terfynau.

Rhaid gosod y sylfon yn y llais a fo yn efelychu gyn-taf, yn y fath fodd, na fyddo iddo droseddu rheolau dilyniad, cydbwysiad, paratoad, tarawiad, adferiad, a'r holl gynghanedd, fel mewn cyfansoddiant dyblyg.

Digon yw i ddau lais efelychu eu gilydd, ac i'r lleisiau eraill lenwi y gynghanedd; neu os bydd i'r holl leisiau efelychu, ac i'r gynghanedd fod yn gywir, grymusaf a harddaf fydd y cyfansoddiad drwy hyny; yr hyn a ellir gyda thalent, medr, chwaeth, a manylrwydd.

PEN. IV.

Ehediant. (Fugue.)

Y MAE y gair *fugue* yn tarddu o'r gair Lladinaidd *fuga*, hedfa, am fod y gwahanol leisiau yn ymddangos fel yn ehedeg y naill o flaen y llall.

Er mwyn iawn ddeall ehediant, rhaid i ni egluro ychydig, yn mlaenaf, ar ei berthynasau. Y mae yn perthyn i ehediant yn

1. Sylfon, neu brif beroriaeth y cyfansoddiad, ac y mae yn ymddibynu yn fawr ar y dewisiad a wneir o sylfon; rhaid iddo fod yn fyr, yn syml, ac yn darawiadol.

2. Atebiad (*answer*) y sylfon; yr hyn nid yw amgen na thrawsddodiad o'r sylfon.

3. Y sail (*groundwork*), sef yr elfenau sydd yn ffurfio sail ehediant, gan mwyaf, ydynt efelychiadau mor gyflawn ag a ellir eu cyfansoddi, drwy y sylfon a'r atebiad.

4. Rhaniadau cynrywiol (*essential divisions*), y rhai ydynt, yn

1. Trefniant (*exposition*); sef y dull yn mha un, ar ddechreuad y beroriaeth, y mae pob llais yn cychwyn, a'r ffurf ag y mae y sylfon a'r atebiad yn cael eu gosod y tro cyntaf; er esiampl, mewn deulais, mae un llais yn cael ei fwriadu i fod yn sylfon, a'r llall i fod yn atebiad; mewn tri llais, rhoddir y sylfon, yna'r atebiad, wedi hyny y sylfon, neu yn achlysurol, y sylfon, sylfon, a'r atebiad wedi hyny; mewn pedwar llais, gosodir yn gyffredin y sylfon yn gyntaf, yr atebiad yn ail, sylfon yn drydydd, a'r atebiad yn bedwarydd. Gelwir hyn mewn ehediant, yn drefniant.

2. Adgân (*episode*). Adgan yw y rhan hono o ehediant nad yw yn hanfodol angenrheidiol iddo; ond cynwysa y

rhanau hyny, ag sydd heb fod yn cyfansoddi y sylfon na'r atebiad.

3. *Uniant (stretto)*. Uniant yw cylymu y sylfon a'r atebiad a'u gilydd, gan eu gwneud yn un beroriaeth; h. y. cynghaneddu y naill gyda'r llall. Mewn ehediant, yr ydym yn aros yn gyffredin i'r sylfon gael ei orphen cyn dechreu ar yr atebiad; ond mewn uniant, mae yr atebiad yn dod i mewn cyn gorphen y sylfon, ac yn cynghaneddu a'u gilydd, heb droseddu un o'r rheolau. Amlwg yw fod rhai sylfonau yn caniatáu hyny yn fwy naturiol na'u gilydd, a chyda llai o gyfnewidiad yn eu ffurf wreiddiol.

4. *Canon*. Canon mewn cerddoriaeth, a olyga y rhyw hwnw o ehediant yn mha un y mae y lleisiau yn efelychu eu gilydd yn y modd cywreinaf, ac heb gyfnewid dim ar eu gilydd. Cyduna pob cerddor mae canon ydyw y rhan fwyaf swynol mewn cerddoriaeth, ac y gofynir medrusrwydd digyffelyb o'r bron i'w ffurfio.

Wedi i ni egluro ychydig ar yr ymadroddion (*terms*), sylwn bellach ar y rheolau.

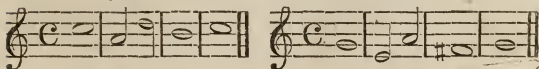
Rheolau.

1. Pan y mae y sylfon yn dechreu ar y cyweirnod, ac yn diweddu ar y cyweirnod hefyd, wedi gorphen y sylfon, rhaid ysgrifenu yr atebiad (yn y llais arall), gan dechreu ar y llywydd, a diweddu ar y llywydd hefyd.

ESIAMPL.

Sylfon.

Atebiad.

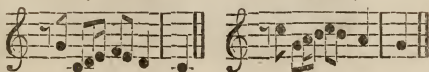

2. Pan y mae y sylfon yn cyrhaeddyd o'r ~~cyweirnod~~ i'r llywydd, rhaid i'r atebiad gyrhaeddyd o'r llywydd i'r ~~cyweirnod~~. *Howys* *Cyweirnod*

ESIAMPL.

Sylfon.

Atebiad,

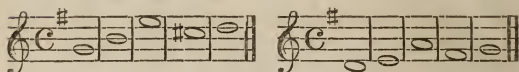

3. Pan y mae y sylfon yn trawsgyweirio o'r cyweirnod i'r llywydd, rhaid i'r atebiad drawsgyweirio o'r llywydd i'r cyweirnod; felly er ffurfio yr atebiad, rhaid trawsddodi y sylfon bump yn uwch, neu bedwar yn is, a thrawsgyweirio yr atebiad bedwar yn uwch, neu bump yn is.

ESIAMPL.

Sylfon.

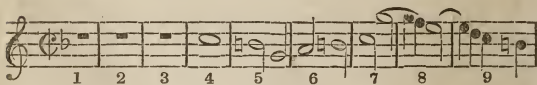
Atebiad.

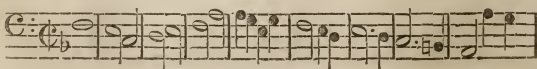
4. Pan yr ydym yn cael y cyweirnod a'r llywydd yn agos i'w gilydd, ar ddechreuad y sylfon, yr ydym dan yr angenrheidrwydd o gyfnewid yr ysgogiad, a neidiadau, y sylfon yn yr atebiad; h. y. mewn llawer cynllun (*model*) rhaid cyfnewid yn yr atebiad, yr eilfed i'r trydydd, neu'r eilfed i'r unsain disgynol, neu esgynol; y trydydd i'r pedwarydd, &c., ac y mae hyny yn angenrheidiol er gochelyd myned i gyweirnod rhy amherthynasol yn yr atebiad.

5. Dylid trawsgyweirio yn fynych, a hyny yn benaf i'r cyweirnodau perthynasol. Ni ddylid ailadrodd yr un peth yn yr un cyweirnod, heb fod naill ai ail drefniad yn y lleisiau, neu wrthddulliad neillduol arnynt.

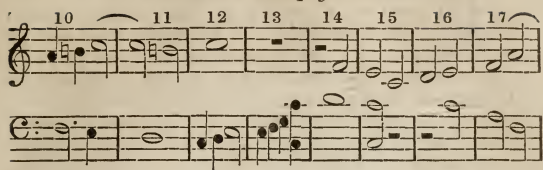
Bellach rhoddwn esiampl o ehediant o'r ffurf mwyaf syml, ac ymdrechwn wneuthur sylwadau eglurhaol arni.

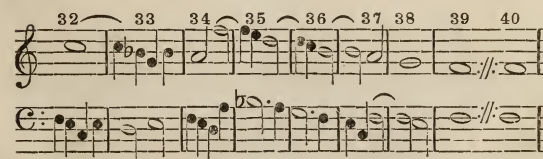
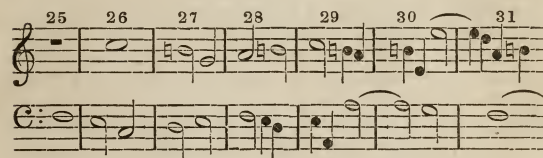
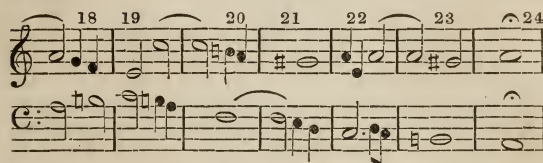
Ehediant yn F.

Parhad o'r esiampl flaenorol.

Trwydded.

Oddiwrth yr esiampl, gwelwn fod y *bar* 1, 2, 3, a'r nod cyntaf o'r 4 *bar*, yn cynwys y sylfon, yr hwn sydd yn dechreu ac yn diweddu gyda'r cyweirnod; yn y 4 *bar*, mae y *treble* yn dechreu yr atebiad ar y C, neu y llywydd, ac yn diweddu ar nod cyntaf y 7 *bar*; ac ar yr un pryd mae y *bass* yn llenwi y gynghanedd, yn ol rheolau

cynghanedd addurnol. Yn y 7 *bar*, gyd ag E, y nod cyntaf, y mae y *bass* yn cynyg ar sylfon er efelychiad; ac y mae y *treble* gyda G, y nod diweddaf o'r un *bar*, yn ateb y cyfryw yn y trydydd uwchlaw. Yn yr 11 a'r 12 *bar*, y mae y ddiweddeb gyntaf yn cael ei gwneud ar y C, pumed y cyweirnod; terfyna hyn y rhan gyntaf o'r ehediant. Ar ol ychydig nodau yn y *bass*, mae y *treble*, yr hwn oedd o'r blaen yn gwneud yr atebiad, yn cymeryd y sylfon yn y 14 *bar*, yn y cyweirnod cyntefig, bump islaw yr atebiad. Gellir ei gymeryd wythawd yn uwch, os cydwedda hynny a'r llais a fydd yn ei gyflawni. Yn yr 16 *bar*, mae y *bass*, gan yr hwn yr oedd y sylfon o'r blaen, yn gwneuthur yr atebiad, ond mewn ffurf fyrach na'r efelychiad blaenorol. O'r 19 *bar* hyd y 24, mae y ddau lais, drwy efelychiad byr, yn ffurfio yr ail ddiweddeb yn A leiaf, trydydd y cyweirnod dechreuol; dyna yr ail ran o'r ehediant. Dechreua y deulais bellach ffurfio yr uniant. Yn y 25 *bar*, mae y *bass* yn dechreu y sylfon ar y cyweirnod, a'r *treble* yn dechreu yr atebiad ar y llywydd, yn y 26 *bar*. O'r 28 *bar* i'r diwedd, y mae tri o efelychiadau gwahanol yn cael eu defnyddio; nid o angenrheidrwydd, ond er addurno a hwyhau yr ehediant, gan ffurfio y ddiweddeb ddiweddaf ar y cyweirnod dechreuol; ac felly terfyna y drydedd ran, a'r ddiweddaf o'r ehediant.

(O Abrechtsberger's Theoretical works, vol. 1.)

Ehediant mewn tri neu bedwar llais.

Y rheolau tu ag at gyfansoddi y cyfryw, ydynt y rhai canlynol:—

1. Diweddeb berffaith, yn mha un y mae yr holl leisiau yn cydgyfarfod, a ddefnyddir yn unig i derfynu yr ehediant, er y defnyddir ef rai prydiau cyn dyfodiad yr ehediant ddiweddaf, a'r prif uniant (*stretto*) i mewn.

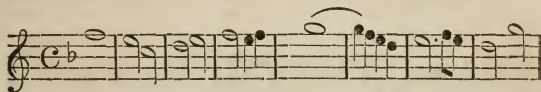
2. Diweddeb anmherffaith, neu nodau cydbwysol, a ddefnyddir yn fynych, fel y byddo iddynt ddwyn sylw y gwrandawyr.

3. Gellir trawsddodi y sylfon, neu'r atebiad, neu'r ddau os dewisir, i'r cyweirnodau perthynasol, yn nghanol yr ehediant.

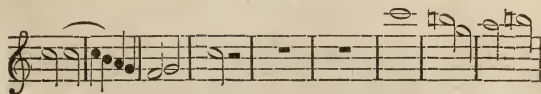
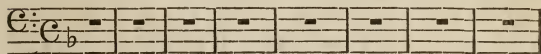
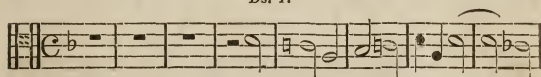
4. Dylai yr atebiad ddechreu, naill ai uwchlaw neu islaw y nod diweddaf o'r sylfon; ond os nad ellir gwneud hyny, rhaid gadael y nod diweddaf o'r sylfon heb gynghanedd, ac i'r atebiad ddechreu yn uniongyrchol ar ol hyny.

5. Rhaid i un nôd, bob amser, gael ei daro am bob tarawiad o'r amser mewn un llais o leiaf, pa amser bynag fyddo, rhag i'r beroriaeth fod yn nychlyd ac undonog, ond bob amser yn meddu arddull (*style*), a chynghanedd addurnol.

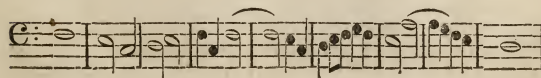
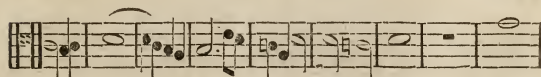
Esiampl o ehediant mewn tri llais.

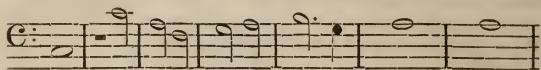
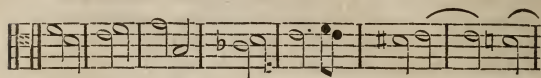
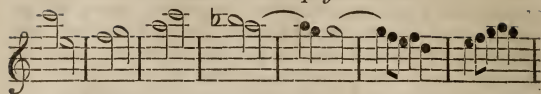

Ds. 1.

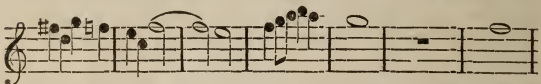

Ds. 2.

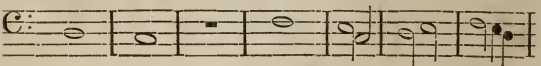
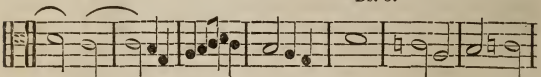

Parhad o'r esiampl fluenorol.

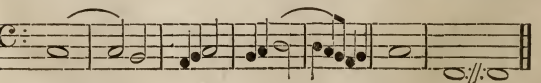
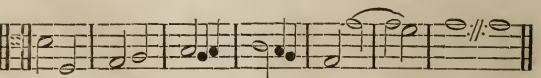
Ds. 3.

Ds. 5.

Ds. 4.

Mae yr ehediant blaenorol yn gyfansoddedig, nid yn ol yr hen ffurf, ond yn ol yr arddull presenol, feganfyddir trwyddedau (*licences*) wedi cael eu defnyddio ynddo, ac y maent wedi eu nodi a Ds. Y mae trwyddedau yn ganiataol i bob efrydydd, y Ds cyntaf sydd uwchlaw C, yn y *tenor*, 4 *bar*, a ddengys fod yn ganiataol dechreu yr atebiad gyda nod llai, neu hwy, o ran amser, na nod dechreuol y sylfon; perthyna yr un sylwadau hefyd i'r nod terfynol. Yr ail Ds sydd uwchlaw F, yn y *tenor*, 17 *bar*, a ddengys fod uniant, neu ddynesiad, yn cael ei wneud rhwng y *tenor* a'r *treble*, yr hyn sydd drefniant celfyddydol, ac nid angenrheidiol. Y trydydd Ds sydd odditan A, yn y *bass*, a arwydda fod y beroriaeth yn cael ei harwain i B yn y cywair mwyaf, trwy *flats*, ac nid C naturiol, trwydded a oddefir mewn ehediant yn neillduol, pan y mae yn ymuno mewn uniant, fel y mae yn digwydd yn y lle hwn. Y pedwarydd Ds sydd odditan F, yn y *bass*, yn nechreu yr uniant diweddaf, a ddengys nad yw yn angenrheidiol i'r llais sydd yn dechreu yr ehediant, ddechreu yr uniant hefyd. Y pumed Ds sydd uwchlaw C, yn y *tenor*, yr hon C sydd yn dechreu yr atebiad, a ddengys y gellid yn gystal gymeryd y sylfon drachefn drwy neidiad (*skip*) naill ai wrth esgyn ai wrth ddisgyn, neu yntau ar ol gorphwysnod *semibreve*, neu orphwysnod *crotchet*.

Hyderwn fod y sylwadau, yn nghyd a'r rheolau blaenorol, yn ddigon at gyfansoddi ehediant yn mhob llais.

PEN. V

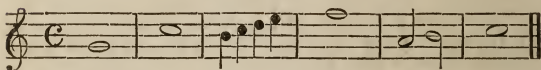
Ehediant Dyblyg. (Double Fugue.)

EHEDIANT dyblyg yw ehediant gyda dau sylfon; o'r braidd y mae ehediant gyda dau sylfon, hyd yn oed pan mewn pedwar llais, yn gwahaniaethu oddiwrth ehediant gyda chyfansoddiant dyblyg, yn yr wythawd.

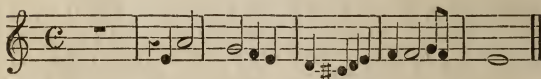
I gyfansoddi y rhyw yma o ehediant, rhaid sylwi ar holl reolau ehediant sengl, a chyfansoddiant dyblyg yr wythawd, yn fanwl iawn, heb hyny, ni oddef y sylfonau eu gwrthddullio.

Pan y mae ehediant dyblyg yn cynwys tri neu ragor o sylfonau, rhaid gweithredu yn wahanol. Wedi cael allan y brif sylfon, rhaid cyfansoddi yr ail sylfon yn ol rheolau cyfansoddiant dyblyg yn yr wythawd; rhaid i'r brif sylfon gael atebiad rheolaidd; ond nid yw y rheolau yn gofyn cymaint manyldra gyd a'r ail, gan fod yn rhaid i atebiad yr ail sylfon ddilyn atebiad y sylfon gyntaf; yna, pan y mae yr olaf yn cyfnewid unrhyw beth yn y beroriaeth, rhaid i'r blaenaf wneud yr un modd. Rhoddwn esiampl o ddau sylfon mewn ehediant dyblyg, gyd a'u hatebiadau, er dangos pa fodd y maent yn cydgyfarfod, er ffurfio trefniant (*exposition*) yr ehediant dyblyg.

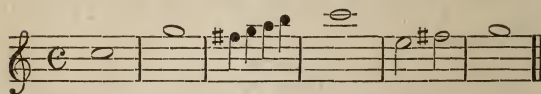
Y brif sylfon.

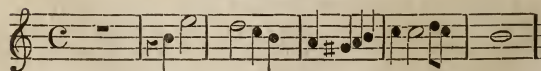
Yr ail sylfon.

Atebiad y brif sylfon.

Atebiad yr ail sylfon.

Y rheolau at gyfansoddi y cyfryw gyfansoddiadau, ydynt y rhai canlynol:—

1. Ni ellir defnyddio unrhyw nawfed paratoawl.
2. Ni ellir defnyddio dau bedwarydd dilynol mewn ysgogiad cydsymudawl; oblegid, trwy wrthddulliad cynyrchant bumpau dilynol.
3. Ni ellir defnyddio pumpau mewn ysgogiad gwyr-symudawl, ac ni ellir defnyddio chwechau i baratoi pumpau.
4. Defnyddir y chweched mewn ysgogiad gwyr-symudawl yn unigol, a phan ddefnyddier ef mewn pedwar o leisiau, dilyner ef gyda $\frac{8}{3}$ neu $\frac{3}{1}$.

O.Y. Wrth droseddu y rheol gyntaf, ceir fod gwallau yn y ddau wrthddulliad o ehediant, neu gyfansoddiant gyda thri sylfon, cynyrcha y naill $\frac{2}{3}$ a'r llall $\frac{7}{6}$. Wrth droseddu y drydedd reol, ceir *cord* caniataol unwaith, sef $\frac{3}{2}$, ond yr ail waith ceir *cord* $\frac{4}{3}$, tarawiad unigol o'r hwn sydd waharddedig, yn neillduol mewn cyfansoddiad lleisiol. Trwy esgeuluso y bedwarydd reol, cynyrcha y gwrthddulliad y naill dro y *cord* cyffredin $\frac{5}{3}$, y tro arall y *cord* $\frac{6}{4}$, pa rai sydd waharddedig mewn gosodiad,* neu aildarawiad;† nid ellir defnyddio y trydydd mewn *cord* y chweched, ond gellir dyblu y nod sylfaenol (*fundamental note*), neu y chweched, os na fydd yn nod arweiniol, yr hyn a gynyrcha $\frac{6}{18}$ neu $\frac{6}{6}$.

Drwy sylwi yn fanwl ar y pedair rheol flaenorol, yn nghyd a rheolau cyfansoddiant dyblyg yn yr wythawd, gellir gwrthddullio ehediant gyda thri sylfon i chwech o wahanol ffyrdd, drwy gymeryd y gosodiad (*proposition*) i mewn yn gwbl, gellir gwrthddullio ehediant gyda phedwar sylfon, i bedair-ar-hugain o wahanol ffyrdd. Cyn cyfansoddi y cyfryw ehediant byddai yn dda gwneud prawf o dri neu bedwar o'r gwrthddulliau, er mwyn gweled a fydd y sylfonau yn bur a chywir ai peidio. Mewn ehediant dyblyg gyda thri sylfon, y prif wrthddull-

* Wrth y gair gosodiad yr ehediant (*proposition of a fugue*), y meddylir y rhan flaenaf o'r cyfansoddiad, yr hwn a gynnwys y sylfon a'i holl berthynasau, pa faint bynag a fyddo eu rhifedi.

† Aildarawiad (*repercussion*) ydyw cyfres o ddilyniadau yn cael eu gwneud gan y sylfonau a'r atebiadau, mewn gwahanol ffurfiau.

iau ydynt y rhai canlynol, a dylid gwneuthur prawf o honynt yn mlaen llaw.

A	B	C
<i>Treble,</i>	<i>Bass,</i>	<i>Tenor;</i>
<i>Tenor,</i>	<i>Treble,</i>	<i>Bass,</i>
<i>Bass.</i>	<i>Tenor.</i>	<i>Treble.</i>

Yn mhob un o'r tri gwrthddull blaenorol, gallwn ddefnyddio y dull a fernir oraf, ryw un o'r tri sylfon, ac fe all pob un o'r gwrthddulliau blaenorol roddi y tri gwrthddull a ganlyn, pa rai a elwir yn wrthddulliau israddol, am eu bod yn dyfod o'r prif wrthddulliau.

A'	B'	C'
<i>Tenor,</i>	<i>Treble,</i>	<i>Bass,</i>
<i>Treble,</i>	<i>Bass,</i>	<i>Tenor,</i>
<i>Bass.</i>	<i>Tenor.</i>	<i>Treble.</i>

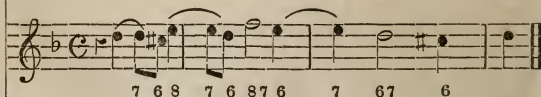
Efallai mai nid anfuddiol fyddai rhoddi esiampl o'r chwe' gwrthddull a nodwyd.

A

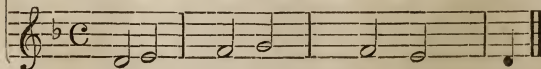
Y drydedd sylfon.

Yr ail sylfon.

Y brif sylfon gyntaf.

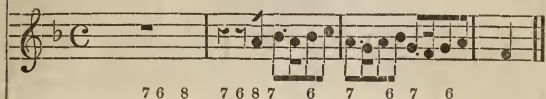

*Parhad o'r esiampyl flaenorol.*A¹

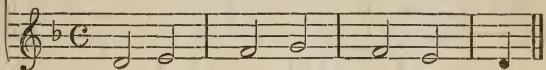
Yr ail sylfon.

Y drydedd sylfon.

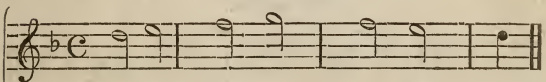

Y sylfon gyntaf.

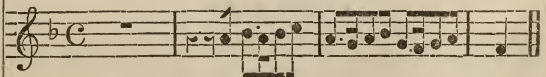

B

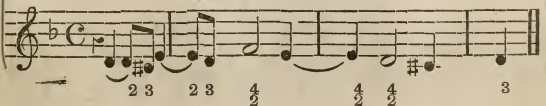
Y sylfon gyntaf.

Y drydedd sylfon.

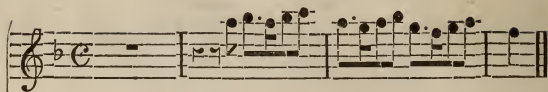

Yr ail sylfon.

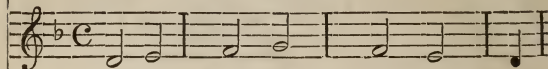

*Parhad o'r esiampyl flaenorol.*B¹

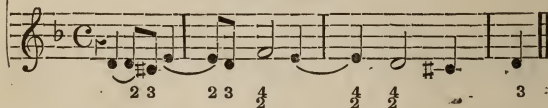
Y drydedd sylfon.

Y sylfon gyntaf.

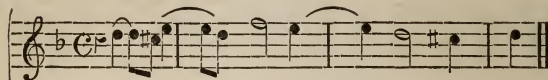

Yr ail sylfon.

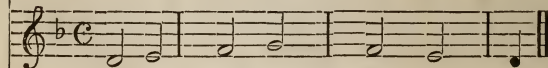

C

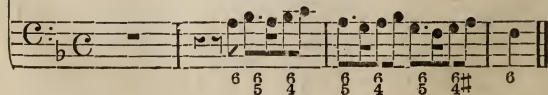
Yr ail sylfon.

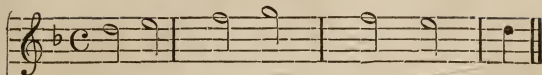
Y sylfon gyntaf.

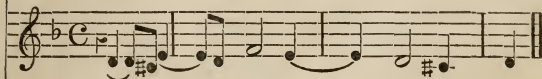
Y drydedd sylfon.

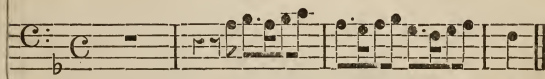
Y sylfon gyntaf.

Yr ail sylfen.

Y drydedd sylfon.

5 6 6 6 6 6 6# 6

DIWEDD Y DRYDEDD RAN.

GWELLIANT GWALLAU.

Yn Rhan I, tu dal. 48, yn y bedwaredd esiaml, dylai $\frac{3}{4}$ fod yn lle

Yn Rhan I, tu dal. 49, mewn rhai rhifynau, y mae y gogwyddnodau wedi eu hargraffu mewn nodau cyffredin yn lle nodau bychain.

CYNWYSIAD.

RHAN I.

Nodiant Peroriaeth.

Tu dal.

PEN. I.	Am y <i>staff</i>		1
—	y llinellau ychwanegol		2
— II.	Am y <i>clefs</i> a'u gwasanaeth		<i>ib.</i>
— III.	Am y nodau, eu llun a'u parhad		5
	Taflen cyfartaledd y nodau		6
— IV.	Am y <i>dot</i>		7
—	y <i>dots</i> dwbl		8
— V.	Am y gorphwysnodau ..		<i>ib.</i>
—	y <i>bar</i> a'r <i>bar</i> -linellau		9
— VI.	Amser		10
— VII.	Am gadw amser		13
— VIII.	Tôn, haner tôn, <i>sharp</i> , <i>flat</i> , naturiol, &c.		17
— IX.	Am y graddfaau, a'r cyfryngau.—		
	— y raddfa naturiol (<i>diatonic</i>) ..		20
	— y raddfa gelfyddydawl (<i>chromatic</i>) ..		21
	— y raddfa chwarter-tonawl (<i>enharmonic</i>) ..		22
	— y cyfryngau (<i>intervals</i>)		<i>ib.</i>
	— y cyfryngau annaturiol		26
	— y gwrthddull (<i>inversion</i>)		28
— X.	Am y cyweirnodau, a'r trawsddodiad ..		30
	Trawsddodiad trwy <i>sharps</i>		32
	— trwy <i>flats</i>		33
	Am y gwahanol enwau a arferir ar gyfryngau y raddfa ..		34
— XI.	Am drawsgyweiriad ac adferiad		35
	— o'r cywair mwyaf		<i>ib.</i>
	— o'r cywair lleiaf		39
	Am adferiad trawsgyweiriad		41
— XII.	Am y corfanau a'r aceniadau		42
	— y corfan rhywiog ..		43
	— y corfan talgrwn ..		<i>ib.</i>
	— y corfan crychddisgynedig		44
	— yr aceniad		46
	— y nodau addurnol ..		49

RHAN II.

PEN. I.	Am gynghanedd (<i>harmony</i>)		1
—	y cydseiniaid		<i>ib.</i>
—	yr annglydseiniaid		2
— II.	Am y cord cyffredin		<i>ib.</i>
— III.	Am gord y chweched		14
— IV.	Am gord y chweched a'r pedwarydd		18

PEN. V.	Am gord y seithfed llywyddawl a'i wrthddulliau	22
	Cord y chweched a'r pumed	24
	— y pedwarydd a'r trydydd	26
	— y pedwarydd a'r eilfed	27
	Cord seithfed nod arweiniol y cywair mwyaf	29
	— y cywair lleiaf	30
	Cord y seithfed a ddefnyddir ar eilfed y cyweirnod....	33
	Cord y seithfed syml	34
— VI.	Am y cydbwysiaid (<i>suspensions</i>).—	
	— y cydbwysiaid unigol	<i>ib.</i>
	— dwbl	35
	— triphlyg	<i>ib.</i>
	Cybwysiad yn y <i>bass</i>	36
— VII.	Am y diweddebau (<i>cadences</i>).—	
	Diweddebau perffaith	38
	— amherffaith	<i>ib.</i>
	— ffugiol	<i>ib.</i>
	— plagal	39
— VIII.	Trawsgyweiriant cynghanedd (<i>modulation</i>)	<i>ib.</i>
	Trawsgyweiriant naturiol	40
	— annaturiol	44
	— disymwth	45
— IX.	Am beroriaeth (<i>melody</i>)	45

RHAN III.

PEN. I.	Cyfansoddiant (<i>counterpoint</i>).—	
	Dosbarth cyntaf - - - - -	1
	Yr ail ddosbarth - - - - -	3
	Y trydydd dosbarth - - - - -	<i>ib.</i>
	Y pedwarydd dosbarth - - - - -	4
	Y pumed dosbarth - - - - -	7
— II.	Cyfansoddiant dyblyg neu amrywiol. <i>Double or complex counterpoint.</i> - - - - -	8
	Yn yr wythawd - - - - -	9
	Yn y degfed - - - - -	11
— III.	Efelychiant (<i>imitation</i>) - - - - -	16
	Cyffredin (<i>ordinary</i>) - - - - -	<i>ib.</i>
	Celfyddydol, <i>scientific</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	Rheolaidd, <i>canonical</i> , , , , , , ,	17
	Gwrthwynebol, <i>contrary</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	Rhanol, <i>partial</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	Efelychiad trwy ychwanegiad, <i>augmentation</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	— trwy leihad, <i>diminution</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
— IV.	Ehediant, <i>fugue</i> , , , , , , ,	18
	1. Sylfon, <i>subject</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	2. Atebiad, <i>answer</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	3. Y sail, <i>groundwork</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	4. Rhaniadau cynrywiol, <i>essential divisions</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	1. Trefniant, <i>exposition</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	2. Adgân, <i>episode</i> , , , , , , ,	<i>ib.</i>
	3. Uniant, <i>stretto</i>	19
	4. Canon	<i>ib.</i>
	Ehediant mewn tri neu bedwar llais	22
— V.	Ehediant dyblyg, <i>double fugue</i>	25

ATTODIAD,

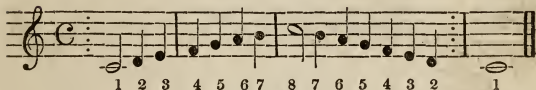
YN CYNWYS

GWERSI ER YMARFER LLEISIO.

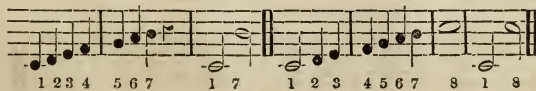
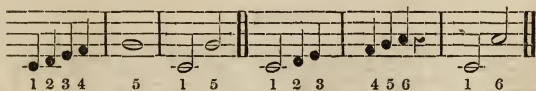
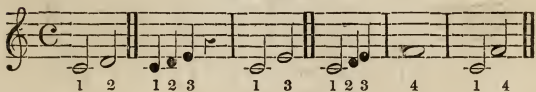
DYLAI yr efrydydd ddysgu y gwersi yn gywir, fel y gallo eu seinio yn rhwydd a naturiol yn mhob cyweirnod.

GWERS 1.

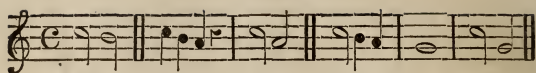
Do re mi fa sol la si do si la sol fa mi re do

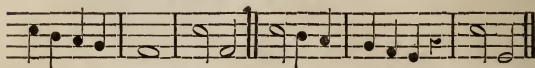
GWERS 2.

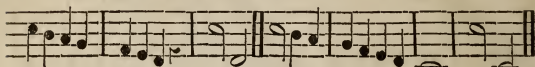
GWERS 3.

8 7 8 7 6 8 6 8 7 6 5 8 5

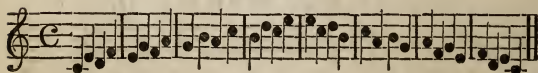

8 7 6 5 4 8 4 8 7 6 5 4 3 8 3

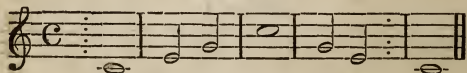

8 7 6 5 4 3 2 8 2 8 7 6 5 4 3 2 1 8 1

GWERS 4.

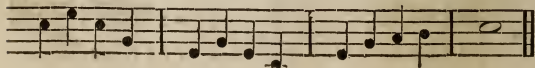
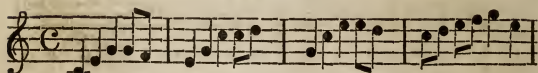
Trydyddau.

GWERS 5.

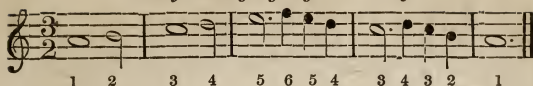

1 3 5 8 5 3 1

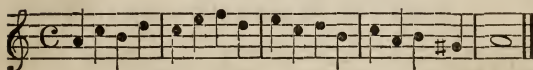
GWERS 6.

GWERS 7.

Ymarferiad yn y Cywair lleiaf.

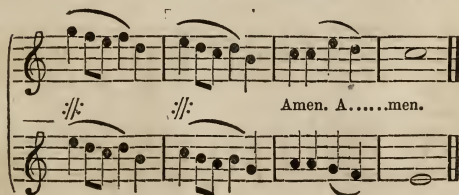
GWERS 8.

Trydyddau.

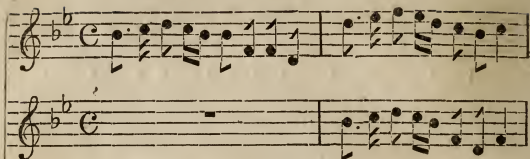
Dymunir ar yr efrydydd drawsddodi y gwersi blaenorol i'r cyweirnod a'r llais a fyddo yn cydweddu oreu iddo ef. Cynghorem ef mewn modd neillduol, i ddysgu y gwersi mor berffaith ac y gall, wedi hyny dewised y tonau melysaf, hawddaf, a mwyaf naturiol.

Deulais.—Y Cywair mwyaf.

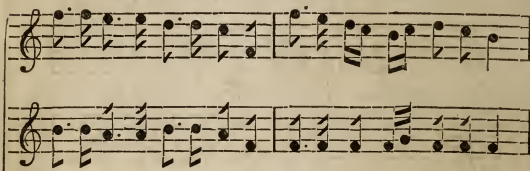
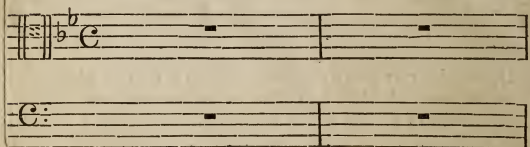
Haleluia,

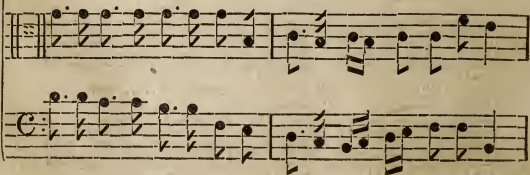
Clywch y sî sydd yn y goedwig.

Clywch y sî sydd yn y goedwig; Hoff beroriaeth natur lôn;

Bryn a dyffryn a adseinia Felys ber gan..iad..au hon.

Clywch y sî sydd yn y goedwig.—Parhad.

Mor ddymunol ydyw gwranddo Seiniau hon ar hyd y dydd;

This system contains four staves. The first two staves (treble clef) and the third staff (bass clef) have a whole rest in the first measure. The fourth staff (bass clef) begins with a key signature change to one sharp (F#) and contains a melodic line. The lyrics are positioned below the first two staves.

Llona hon y trist ei feddwl, Nes y llama, nes y llama,

This system contains four staves. The first two staves (treble clef) have whole rests in both measures. The third staff (bass clef) begins with a key signature change to one sharp (F#) and contains a melodic line. The fourth staff (bass clef) contains a continuous melodic line. The lyrics are positioned below the first two staves.

Clywch y sî sydd yn y goedwig,
Nes y llama fel yr hydd.

This system contains four staves. The first two staves (treble clef) have whole rests in both measures. The third staff (bass clef) begins with a key signature change to one sharp (F#) and contains a melodic line. The fourth staff (bass clef) contains a continuous melodic line. The lyrics are positioned below the first two staves.

Clywch y si sydd yn y goedwig.—Parhad.

Hoff beroriaeth natur lon; Bryn a dyffryn a adseinia

Felys ber ganiadau hon.

Enyn fyfyrdodau ynom

Dengys i ni anfeidroldeb.

Dyfnach nac a draetha iaith;

Clywch y sê sydd yn y goedwig.—Parhad.

Awdwr natur, Awdwr natur, Awdwr natur yn ei waith.

This system contains the first two staves of music. The top staff is a treble clef with a melody. The second staff is a treble clef with a melody. The third staff is a bass clef with a melody. The fourth staff is a bass clef with a melody. The lyrics are written below the second staff.

Dyfnach nac a draetha iaith;
Enyn fyfyrddodau ynom

This system contains the next two staves of music. The top staff is a treble clef with a melody. The second staff is a treble clef with a melody. The third staff is a bass clef with a melody. The fourth staff is a bass clef with a melody. The lyrics are written below the second staff.

Dengys i ni anfeidroldeb Awdwr natur yn ei waith,

This system contains the final two staves of music. The top staff is a treble clef with a melody. The second staff is a treble clef with a melody. The third staff is a bass clef with a melody. The fourth staff is a bass clef with a melody. The lyrics are written below the second staff.

Clywch y sî sydd yn y goedwig.—Parhad.

Araf. P.

Awdwr natur yn ei waith.

P

Nos da'wch.

Yn awr gyfeillion cu, Ym.....ad...o raid i ni;
Dy...wed..wn yn gytun, Nos da'wch i'n bob yn un.

Nos da'wch. :// :// :// ://
Nos da'wch. :// :// :// ://
Nos da'wch. :// :// :// ://
Nos da'wch. :// ://